

EWALUACJA STRATEGII ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ WDRAŻANEJ PRZEZ LOKALNĄ GRUPĘ DZIAŁANIA „PUSZCZA NOTECKA” NA LATA 2016-2022

Raport z badania

GRUDZIEŃ 2019

WYKONAWCA
Research Breath
Magdalena Urban Consulting

ZLECAJĄCY
Lokalna Grupa Działania
"Puszcza Notecka"

Spis treści

Spis treści.....	2
Streszczenie.....	4
I Wprowadzenie	10
I.1 Cele badania	10
I.2 Kryteria ewaluacyjne	10
I.3 Problemy badawcze	11
I.4 Metody i techniki badawcze.....	12
II Wpływ aktywności podejmowanych przez LGD na realizację głównego celu LSR	13
II.1 Stopień osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych	13
II.2 Czynniki negatywnie wpływające na osiągnięcie celów LSR.....	28
System realizacji RLKS	28
Współpraca z Instytucją Wdrażającą.....	29
Wymóg posiadania wkładu własnego przez NGO	35
Ukierunkowanie wsparcia na zatrudnienie.....	36
Niewystarczające kompetencje LGD w zakresie prawa podatkowego oraz zamówień publicznych.....	37
II.3 Czynniki pozytywnie wpływające na osiągnięcie celów LSR.....	37
Jakość doradztwa i szkoleń udzielanych przez LGD.....	37
Poprawa procedur i kryteriów stosowanych przez LGD	38
Wzrost doświadczenia i kompetencji beneficjentów	38
Wzrost konsumpcji prywatnej i publicznej w pierwszej połowie okresu wdrażania LSR	38
III Ocena wpływu realizacji LSR na obszar LGD „Puszcza Notecka”	39
III.1 Kapitał społeczny.....	39
III.1.1 Sytuacja obecna	40
III.1.2 Przyszłość	41
III.2 Przedsiębiorczość.....	44
III.2.1 Sytuacja obecna.....	44
III.2.2 Przyszłość	49
III.3 Turystyka i dziedzictwo kulturowe.....	52
III.3.1 Sytuacja obecna.....	53
III.3.2 Przyszłość	56
III.4 Grupy defaworyzowane	57

III.4.1 Sytuacja obecna.....	58
III.4.2 Przyszłość	66
III.5 Innowacyjność	68
III.5.1 Stopień innowacji w projektach	68
III.5.2 Typy innowacji powstałych w ramach LSR.....	71
IV Projekty współpracy	77
IV.1 Sytuacja obecna	77
IV.2 Przyszłość.....	77
V Funkcjonowanie LGD	78
V.1 Sytuacja obecna	78
V.2 Przyszłość.....	82
VI Proces wdrażania.....	86
VI.1 Ocena procedur naboru, wyboru i realizacji projektów oraz kryteriów wyboru projektów.....	86
VI.2 Ocena systemu wskaźników.....	92
VI.3 Ocena procesu monitorowania.....	95
VII Wartość dodana podejścia LEADER.....	97
VII.1 Komunikacja	98
VII.2 Potencjał rozwojowy.....	99
VII.3 Komplementarność.....	100
IX Spis tabel	104
X Spis wykresów	104
XI Spis map	105
XII Załączniki.....	105
XII.1 Koncepcja realizacji badania zawierająca opis przedmiotu badania, cele i zakres ewaluacji, opis metodyki, opis sposobu realizacji badania	105
XII.2 Szczegółowe propozycje zmian Lokalnych kryteriów wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD	105
XII.3 Szczegółowe propozycje zmian Procedury oceny i wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD	105
XII.4 Zbiór wniosków i rekomendacji	105

Streszczenie

Wprowadzenie

Niniejsza ewaluacja została zrealizowana na zlecenie LGD przez Research Breath Magdalena Urban Consulting we współpracy z Janem Wojciechowskim – ekspertem ds. badań społeczno-gospodarczych. Głównym celem badania była śródkresowa ocena jakości wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2022 przez Stowarzyszenie Lokalną Grupę Działania Puszcza Notecka (współfinansowanej z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich) wraz z zaproponowaniem rekomendowanych kierunków dalszych działań, w tym z punktu widzenia przyszłego okresu programowania. Cele szczegółowe dotyczyły m.in. oceny realizacji celów Strategii, w tym postępu rzeczowego i finansowego, a także analizy wpływu finansowania z Lokalnej Grupy Działania na poszczególne sektory partnerstwa – gospodarczy (w tym innowacyjność), społeczny (w tym równość szans dla grup defaworyzowanych oraz jakość kapitału społecznego) i publiczny (głównie w zakresie zasobów turystyczno-rekreacyjnych obszaru). Analizami objęto również funkcjonowanie organów Stowarzyszenia. Na podstawie wniosków z ww. obszarów badawczych zidentyfikowano wartość dodaną podejścia LEADER.

Metodyka badania

W ramach badania zastosowano ilościowe i jakościowe techniki badawcze:

- a) wspomagane komputerowo wywiady telefoniczne (ankiety CATI) z 42 beneficjentami;
- b) modelowanie makroekonomiczne wg autorskiego miernika syntetycznego opracowanego przez Jana Wojciechowskiego, ukierunkowane na ocenę realizacji celu głównego Strategii;
- c) 14 indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) z przedstawicielami organów Stowarzyszenia, członkami Stowarzyszenia oraz przedstawicielem Instytucji Wdrażającej Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w województwie wielkopolskim;
- d) dwa zogniskowane wywiady grupowe (FGI) z przedstawicielami sektora społecznego, zarówno korzystającymi, jak i niekorzystającymi ze wsparcia w ramach Strategii;
- e) trzy studia przypadków projektów potencjalnie najbardziej innowacyjnych spośród tych wspartych przez Stowarzyszenie w latach 2016-2019;
- f) analizę danych zastanych obejmującą m.in. dokumenty strategiczne, programowe i operacyjne wyższego rzędu względem Strategii, stanowiące o logice interwencji; Strategię oraz dokumenty operacyjne i wdrożeniowe Stowarzyszenia (w tym np. wnioski o dofinansowanie); dane pochodzące ze statystyki publicznej; źródła sieciowe oraz inne opracowania badawcze;
- g) warsztat refleksyjno-wdrożeniowy z udziałem przedstawicieli organów Stowarzyszenia;
- h) metody analizy przestrzennej (kartograficzne analizy danych przestrzennych).

Sytuacja społeczno-gospodarcza obszaru na tle województwa wielkopolskiego a cel główny Strategii

Wyniki badania wskazują na postępujący regres rozwojowy obszaru w ujęciu całościowym na tle województwa wielkopolskiego w latach 2005-2018, zaś wewnątrz obszaru postępuje polaryzacja rozwojowa. Wschodnia część terenu Stowarzyszenia, położona najbliżej ośrodka o znaczeniu regionalnym – Metropolii Poznań, będącej rdzeniem dyfuzji procesów rozwojowych, wydaje się w większym stopniu wchłaniać postęp społeczno-gospodarczy od tego ośrodka. W przypadku zachodniej części obszaru – powiatu międzychodzkiego, pomimo stosunkowo większego wsparcia udzielonego w ramach Strategii obserwuje się regres rozwojowy lub stagnację na niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Mimo powyższych wyników należy powiedzieć, że Strategia jest zbyt mało zasobnym finansowo instrumentem terytorialnym,

aby realnie wpływać na rozwój społeczno-gospodarczy mikroregionu Stowarzyszenia czy też znacząco stymulować wzrost jakości życia mieszkańców. Oba dokumenty Stowarzyszenia wdrażane kolejno w latach 2009-15 oraz 2016-19 sfinansowały jedynie 1,61% wydatków inwestycyjnych sektora publicznego oraz 0,24% potrzeb inwestycyjnych przedsiębiorstw w tym okresie.

Postęp w osiągnięciu celów szczegółowych Strategii

Realizacja Strategii co do zasady przebiega zgodnie z planem. W przypadku 16 z 31 analizowanych wskaźników osiągnięto już wartości docelowe planowane na 2023 r. Sześć kolejnych zostało zrealizowanych na poziomie 2/3 lub wyższym i poza jednym z nich prognozuje się ich skuteczne osiągnięcie zarówno w terminie tzw. drugiego „kamienia milowego” na koniec 2021 r., jak i w 2023 r. Dwa mierniki w ocenie uznano za nierealne do osiągnięcia na koniec realizacji Strategii:

- a) wskaźnik rezultatu 1D *„liczba obiektów posiadających wypożyczalnie sprzętu pływającego, turystycznego lub rowerów”*, którego źródłem pomiaru jest Główny Urząd Statystyczny;
- b) wskaźnik produktu 26 w części dedykowanej sektorowi publicznemu: *„liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie”*.

W Raporcie zaproponowano szczegółowe rozwiązania mające na celu podwyższenie poziomu osiągnięcia mierników zagrożonych do końca 2023 r. Rekomendacja programowa dotyczy natomiast sposobu skonstruowania Strategii wymaganego przez instytucje wyższego rzędu. Zbyt rozbudowana struktura Strategii wprowadza sztuczny podział na wskaźniki w układzie przedsięwzięć, przez co trudniej o łączną identyfikację efektów wdrażania. Strategie wpływają na zmiany społeczno-gospodarcze na obszarach im odpowiadających w ujęciu sumarycznym – w przestrzeni nie sposób rozdzielić efektów wpływu w działaniach dedykowanych sektorowi publicznemu i tych dla przedsiębiorców oraz grantobiorców.

Kluczowe czynniki wpływające na wdrażanie Strategii

W ramach ewaluacji zidentyfikowano i przeprowadzono kompleksową analizę kluczowych czynników utrudniających oraz ułatwiających osiągnięcie celów Strategii. Te negatywne pozostają w dużej mierze poza realnym wpływem Stowarzyszenia – sam system realizacji instrumentu w obecnej perspektywie nadmiernie obciąża beneficjentów, ale również Lokalne Grupy Działania. Jakość współpracy z Instytucją Wdrażającą pozostawia wiele do życzenia. Wynikające z krajowego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ukierunkowanie wsparcia na zatrudnienie oraz wymóg posiadania wkładu własnego przez organizacje pozarządowe czy grupy nieformalne to kluczowe przykłady braku trafności interwencji ustalonej centralnie. W zakresie samego Stowarzyszenia, osiągnięcie celów Strategii utrudniają niewystarczające kompetencje jego organów w zakresie prawa podatkowego i prawa zamówień publicznych. Z kolei pozytywne czynniki, które sprzyjają osiągnięciu założonych celów Strategii w większej mierze leżą po stronie Stowarzyszenia. Jest to wysoka jakość działań informacyjno-komunikacyjnych z potencjalnymi wnioskodawcami, a także beneficjentami i grantobiorcami; jak również poprawa procedur i kryteriów. Spośród czynników pozytywnych, ale niezależnych od Stowarzyszenia kluczowy okazał się wzrost doświadczenia i kompetencji beneficjentów oraz wzrost konsumpcji prywatnej i publicznej.

Kapitał społeczny

Wsparcie udzielane przez Stowarzyszenie w obszarze kapitału społecznego spełnia cele horyzontalne, które nie zawsze są jednak spójne z potrzebami lokalnych społeczności. Pomimo to, rezultaty projektów grantowych są widoczne nie tylko w formie powstałej infrastruktury, ale również we wzroście chęci mieszkańców do korzystania z niej oraz uczestnictwa w różnego typu wydarzeniach. Bez wsparcia ze Strategii nie zostałyby nawiązanych i/lub rozszerzonych wiele form współpracy pomiędzy organizacjami

pozarządowymi i grupami nieformalnymi. Społeczność lokalna jeszcze kilka lat temu zadawała pytania o celowość organizowanych przedsięwzięć, dzisiaj po prostu włącza się w różne aspekty życia społecznego. Wzrost świadomości dotyczy również samej organizacji wydarzeń, którym nadany jest cel (np. charytatywny), co sprawia, że przedsięwzięcia te są organizowane w sposób bardziej przemyślany, aniżeli miało to miejsce w poprzedniej perspektywie. Poza możliwością promowania produktów lokalnych czy cyklicznych rajdów rowerowych zauważono nowe formy aktywności mieszkańców obszaru objętego Strategią. Istnieje jednak szereg potrzeb w zakresie rozwijania kapitału społecznego, które nie zostały jeszcze zaspokojone. Do najważniejszych z nich należą: integracja różnych grup wiekowych i społecznych, edukowanie ekologiczne mieszkańców oraz współpracowanie z sołtysami.

Sektor przedsiębiorstw i rynek pracy

Połowa środków Strategii przeznaczonych na wsparcie projektów beneficjentów zewnętrznych została alokowana na pomoc przedsiębiorcom. Finansowanie przyczyniło się do utworzenia ośmiu nowych mikroprzedsiębiorstw oraz rozwoju 18 kolejnych. Strategia wpływa na poprawę sytuacji podmiotów branży najbardziej zagrożonej w polskiej gospodarce: handel hurtowy i detaliczny z naprawą pojazdów (sekcja G Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007). W związku z premiowaniem w ramach kryteriów wyboru projektów, duża liczba zainteresowanych i znaczna część wspartych beneficjentów jest wprost związana z turystyką sensu stricto w odniesieniu do celów interwencji, co realnie wpływa na wzrost potencjału turystycznego obszaru Puszczy Noteckiej (beneficjenci działający w sekcjach I. Zakwaterowanie i gastronomia oraz N – m.in. związanej z działalnością pośredników i agentów turystycznych oraz wypożyczalni). Strategia wpłynęła na utworzenie 25 miejsc pracy, w tym 18 dedykowanych osobom z grup defaworyzowanych na rynku pracy choć trzeba powiedzieć, że bezrobocie nie jest już dziś problemem na obszarze Stowarzyszenia i w tym zakresie kierunki interwencji ustalone horyzontalnie nie do końca odpowiadają na potrzeby grup docelowych. Aż 3/4 beneficjentów realizujących projekt typu „rozwój MŚP” wskazuje, że pozycja konkurencyjna ich przedsiębiorstwa poprawiła się dzięki otrzymanej pomocy. Trzech spośród nich w ankiecie podało przykłady efektów negatywnych, których nie spodziewali się planując inwestycję (każdorazowo dotyczyły one trudności finansowych, jakich doświadczyli beneficjenci długo oczekując na refundację środków). W zakresie nieoczekiwanych efektów pozytywnych również trzykrotnie beneficjenci odpowiedzieli, że znacząco wzrosła jakość pracy zatrudnionych pracowników. Przynajmniej 11 spośród 16 beneficjentów rozwijających swoje MŚP zdobyło nowe rynki, przy czym w większości są to rynki lokalne (gmina lub powiat), rzadziej nowe województwa oraz rynki zagraniczne. W przyszłości proponuje się ukierunkowanie wsparcia w większej mierze na działania miękkie w przedsiębiorstwach (e-marketing, znaki firmowe, patenty oraz inwestycje w kapitał ludzki), przy czym inwestycje w kapitał materialny są dla przedsiębiorców nadal istotne – szczególnie w zakresie maszyn i urządzeń, zasobów lokalowych czy nowych technologii wytwarzania. Z punktu widzenia racjonalności wsparcia konieczne jest odbudowanie dawnego charakteru inicjatywy LEADER poprzez wspieranie dużej liczby małych projektów o wypośredkowanej kwocie wsparcia pomiędzy dawnymi „małymi projektami” a obecnymi inwestycjami przedsiębiorstw.

Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Inwestycje sektora publicznego w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego wsparte w liczbie 14 w największym stopniu wpływają na zmianę potencjału turystyczno-rekreacyjnego obszaru. Ocena wpływu Strategii w tym zakresie byłaby jednak niepełna, gdyby traktować temat turystyki rozłącznie z grantami – aż ośmiu z 10 grantobiorców w ramach pierwszego naboru zrealizowało swoje projekty w związku z własnie turystyką i lokalnym dziedzictwem. 38% respondentów badania ilościowego wskazało turystów i sportowców jako jedną z grup docelowych będących odbiorcami projektów. Większość efektów projektów grantowych przyciągnęła setki turystów i sportowców – pomimo krótkiego okresu od oddania inwestycji do użytku, aż

pięciu grantobiorców zadeklarowało, że liczba odbiorców projektu jak dotychczas wyniosła przynajmniej 500. Tyle samo osób jest zdania, że liczba odbiorców przewyższyła oczekiwania sprzed realizacji projektu. Połowa respondentów z sektora publicznego oceniła, że zrealizowane projekty wywierają bardzo wysoki wpływ na poprawę jakości zasobów turystyczno-rekreacyjnych w danej gminie, a w przypadku trzech kolejnych projektów wpływ oceniono jako raczej wysoki oraz umiarkowany. Efekty wdrażania Strategii w obszarze turystyki i dziedzictwa kulturowego są znaczące i przewyższają oczekiwania Strategii – warto wspomnieć tu choćby o czterech projektach wykorzystujących potencjał wód śródlądowych, trzech ścieżkach edukacyjnych i nowym licencjonowanym agencji turystycznym. W przyszłości kluczowe jest, aby przedstawiciele sektora publicznego korzystający ze wsparcia wspólnie opracowali plan inwestycji na obszarze objętym Strategią tak, aby ich działania były zintegrowane. Plan rozwoju turystyki powinien być spójny dla całego obszaru, nie zaś osobny dla każdej z jej gmin członkowskich. Tego typu działania pozwolą stworzyć spójną strategię marketingową regionu, co powinno przełożyć się na wzrost turystów odwiedzających Puszcę Notecką i Krainę 100 jezior. Główne potrzeby grup docelowych to mała infrastruktura turystyczna oraz infrastruktura sportowo-rekreacyjna (w tym ścieżki pieszo-rowerowe).

Grupy defaworyzowane

Ocena zarówno aktualności grup defaworyzowanych, jak i wsparcia kierowanego do nich stanowiła jedno z największych wyzwań ewaluacji, w obliczu bardzo dynamicznego obniżenia podaży pracy. Badanie prowadzi do wniosku, że nie wszystkie grupy defaworyzowane w Strategii pozostają aktualne – z punktu widzenia włączenia zawodowego aktualne pozostają właściwie tylko osoby niepełnosprawne oraz osoby młode wchodzące na rynek pracy. Wykazano, że Strategia w przyszłości powinna koncentrować się raczej na włączeniu społecznym, niż zawodowym w odniesieniu do kobiet, osób w wieku okołoemerytalnym, osób niepełnosprawnych, młodych wchodzących na rynek pracy oraz mieszkańców miejscowości poniżej 5 tys. mieszkańców. Kluczowym elementem w przyszłości, biorąc pod uwagę specyfikę obszaru, powinna być jednak integracja imigrantów z mieszkańcami obszaru Stowarzyszenia. Nie powinno się adresować wsparcia do osób długotrwale bezrobotnych – temu służą dedykowane instrumenty rynku pracy, a więc działania prowadzone przez publiczne służby zatrudnienia. Bardziej szczegółowej diagnozy na etapie planowania kolejnej perspektywy finansowej wymagają za to osoby o niskich kwalifikacjach. Wydaje się również, że dezaktualizuje się idea planowania wsparcia i konstruowania dokumentów strategicznych sztywno na okres 7 lat. Mając na uwadze dynamikę zmian zachodzących w społeczeństwie, ciągły wzrost PKB, szybkie tempo rozwoju technologicznego oraz niestabilną sytuację polityczną kraju coraz mniej aktualne wydaje się tworzenie takich dokumentów. Rozwiązaniem w kolejnym okresie programowania mogłoby być przyznawanie środków finansowych Lokalnym Grupom Działania dwa razy podczas trwania perspektywy – pierwszy raz na początku, po zatwierdzeniu Strategii przez właściwe instytucje, zaś drugi raz po 4 latach – jednak w tym przypadku byłaby możliwość zaktualizowania Strategii, np. rezygnacji z grup defaworyzowanych, które nie są już aktualne czy rezygnacji i/lub aktualizacji wskaźników. Po zatwierdzeniu zmian nastąpiłoby przyznawanie drugiej części środków, na kolejne 3 lata działalności.

Innowacyjność

Badanie pozwoliło zakwalifikować 14 wspartych projektów z obszaru przedsiębiorczości jako innowacyjne – wszystkie noszą znamiona innowacji produktowej, a jednocześnie po dwa z nich stanowią innowacje technologiczne i organizacyjne, zaś jeden – innowację procesową. Najczęściej produkty/usługi/towary są nowatorskie w skali miejscowości lub gminy, trzy projekty są innowacyjne na skalę całości obszaru Stowarzyszenia. Nie dostrzega się jednak przestrzeni dla częstszego występowania wyżej wyspecjalizowanych typów innowacji niż produktowe przy znanym od lat modelu wsparcia – należy wręcz doceniać, że jakiegokolwiek innowacje powstają na obszarach wiejskich przy obecnych zasobach. Inicjatywa

LEADER w swej genezie i historii generalnie nie obierała przedsiębiorstw innowacyjnych jako główne grupy docelowe, a koncentrowała się raczej na reorientacji działalności w kierunkach nierolniczych, dywersyfikacji źródeł dochodów gospodarstw rolnych oraz promowaniu małych przedsiębiorców z obszarów zależnych od rolnictwa. Główny wniosek z niniejszego badania jest taki, że założenia programowe w zakresie wspierania innowacyjności w przypadku wielu Lokalnych Grup Działania generalnie nie działają. Dzieje się to wskutek czynników, takich jak problemy z definiowaniem innowacyjności, konieczność przyznawania punktów za sam fakt zadeklarowania, że w projekcie jest innowacja przy jednoczesnym braku możliwości zbadania przez Radę faktycznego występowania innowacji, niska wartość wsparcia jednostkowego czy też działanie na obszarach wiejskich, oddalonych od biegunów wzrostu i głównych ośrodków dyfuzji innowacji. W ramach badania zaproponowano zmianę definicji innowacyjności w Lokalnej Strategii Rozwoju.

Funkcjonowanie organów Stowarzyszenia

Ogólna ocena funkcjonowania Stowarzyszenia Puszcza Notecka, która wyłania się z badania ma charakter pozytywny – nie dziwi zatem fakt, że w 2016 roku organizacja otrzymała tytuł najbardziej aktywnej Lokalnej Grupy Działania w Wielkopolsce. Respondenci uznali Stowarzyszenie za jeden z najaktywniej działających podmiotów lokalnych, zaś udzielane przezeń wsparcie jako profesjonalne. Dostrzeżono wysokie zaangażowanie pracowników, ale również ich trudną dostępność. Liczba podejmowanych przez Stowarzyszenie działań animacyjnych uległa zmniejszeniu w porównaniu do poprzedniej perspektywy finansowej, co uzasadnia się problemami budżetowymi. Realizowane dotychczas działania, m.in. rajdy rowerowe, konkursy (na rękodzieło, nalewki) czy turnieje sportowe uznano za skuteczne i potrzebne na obszarze Stowarzyszenia. Pozytywnie oceniono starania Biura do realizacji zbliżonej liczby wydarzeń w poszczególnych gminach członkowskich. Dostrzeżono także potrzebę animowania sołtysów jako lokalnych liderów oraz większej współpracy z domami kultury. Głównie z uwagi na docieranie do wszystkich grup docelowych, działania informacyjno-promocyjne zostały ocenione przez beneficjentów bardzo pozytywnie. Dzieje się tak za sprawą aktywnej strony internetowej Stowarzyszenia, aktywnego działania w social media, drukowanych materiałów, gadżetów oraz partycypowania w projektach realizowanych na rzecz społeczności lokalnych. Szczególnie pozytywną praktyką jest rozpowszechnianie informacji na spotkaniach prowadzonych w każdej z gmin, dzięki czemu to nie potencjalni wnioskodawcy przyjeżdżają do Stowarzyszenia, ale to Stowarzyszenie przychodzi do nich. Badanie pokazuje jednak, że rola Stowarzyszenia po zawarciu umowy przez beneficjenta z Instytucją Wdrażającą jest zbyt niska i potrzebne jest większe zaangażowanie Biura w tym zakresie. Rekomenduje się również częstsze organizowanie warsztatowych, zamiast wykładowych form szkoleń, wyjście naprzeciw większej grupie odbiorców spoza gminy Międzychód i adresowanie większej liczby form informowania dla potencjalnych grantobiorców. Warto zadbać o podtrzymanie skuteczności działań, gdyż ponad połowa umów o przyznaniu pomocy i umów grantowych została zawarta po udziale beneficjenta w szkoleniu i/lub doradztwie (często beneficjenci brali udział w obu formach komunikowania, które oceniają bardzo wysoko – 4,6-4,8 w skali pięciostopniowej). Udział umów zawartych po szkoleniu/doradztwie wzrasta do 89% w przypadku grantów i 64% w przedsiębiorczości. Doradztwo jest kilkukrotnie bardziej skuteczną formą informowania, zwłaszcza w odniesieniu do przedsiębiorców, którzy zdecydowanie najczęściej udają się do Stowarzyszenia po szersze informacje o dotacjach – przeciętnie potrzeba czterokrotnie udzielić doradztwa, by został złożony jeden wniosek o przyznanie pomocy. Beneficjenci, którzy korzystali z doradztwa/szkolenia nieco rzadziej zmieniali wnioski na etapie oceny przez Instytucję Wdrażającą oraz rzadziej odczuwali problemy po zawarciu umowy, niż beneficjenci bez wsparcia merytorycznego ze Stowarzyszenia.

Procedury i kryteria wyboru projektów

Ponad 83% badanych nie odczuwało żadnych trudności w zrozumieniu kryteriów i procedur, jak również nie czuło braku obiektywizmu w ocenie ich wniosku. Zdiagnozowano cztery główne problemy wskazywane przez beneficjentów w związku z kryteriami, aczkolwiek istnieje realna możliwość zmiany jedynie w zakresie trudności interpretacyjnych definicji produktu lokalnego i innowacyjności oraz dowolności interpretacyjnej ocen w części kryteriów. Wymogi dotyczące zatrudnienia oraz preferencja dla grup defaworyzowanych wynikają wprost z logiki interwencji w ramach programu i stanowią jej fundamenty, tak jak spora część pozostałych kryteriów. Wskutek tego, istnieje dość niewielka przestrzeń na kryteria specyficzne dla danej Strategii. Głównym wnioskiem z badania jest stwierdzenie faktu, że kryteria i procedury obowiązujące po zmianach od V naboru wniosków w większym stopniu odpowiadają na potrzeby określone w Strategii i pozwalają na bardziej trafny oraz transparentny wybór projektów. Wprowadzona w procedurach zmiana sposobu ustalania kolejności na liście w przypadku równej punktacji wielu wnioskodawców (z głosowania Rady zmieniono na ustalenie kolejności zgodnej z kolejnością złożenia wniosków) zdecydowanie podwyższa obiektywność ocen. Premiowanie nowych, mniejszych i bardziej wykwalifikowanych podmiotów do realizacji operacji z obszaru przedsiębiorczości w połączeniu z preferowaniem niższych kwot wsparcia jednostkowego powinny zapewnić wyższy stopień rozliczenia dotacji oraz wyższą liczbę podmiotów objętych wsparciem. Nowe kryteria są również sformułowane w sposób bardziej przejrzysty i obiektywny, aniżeli te stosowane do IV naboru włącznie, choć nadal istnieje przestrzeń do zmiany tych kryteriów na bardziej klarowne zwłaszcza w zakresie definicji oraz sposobu oceny, co przyczyniłoby się do większego zrozumienia specyfiki Strategii przez wnioskodawców. Poważne wątpliwości wskazano jedynie w przypadku czterech spośród 55 stosowanych kryteriów, aczkolwiek drobne propozycje zmian odnoszą się do 2/3 ogółu kryteriów. W przypadku procedur, niemal wszystkie spośród 21 propozycji zmian z punktu widzenia ich dostosowania do istniejących regulacji prawnych jak również wzrostu operacyjności procesu oceny, są adresowane do Stowarzyszenia. W tym zakresie sformułowano również jedną rekomendację programową – uwarunkowany legislacyjnie krótki termin pomiędzy ogłoszeniem a rozpoczęciem naboru (maksymalnie 30 dni kalendarzowych) wpływa negatywnie na możliwość dopracowania przez wnioskodawców dokumentacji na etapie ubiegania się o dofinansowanie. Na kolejnych etapach odczuwają oni większe problemy i obciążenia, a niejednokrotnie nie są w stanie zgromadzić kompletu dokumentów. Skorzystanie z dobrych praktyk stosowanych w polityce spójności i umożliwienie Lokalnym Grupom Działania ogłaszania naborów z 2-3 miesięcznym wyprzedzeniem skutkowałoby realną szansą na lepsze dopracowanie i kompletność projektów.

Wartość dodana podejścia LEADER

Ostatni rozdział Raportu poświęcono identyfikacji, analizie i ocenie wartości dodanej podejścia LEADER, w tym komplementarności, a więc wzajemnemu uzupełnianiu się wspartych projektów względem siebie oraz z inwestycjami sfinansowanymi w poprzedniej perspektywie finansowej. Oba zjawiska – choć wymagały uprzedniego definiowania (pierwsze wydaje się być błędnie rozumiane przez jednostki nakładające na Lokalne Grupy Działania konieczność jego identyfikacji, drugie zaś w ogóle nie zostało zdefiniowane w aktach wyższego rzędu) – wystąpiły wskutek wdrażania Strategii w przestrzeni społeczno-gospodarczej Stowarzyszenia we wszystkich trzech obszarach tematycznych: turystyce, przedsiębiorczości i kapitale społecznym. Zarówno wskutek realizacji projektów przez beneficjentów czy grantobiorców z wszystkich trzech sektorów partnerstwa, jak i dzięki działaniom własnym Stowarzyszenia.

I Wprowadzenie

Raport jest rezultatem realizacji badania ewaluacyjnego Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność wdrażanej przez Lokalną Grupę Działania „Puszcza Notecka” na lata 2016-2022. Zostało ono zrealizowane na zlecenie ww. LGD przez Firmę Research Breath Magdalena Urban Consulting we współpracy z Janem Wojciechowskim – ekspertem ds. badań społeczno-gospodarczych.

I.1 Cele badania

Głównym celem badania była śródk okresowa ocena jakości wdrażania LSR 2016-2022 przez Stowarzyszenie Lokalną Grupę Działania Puszcza Notecka wraz z zaproponowaniem LGD rekomendowanych kierunków dalszych działań, w tym z punktu widzenia przyszłego okresu programowania. Cele szczegółowe obejmowały¹:

- Ocenę wpływu aktywności podejmowanych przez LGD na realizację głównego celu LSR, jakim jest *Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy obszaru LGD Puszcza Notecka* oraz cele szczegółowe.
- Analizę i ocenę rzeczowego i finansowego aspektu procesu wdrażania LSR.
- Ocenę wpływu realizacji Strategii na kapitał społeczny obszaru objętego LSR.
- Identyfikację, analizę i ocenę działań LGD wspierających rozwój przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR.
- Identyfikację, analizę i ocenę działań LGD stymulujących budowanie lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego.
- Identyfikację, analizę i ocenę działań LGD wspierających równość szans dla grup defaworyzowanych (zarówno na rynku pracy, jak i zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym).
- Diagnozę innowacyjności projektów wspartych w ramach Strategii, ze szczególnym uwzględnieniem projektów z zakresu rozwoju przedsiębiorczości.
- Identyfikację i ocenę projektów współpracy LGD.
- Analizę i ocenę funkcjonowania organów LGD.

I.2 Kryteria ewaluacyjne

W badaniu zastosowano dwa kryteria ewaluacyjne:

1. **Trafność** – rozumiana jako adekwatność planowanych celów interwencji i metod jej wdrażania do problemów i wyzwań społeczno-ekonomicznych, które zostały zidentyfikowane w diagnozie². Innymi słowy, Wykonawca zweryfikuje, na ile działania realizowane przez Stowarzyszenie są potrzebne.
2. **Skuteczność** – rozumiana jako stopień realizacji zakładanych celów. Wykonawca sprawdzi, w jakim stopniu na chwilę obecną (wrzesień 2019 r.) osiągnięto założone cele, czy stopień realizacji wskaźników wskazuje na sukces czy brak sukcesu w ich osiągnięciu na koniec 2022 roku. Wykonawca wskaże jakie działania Stowarzyszenie powinno rozważyć w obu tych sytuacjach.

¹ Cele szczegółowe wprost odnoszą się do obszarów badawczych wskazanych w Wytocznych w zakresie ewaluacji LSR, przy czym na etapie konceptualizacji badania zostały odpowiednio przeformułowane w odniesieniu do kontekstu i specyfiki rozpatrywanej interwencji.

² Ewaluacja. Poradnik dla pracowników administracji publicznej; MRR, Warszawa 2012

I.3 Problemy badawcze

Badanie odpowiada na 25 pytań badawczych sklasyfikowanych w 10 obszarów tematycznych. Pytania są zgodne z *Wytycznymi w zakresie ewaluacji LSR*. Z uwagi na wielkość budżetu LSR oraz brak wskaźników pozwalających na identyfikację „czystego” wpływu Programu/Strategii na poziom ubóstwa i zagrożenia wykluczeniem społecznym zdecydowano (w uzgodnieniu z Zamawiającym) rezygnację z objęcia badaniem problemu E2. Pełne uzasadnienie znajduje się w Koncepcji Realizacji badania, stanowiącej Załącznik nr 1 niniejszego raportu. Kolorem niebieskim zapisano pytania dodane lub doprecyzowane przez Wykonawcę.

Tabela 1. Obszary i problemy badawcze

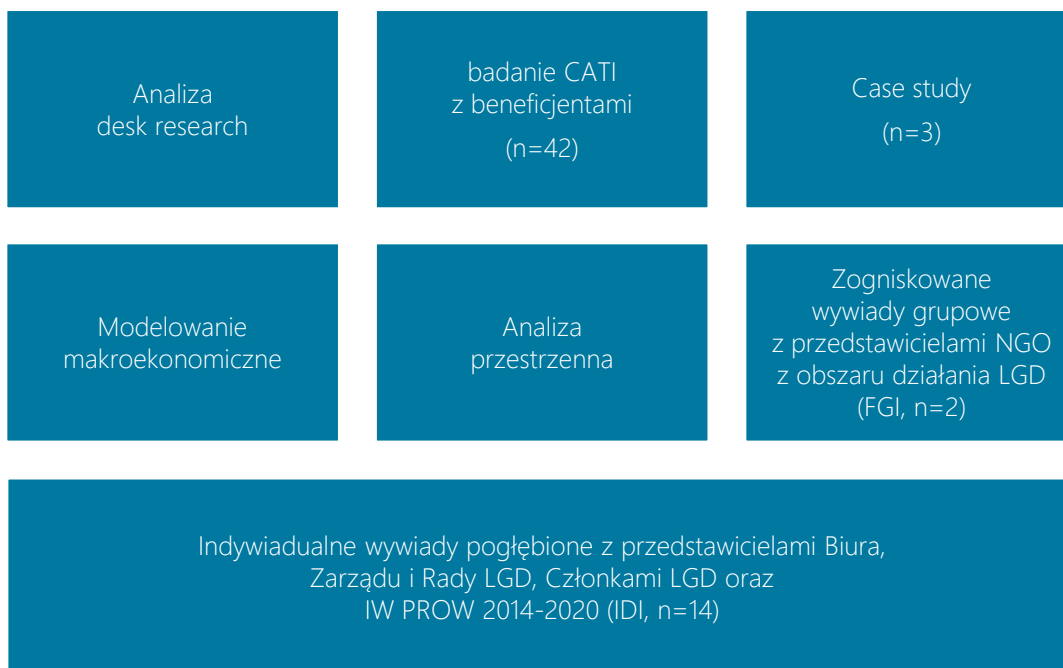
OBSZAR BADAWCZY	PROBLEM BADAWCZY
A. Ocena wpływu na główny cel LSR	A1. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego celów szczegółowych? A2. Jakie czynniki wpłynęły na osiągnięty poziom realizacji celów LSR?
B. Ocena wpływu na kapitał społeczny [na obszarze objętym LSR – przyp. Wykonawcy]	B1. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne? B2. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
C. [Ocena wpływu na] przedsiębiorczość [na obszarze objętym LSR]	C1. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości? C2. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane? Co należałoby poprawić lub ulepszyć bazując na dotychczasowych doświadczeniach LGD?
D. [Ocena wpływu na zmiany na obszarze LGD w zakresie branży] turystyka i dziedzictwo kulturowe	D1. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego? D2. W jakich kierunkach i w jaki sposób należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
E. [Analiza wpływu realizacji LSR na] grupy defaworyzowane	E1. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup? E2. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego? E3. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego na miarę obecnych i przyszłych możliwości LGD?
F. Innowacyjność [inicjatyw i projektów realizowanych w ramach LSR]	F1. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR są innowacyjne? F2. Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
G. [Ocena działalności LGD w przedsięwzięciu] projekty współpracy	G1. Jaka jest skuteczność i efekty wdrażania projektów współpracy? G2. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości? Jakie są potrzeby LGD i jej interesariuszy w tym zakresie?
H. Ocena funkcjonowania LGD	H1. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na skuteczną i efektywną realizację LSR? H2. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)? H3. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach lub sposobie organizacji LGD by skuteczniej realizowała LSR obecnie i w przyszłej perspektywie finansowej?
I. Ocena procesu	I1. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywa się zgodnie z planem?

OBSZAR BADAWCZY	PROBLEM BADAWCZY
wdrażania [instrumentu RLKS]	<p>I2. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów są wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?</p> <p>I3. Czy kryteria pozwalają na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR?)</p> <p>I4. Czy przyjęty system wskaźników pozwala na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?</p> <p>I5. Czy proces pozyskiwania i agregowania danych w ramach monitorowania LSR pozwala na optymalną i przejrzystą ocenę jej wdrażania?</p>
J. Wartość dodana podejścia LEADER [w wyniku realizacji LSR przez LGD]	<p>J1. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?</p> <p>J2. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?</p> <p>J3. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?</p> <p>J4. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR? Czy są komplementarne względem inwestycji poczynionych w poprzednim okresie programowania?</p>

Źródło: opracowanie własne

I.4 Metody i techniki badawcze

Badanie zrealizowano za pomocą metod ilościowych i jakościowych. Szczegóły prezentuje poniższy graf.

II Wpływ aktywności podejmowanych przez LGD na realizację głównego celu LSR

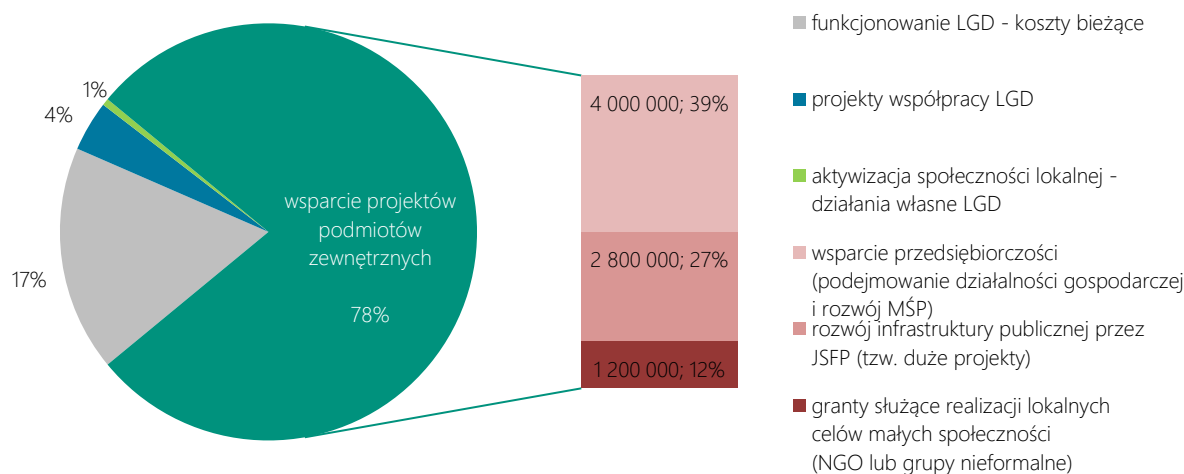
W rozdziale opisana została analiza wpływu działań Stowarzyszenia na realizację celów Lokalnej Strategii Rozwoju. Badaniu podlegał okres od początku realizacji LSR (2016 rok) do momentu zakończenia części analitycznej niniejszego badania (30.09.2019). Udzielono odpowiedzi na problemy badawcze: A1, I1 oraz A2.

II.1 Stopień osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych

Kluczowym aspektem niniejszego badania jest element wdrożeniowy Strategii w postaci wsparcia projektów beneficjentów zewnętrznych, obejmujący 78% budżetu LSR (8 mln zł spośród 10,25 mln zł ogólnego budżetu), w ramach którego wyróżnia się trzy rodzaje projektów:

- **wspierające przedsiębiorczość** – ogłoszono 6 naborów na łączną kwotę wsparcia 3,9 mln zł (1,1 mln zł na podejmowanie działalności gospodarczej oraz 2,8 mln zł na rozwój MŚP)
- **wspierające rozwój infrastruktury publicznej przez Jednostki Sektora Finansów Publicznych** (tzw. duże projekty) – ogłoszono 6 naborów na łączną kwotę 3,24 mln zł
- **granty służące realizacji lokalnych celów małych społeczności** – ogłoszono 8 naborów na łączną kwotę 0,6 mln zł.

Wykres 1. Struktura budżetu LSR 2016-2022 Stowarzyszenia Puszcza Notecka [zł]

Źródło: opracowanie własne na podstawie LSR 2016-2022; wykres po lewej stronie: 1% = 55200 zł, 4% = 400000, 17% = 1794800zł

łącznie ogłoszono 13 naborów wniosków na kwotę 7,74 mln zł (szczegóły przedstawia Tabela 2). Mając na uwadze powyższe, przy wyborze odpowiedniej wartości wniosków oraz ich pomyślnym rozliczeniu obszar wsparcia przedsiębiorczości oraz dużych projektów JSFP powinien być już zamknięty, zaś obszar grantów – w połowie zrealizowany. Jednak z uwagi na wiele czynników, o których mowa kolejnym podrozdziale, sytuacja jest jednak zgoła odmienna. Wartość aktualnych umów z Instytucją Wdrażającą (dotyczy przedsiębiorczości i dużych projektów) oraz z LGD (granty) wskazuje, że na moment realizacji badania wykorzystano 2/3 ww. środków (tj. 5,14 mln zł).

Największy postęp wdrażania LSR ma miejsce w przypadku dużych projektów, od których zaczęło się ogłaszanie naborów (83,3% wykorzystanych środków³), nieco słabiej niż oczekiwano jest w przypadku przedsiębiorczości (64,5% spożytkowanej alokacji), a najwolniej – przy czym zgodnie z oczekiwaniami i harmonogramem naborów – przebiega wdrażanie grantów (19,5% wykorzystanych środków). Dzieląc nabory nieco bardziej szczegółowo na podtypy projektów, można dostrzec jedną z przyczyn omawianej sytuacji – pięciokrotnie Rada LGD nie wybrała wniosków opiewających na kwotę oscylującą wokół pełnej puli naboru, przy czym aż trzykrotnie było to poniżej 75% alokacji. W dużej mierze wynika to z niskiej liczby złożonych wniosków w projektach grantowych. Innym uzasadnieniem zaistniałej sytuacji jest duża liczba odrzuconych wniosków o przyznanie pomocy z obszaru przedsiębiorczości na etapie weryfikacji przez Instytucję Wdrażającą (nawet pomimo wzywania do uzupełnień/wyjaśnień wnioskodawców spoza limitu). Chociaż zainteresowanie wnioskodawców jest ogromne, w wielu sytuacjach albo nie spełniają oni wymagań Instytucji Wdrażającej, albo proces weryfikacji jest na tyle długotrwały, że uniemożliwia ocenę kolejnych wniosków (zgodnie z obowiązującą legislacją UM ma 6 miesięcy od dnia przekazania przez LGD dokumentacji na wezwanie kolejnych wnioskodawców spoza limitu). W dużej mierze są to już kwestie niezależne od jakości wdrażania LSR przez samą LGD.

W ramach wdrażania LSR łącznie 121 unikalnych wnioskodawców złożyło 145 wniosków o udzielenie wsparcia, przy czym najwięcej (51) dotyczyło rozwoju MŚP o wartości wsparcia w przedziale 25-300 tys. zł. Relatywnie najpopularniejszym typem projektu są jednak premie na podejmowanie działalności gospodarczej (przeciętnie 18 wniosków w jednym naborze, w rozwoju MŚP powyżej 25 tys. zł – 17 wniosków). Dość niska była popularność jednego naboru dedykowanego małym projektom na rozwój przedsiębiorczości bez konieczności tworzenia miejsca pracy (kwota wsparcia do 25 tys. zł) – złożono wówczas zaledwie 10 wniosków i nie wypełniły one nawet limitu z ogłoszenia o naborze. Może to głównie wynikać z faktu, że choć LGD w oparciu o dostępne informacje założyła w Strategii częste wspieranie małych projektów na podstawie prostych dokumentacji aplikacyjnych, finalnie wzory dokumentów na stronie ARiMR okazały się jednakowe dla wnioskodawców planujących zatrudnienie i tych chcących skorzystać z niewielkiej pomocy bez wzrostu zatrudnienia. W przypadku JSFP kwestią naturalną wskutek członkostwa w LGD jest niska konkurencja pomiędzy sobą o wsparcie na realizację dużych projektów. Jednostki te współpracują ze sobą w zakresie oceny swoich potrzeb i priorytetów inwestycyjnych, co sprzyja płynnej realizacji LSR w jej drugim największym kwotowo zakresie tematycznym.

REALIZACJA CELU GŁÓWNEGO LSR

Głównym celem realizacji LSR jest *Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy obszaru LGD Puszcza Notecka*, mierzony za pomocą odsetka mieszkańców oceniających pozytywnie sytuację społeczno-gospodarczą obszaru. Z uwagi na niską celowość i wysokie koszty, w ramach niniejszej ewaluacji nie dokonywano pomiaru ww. wskaźnika – badania terenowe będą przeprowadzone na koniec realizacji LSR. Jednak na podstawie zgromadzonych materiałów jakościowych i ilościowych w ramach niniejszej ewaluacji, można stwierdzić, iż LGD jest na dobrej

drodze do osiągnięcia tego celu. Rozmówcy w trakcie dyskusji zwracali uwagę, że w ich społecznościach lokalnych żyje się coraz lepiej i dostrzegali w tym rolę LGD. Należy jednak pamiętać, że są to osoby korzystające z usług LGD, a liczba i struktura przebadanych osób nie odpowiadają wymaganym standardom dla celów pomiaru omawianego zjawiska (z uwagi na inną celowość badania) stąd ww. wniosek ma jedynie charakter poglądowy. Zarówno obecnie, jak i w przyszłości trudno będzie jednak jednoznacznie

³ Dane Instytucji Wdrażającej oraz wyniki badania ilościowego

rozstrzygnąć, na ile to praca LGD i wdrożona przez nią Strategia przyczyniły się do zmiany odsetka mieszkańców pozytywnie oceniających sytuację mikroregionu. Na osiągnięcie tego celu w dużo większym stopniu, niż sama LSR, wpływa szereg czynników zewnętrznych niezależnych od LGD i LSR – m.in. zmiany legislacyjne i polityczne w Polsce, globalne i regionalne (Europa Środkowo-Zachodnia) przemiany gospodarcze, postępująca informatyzacja usług i procesów, zmiany środowiskowe i klimatyczne, zmiany stylu życia, czy nawet przemiany demograficzne i przestrzenne.

Tabela 2. Postęp wdrażania LSR w okresie od zawarcia umowy ramowej do 30.09.2019 r. w liczbach

Działanie	nr naboru	data ogłoszenia	okres trwania naboru		wartość naboru [zł]	cel naboru	liczba wniosków	wartość wniosków [zł]	liczba ocenionych poz.	liczba wybranych	wartość wybranych [zł]	stosunek wybrane do limitu	liczba umów aktualnych	wartość umów aktualnych [zł]
Premie na rozpoczęcie działalności gospodarczej	10/2018	2018-09-18	2018-10-02	2018-10-15	400 000,00	P I, 1A: 4	15	1 500 000,00	15	4	400 000,00	100,0%	3	300 000,00
	8/2017	2017-11-09	2017-11-23	2017-12-06	700 000,00	P I, 1A: 7	21	2 100 000,00	21	7	700 000,00	100,0%	6	600 000,00
Rozwój MŚP 25-300 tys.	11/2018	2018-09-18	2018-10-02	2018-10-15	1 200 000,00	P I, 1B: 15	15	1 931 545,00	15	10	1 187 598,00	99,0%	6	534 102,00
	7/2017	2017-11-09	2017-11-23	2017-12-06	300 000,00	P I, 1B: 4	9	1 160 071,00	9	4	312 143,00	104,1%	2	229 676,00
	4/2017	2016-12-05	2016-12-20	2017-01-09	900 000,00	P I, 1B: 27	27	1 624 185,52	27	3	899 403,90	99,9%	3	775 966,73
Rozwój MŚP <=25 tys.	4/2017	2016-12-05	2016-12-20	2017-01-09	400 000,00		10	244 868,01	10	10	244 868,01	61,2%	7	142 153,29
Duże projekty JSFP**	9/2018	2018-07-10	2018-08-01	2018-08-14	93 363,89	P II, 2.: 10	1	93 363,80	1	1	93 363,80	100,0%	1	93 363,19
	6/2017	2017-11-09	2017-11-23	2017-12-06	93 363,89	P II, 2.: 10	1	93 363,80	1	1	93 363,80	100,0%	0	0,00
	5/2017	2017-11-09	2017-11-23	2017-12-06	253 406,53	P X, 26.: 3	2	327 226,15	2	2	253 338,11	100,0%	1	83 825,24
	3/2017	2016-12-05	2016-12-20	2017-01-09	2 096 596,00	P II, 2.: 27	12	2 088 095,20	12	12	2 088 095,20	99,6%	10	1 826 696,47
	2/2017	2016-12-05	2016-12-20	2017-01-09	503 404,00	P X, 26.: 5	4	487 975,93	4	4	487 975,93	96,9%	1	128 750,59
	1/2017	2016-12-05	2016-12-20	2017-01-09	200 000,00	P XII 28.: 1	1	199 297,49	1	1	199 297,49	99,7%	1	199 226,78
Granty	2/2018/G*	2018-09-18	2018-10-02	2018-10-15	210 000,00	P III, 2.: 7	6	179 880,72	6	6	166 176,01	79,1%	0	0,00
	2/2018/G*	2018-09-18	2018-10-02	2018-10-15	20 000,00	P V, 6.: 2	1	10 000,00	1	1	10 000,00	50,0%	0	0,00
	2/2018/G*	2018-09-18	2018-10-02	2018-10-15	10 000,00	P VII, 6.: 1	1	10 000,00	1	1	10 000,00	100,0%	0	0,00
	2/2018/G*	2018-09-18	2018-10-02	2018-10-15	60 000,00	P XI, 26.: 2	2	28 572,62	2	2	28 572,62	47,6%	0	0,00
	1/2018/G	2018-03-01	2018-03-15	2018-03-21	210 000,00	P III, 2.: 7	11	295 703,61	11	7	184 084,61	87,7%	6	153 489,42
	1/2018/G	2018-03-01	2018-03-15	2018-03-21	20 000,00	P V, 6.: 2	2	20 000,00	2	2	20 000,00	100,0%	1	10 000,00
	1/2018/G	2018-03-01	2018-03-15	2018-03-21	10 000,00	P VII, 6.: 1	1	10 000,00	1	1	10 000,00	100,0%	1	10 000,00
	1/2018/G	2018-03-01	2018-03-15	2018-03-21	60 000,00	P XI, 26.: 2	3	69 850,00	3	2	60 000,00	100,0%	2	60 000,00
RAZEM	13	2016-12-05 do 2018-10-15			7 740 134,31	ND	145	12 473 998, 85 [161,1%]	145	81	7 448 280,48	96,2%	51	5 147 249,71 [66,5%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych LGD oraz IW. * W momencie realizacji badania wnioski wybrane w naborze grantowym 2/2018/G oczekiwały na zawarcie umowy pomiędzy Instytucją Wdrażającą a LGD **W przypadku dużych projektów wartość umowy nie równa się wartości wsparcia środków z LSR, gdyż do wartości umowy wlicza się wkład krajowy angażowany przez samą JSFP.

Wykorzystując doświadczenie z poprzednich badań własnych⁴, w ramach ewaluacji została przeprowadzona identyfikacja oraz analiza zmian społeczno-gospodarczych, które wystąpiły na obszarze LGD w okresie wdrażania LSR 2016-2022 oraz LSR 2007-2015 na tle województwa wielkopolskiego. Narzędziem do realizacji niniejszego komponentu badawczego było modelowanie makroekonomiczne za pomocą wskaźnika syntetycznego J. Perkala⁵ zgodnie z metodyką przyjętą we wcześniejszych pracach badaczy. Zastosowanie tej metody ukierunkowano na diagnozę i w pewien sposób zobrazowanie postępu w realizacji celu głównego LSR, w tym również w kontekście wdrażania poprzedniej Strategii. Podstawą ustalenia poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin była analiza w układzie sześciu jego aspektów⁶, uwzględniających również cechy istotne dla badania zróżnicowania obszarów wiejskich. W pierwszym etapie postępowania badawczego opracowano macierz informacji geograficznej dla roku 2018 z wartościami wskaźników, o wymiarach $m \times n$, gdzie: m = liczba jednostek (226), n = liczba cech (14). Do badania przyjęte zostały zmienne opisujące poszczególne aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich (patrz Tabela 3) analogiczne jak dla lat 2005 i 2012.

Tabela 3. Aspekty rozwojowe i mierniki uwzględniane w modelowaniu makroekonomicznym zmian w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich

Aspekt rozwojowy	Wskaźnik	Wpływ wskaźnika ⁷
Jakość kapitału ludzkiego	W ₁ : przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	stymulanta
	W ₂ : saldo migracji na 1000 mieszkańców	stymulanta
Struktura gospodarki i rynku pracy	W ₃ : liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	stymulanta
	W ₄ : odsetek przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w ogóle spółek handlowych	stymulanta
	W ₅ : liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	destymulanta
	W ₆ : udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	destymulanta
Warunki życia mieszkańców	W ₇ : przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na jedno mieszkanie [m ²]	stymulanta
	W ₈ : udział mieszkańców posiadających dostęp do sieci kanalizacyjnej [<u>zmieniony wskaźnik wskutek wyrównania w woj. wlkp. dostępu do sieci wodociągowej względem lat 2005-2012</u>]	stymulanta
	W ₉ : udział mieszkańców posiadających dostęp do sieci gazowej	stymulanta
Jakość kapitału społecznego	W ₁₀ : frekwencja wyborcza w I turze wyborów samorządowych [%]	stymulanta
Sytuacja budżetowa gmin	W ₁₁ : dochody własne gminy <i>per capita</i> [zł]	stymulanta
	W ₁₂ : wydatki inwestycyjne gminy <i>per capita</i> [zł]	stymulanta

⁴ Wojciechowski J., 2015. *Wpływ środków osi priorytetowej 4 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na rozwój społeczno-gospodarczy gmin Lokalnej Grupy Działania Puszcza Notecka*. Praca magisterska pod kierunkiem Prof. UAM dra hab. Pawła Churskiego, ss. 168.

⁵ Por. Kostrubiec B., 1965. *Klasyfikacja dynamiczna i wielo cechowa województw Polski*. W: Z badań nad strukturą przestrzenną Gospodarki Narodowej Polski, Biuletyn KPZK PAN, z. 35. Warszawa, s. 28-49; Kostrubiec B., 1982. *Taksonomia numeryczna w badaniach geograficznych*, Acta Universitatis Wratislaviensis nr 589, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.

⁶ Por. Churski P., 2008. *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w okresie integracji z Unią Europejską*. Seria Geografia nr 79, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań; E. Swyngedouw, 1983. *Regionaal ongelijke structuren in Vlaanderen: een theoretische en empirische benadering*. W: Albrechts L. (red.), Regionale ontwikkeling: raakvlak tussen ruimtelijke en economische planning. Uitgeverij Acco, Leuven, s. 101-174.

⁷ Stymulanta oznacza, że wzrost wartości zmiennej jest zjawiskiem pozytywnym; destymulanta – przeciwnie.

Aspekt rozwojowy	Wskaźnik	Wpływ wskaźnika ⁷
Sektor rolniczy	W ₁₃ : udział użytków rolnych w ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych [wyliczono trend na podstawie lat 1996-2010]	stymulanta
	W ₁₄ : udział gospodarstw rolnych, prowadzących działalność zdywersyfikowaną, w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych [wyliczono trend na podstawie lat 1996-2010]	stymulanta

Źródło: opracowanie własne. Dane pochodzą ze statystyki publicznej – BDL GUS, PKW, PSR.

W kolejnym kroku postępowania badawczego standaryzowano przyjęte zmienne na podstawie wzoru⁸: $Z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}}{s_j}$ dla stymulant, natomiast dla destymulant zastosowano przekształcenie odwrotnościowe.

W oparciu o standaryzację oszacowano wartość wskaźnika syntetycznego dla wszystkich 226 gmin województwa wielkopolskiego dla roku 2018, a następnie poddano ją analizie w kontekście dostępnych wyników dla lat 2005 i 2012. Obliczenia przeprowadzono wg formuły⁹: $Ws = \frac{1}{p} \sum_{i=1}^p Z_{ij}$

Poziom rozwoju gmin wyznaczono poprzez uszeregowanie ich w pięciu klasach rozwojowych metodą równej rozpiętości klas, na skali wszystkich 226 gmin województwa wielkopolskiego, na podstawie wartości wskaźnika syntetycznego.

Wyniki badania wskazują na **postępujący regres rozwojowy obszaru LGD w ujęciu całościowym na tle województwa wielkopolskiego w latach 2005-2018** (patrz Tabela 4). W 2005 r. tylko dwie gminy LGD cechowały się niskim poziomem rozwoju, pięć przeciętnym, a jedna wysokim. Siedem lat później kolejna gmina, do tej pory przeciętna na tle regionu, została zaklasyfikowana do niskiego poziomu rozwoju. Wg najnowszych danych (2018 r.) żadna gmina z obszaru Stowarzyszenia nie cechuje się już wysokim poziomem rozwoju, pięć – przeciętnym, a nadal trzy – niskim. Gminą z relatywnie najwyższym wynikiem w LGD jest Miasto Obrzycko, podobnie jak w 2012 r. i choć zajmuje w rankingu regionalnym niższą pozycję niż poprzednio, można określić, że wraz z gminą wiejską Obrzycko i gminą Wronki cechuje się rozwojem progresywnym (tzn. żyje i pracuje się tam coraz lepiej) – patrz Tabela 4.

Tabela 4. Regres rozwojowy obszaru LGD PN (ogółem) na tle woj. wlkp. w latach 2005-2018

klasa poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego	liczba gmin w klasie (w tym gmin LGD PN) 2005	udział gmin z danej klasy w ogólnej liczbie gmin województwa	liczba gmin w klasie (w tym gmin LGD PN) 2012	udział gmin z danej klasy w ogólnej liczbie gmin województwa	liczba gmin w klasie (w tym gmin LGD PN) 2018	udział gmin z danej klasy w ogólnej liczbie gmin województwa
	2005	2005	2012	2012	2018	2018
bardzo niski	7 (0)	3,10%	13 (0)	5,75%	10 (0)	4,42%
niski	67 (LGD:2)	29,65%	63 (LGD:3)	27,88%	70 (LGD:3)	30,97%
przeciętny	93 (LGD:5)	41,15%	92 (LGD:4)	40,71%	88 (LGD:5)	38,94%
wysoki	45 (LGD:1)	19,91%	44 (LGD:1)	19,47%	40 (0)	17,70%
bardzo wysoki	14 (0)	6,19%	14 (0)	6,19%	18 (0)	7,96%

⁸ Por. Sobczyk M., 2007. *Statystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. Oznaczenia w obu wzorach na standaryzację: Z_{ij} – standaryzowana wartość zmiennej j dla gminy i ; x_{ij} – wartość wskaźnika j dla gminy i ; \bar{x} – średnia arytmetyczna zmiennej j dla wszystkich 226 gmin; s_j – odchylenie standardowe wartości zmiennej j .

⁹ Por. Kostrubiec B., 1965. *Klasyfikacja dynamiczna i wielocechowa województw Polski*. W: Z badań nad strukturą przestrzenną Gospodarki Narodowej Polski, Biuletyn KPZK PAN, z. 35. Warszawa, s. 28-49; Kostrubiec B., 1982. *Taksonomia numeryczna w badaniach geograficznych*, Acta Universitatis Wratislaviensis nr 589, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław. Oznaczenia wzoru: Ws – wskaźnik syntetyczny; j – liczba podstawowych jednostek przestrzennych; p – liczba cech (wskaźników); Z_{ij} – zmienna standaryzowana jednostki j dla cechy i .

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników modelowania makroekonomicznego.

Wyniki badania pokazują, że wewnątrz obszaru LGD również postępuje polaryzacja rozwojowa. Wschodnia część terenu Stowarzyszenia, położona najbliżej ośrodka o znaczeniu regionalnym – Metropolii Poznań, będącej rdzeniem dyfuzji procesów rozwojowych, wydaje się w większym stopniu wchłaniać postęp społeczno-gospodarczy od tego ośrodka. W przypadku zachodniej części obszaru LGD – powiatu międzychodzkiego, pomimo stosunkowo większego wsparcia udzielonego w ramach Strategii obserwuje się regres rozwojowy lub stagnację na niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. W tych dziedzinach, gdzie nastąpił progres w całym regionie (spadek bezrobocia, wzrost konsumpcji publicznej, wzrost dostępu do kanalizacji¹⁰) wszystkie gminy LGD dostosowały się do ogólnej tendencji.

Tabela 5. Trendy rozwojowe gmin obszaru LGD PN na podstawie okresu 2005-2018

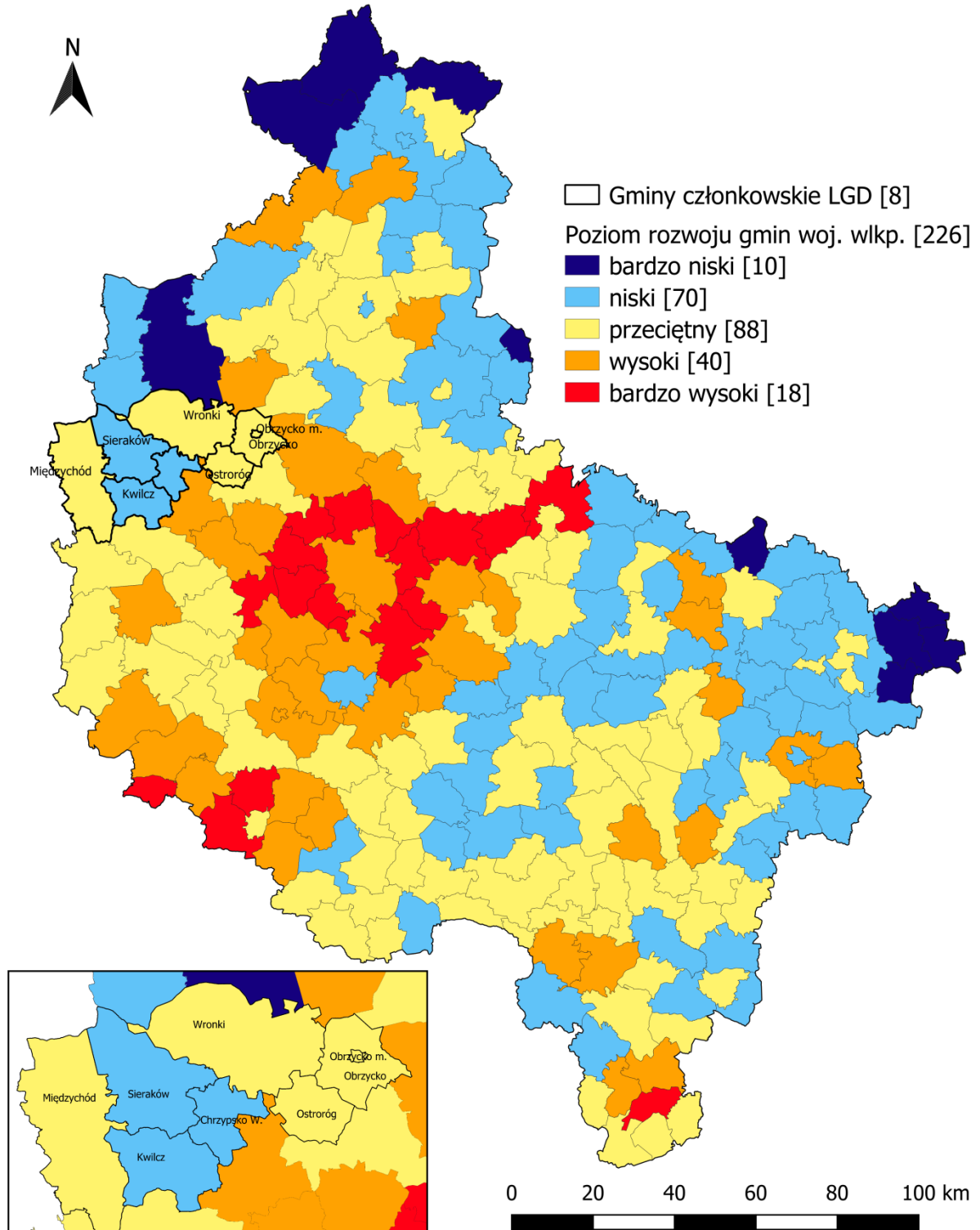
gmina/okres	pozycja na tle woj. wlkp. [226 gmin; kolor oznacza klasę rozwojową]			trend rozwojowy – perspektywa	
	2005	2012	2018	2005-2018	
Chrzypsko W.	206	183	194	niska stagnacja	↓ →
Kwilcz	147	162	190	regresywny	↓↓
Międzychód	56	65	73	regresywny	↓↓
Obrzycko m.	68	39	61	wysoka stagnacja/progresywny	→ ↗
Obrzycko gm. w.	139	118	64	progresywny	↑↑
Ostroróg	79	93	139	regresywny	↓↓
Sieraków	160	204	176	niska stagnacja	↓ →
Wronki	131	117	113	progresywny	↑↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników modelowania makroekonomicznego

Główny wpływ na te zmiany wywierają jednak inne środki niż LSR (instrumenty rynku pracy, polityka spójności UE). Wyniki badania pokazują, że w tych obszarach, na które teoretycznie większy wpływ ma LSR (np. różnicowanie źródeł dochodu rolników, jakość życia, kapitał społeczny, podmioty gospodarcze) – obszar LGD nie nadąża za pozytywnymi zmianami w województwie wielkopolskim. Mimo powyższych wyników, nie można na tej podstawie w prosty sposób wnioskować, że „Strategia nie działa” lub jest źle skonstruowana, czy też niewłaściwie ukierunkowana. Analiza danych kontekstowych prowadzi raczej do stwierdzenia, że Strategia jest zbyt mało zasobnym finansowo instrumentem terytorialnym, aby realnie wpływać na rozwój społeczno-gospodarczy mikroregionu LGD czy też znacząco stymulować wzrost jakości życia mieszkańców. Nie jest w stanie wyrównać różnic rozwojowych powstających zwłaszcza pomiędzy powiatem międzychodzkiem a głównymi motorami napędowymi rozwoju regionu – aglomeracjami poznańską i leszczyńską.

¹⁰ Bezrobocie w regionie spadło średnio z 7,5% w 2012 r. do 2,7% w 2018 r. (mediana wynosiła nawet 2,4%). W okresie, który upłynął od pomiaru danych bazowych dla projektowania LSR, wydatki inwestycyjne gmin niemal się podwoiły – z 441,52 zł (mediana 2012) do 853,74 zł (mediana 2018). Wzrost dostępu do kanalizacji w skali regionu to kilkanaście punktów procentowych.

Mapa 1. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gmin LGD na tle gmin woj. wlkp. w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników modelowania makroekonomicznego

REALIZACJA CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH I WSKAŹNIKÓW LSR

Sześć celów szczegółowych LSR zobrazowanych jest poprzez szereg wskaźników rezultatu (rozpatrywanych po rozliczeniu danego projektu) oraz wskaźników produktu (których osiągnięcie występuje co do zasady w momencie wykonania danego zadania w ramach projektu). Osiągnięcie wskaźników LSR w przypadku części celów szczegółowych zależy zatem wyłącznie od skutecznej realizacji projektów przez beneficjentów (cele 1.1 i cele 1.6), w przypadku pozostałych celów szczegółowych do osiągnięcia wskaźników niezbędne są również działania własne LGD.

W ramach badania przeprowadzono analizę wyłącznie tych wskaźników LSR, dla których źródłem pomiaru jest monitoring lub ewaluacja LSR (pominięto zatem te mierzone przez Biuro LGD wyłącznie na podstawie gromadzenia własnych danych). Główny wniosek z punktu widzenia zarówno aktualnego (stan na koniec III kwartału 2019 r.) jak i finalnego (na koniec realizacji Strategii) osiągnięcia zakładanego poziomu wskaźników jest taki, że realizacja LSR co do zasady przebiega zgodnie z planem. W przypadku ponad połowy (16 / 31) analizowanych wskaźników osiągnięto już wartości docelowe planowane na 2023 r. Sześć kolejnych zostało zrealizowanych na poziomie 2/3 lub wyższym i poza jednym z nich prognozuje się ich skuteczne osiągnięcie zarówno w terminie tzw. drugiego „kamienia milowego” na koniec 2021 r.¹¹, jak i w 2023 r. Dwa mierniki w ocenie uznano za nierealne do osiągnięcia na koniec realizacji LSR. Pierwszym z nich jest **wskaźnik rezultatu 1D „liczba obiektów posiadających wypożyczalnie sprzętu pływającego, turystycznego lub rowerów”**, którego źródłem pomiaru jest Główny Urząd Statystyczny. Zawarcie w LSR wskaźnika monitorowanego w statystyce publicznej wynika z kryteriów wyboru LSR do realizacji przez Instytucję Wdrażającą¹² – LGD przyjęła zatem do realizacji miernik odpowiadający stricte celom Strategii. Wartość początkowa wg stanu na 31.07.2013 r. wynosiła 24 obiekty, stąd w całkiem ostrożny i logiczny sposób LGD założyła osiągnięcie wartości o trzy jednostki wyższej. Problem w tym, że osiągnięcie tej wartości aktualnie pozostaje poza realnym wpływem samej LGD w związku z wdrażaną przez nią Strategią, co potwierdzają bardziej aktualne dane GUS. W okresie od 1.08.2013 r. do 31.07.2017 r. (a więc takim czasie, w którym w wyniku wdrażania LSR nie przybył żaden obiekt spełniający kryteria, z uwagi na terminy naborów) liczba obiektów posiadających wypożyczalnie spadła aż o 7, szczególnie na obszarze powiatu międzychodzkiego.

Tabela 6. Zbiorcza informacja o stanie realizacji wskaźników LSR, dla których źródłem danych jest monitoring lub ewaluacja LSR

Cel szczegółowy	Wskaźnik	Wartość docelowa na 2023 r.	Wartość osiągnięta wg stanu na 30.09.2019 r.	
CS 1.1 Tworzenie i utrzymanie miejsc pracy na obszarze LGD	rezultatu 1A	25 utworzonych miejsc pracy ogółem	33 – wskaźnik zrealizowany [25 etatów rozwój MŚP + 8 etatów samozatrudnienie] ¹³	✓
	rezultatu 1B	9 miejsc pracy utworzonych dla grup defaworyzowanych poprzez samozatrudnienie	7 (77,8%) – <u>do zrealizowania na podstawie harmonogramu naborów</u>	🕒

¹¹ Por. Interpretacja MRiRW sygn. ROW.wrt.510.139.2019

¹² Por. MRiRW, 2015. Załącznik nr 2 do Regulaminu konkursu na wybór strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, Warszawa, s. 19.

¹³ Trzeba brać pod uwagę umniejszenia na etapie Instytucji Wdrażającej, niewpływające na ocenę projektu, o których LGD może nie mieć wiedzy

Cel szczegółowy	Wskaźnik	Wartość docelowa na 2023 r.	Wartość osiągnięta wg stanu na 30.09.2019 r.	
	rezultatu 1C	2 operacje ukierunkowane na innowacje	14, w tym 3 na skalę całego obszaru LGD – wskaźnik zrealizowany [wartość po analizie innowacyjności]	
	rezultatu 1D	27 obiektów posiadających wypożyczalnie sprzętu pływającego, turystycznego lub rowerów	17 [BDL GUS, 2017] + 2 [dane z realizowanych WoPP – nabór 10] – razem 70,4%, wskaźnik nierealny do zrealizowania	
	produktu 1A	11 operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	8 (72,7%) – zagrożenie niezrealizowaniem w 2023 r. patrząc na harmonogram naborów [wg danych UM – 9, wg badania ankietowego jest 1 rezygnacja]	
	produktu 1B	31 operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	18 (58%) – zagrożenie niezrealizowaniem w 2023 r. patrząc na harmonogram naborów	
CS 1.2* Wzrost aktywności społecznej opartej o zasoby infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej obszaru	rezultatu 2	28 500 osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	minimum 28 152 (98,8%) – wskaźnik <u>do zrealizowania na podstawie wybranych projektów</u>	
	rezultatu 3	400 użytkowników obiektów małej infrastruktury turystycznej z wyposażeniem towarzyszącym	6 871 – wskaźnik zrealizowany	
	rezultatu 4	600 użytkowników uzupełniającej infrastruktury turystycznej usytuowanej w przestrzeni publicznej	6 871 – wskaźnik zrealizowany	
	rezultatu 5	1 000 osób, które skorzystały z uruchomionego Centrum Informacji Lokalnej	0 – <u>realizacja innego projektu współpracy, wprowadzona będzie zmiana wskaźnika</u>	

Cel szczegółowy	Wskaźnik	Wartość docelowa na 2023 r.	Wartość osiągnięta wg stanu na 30.09.2019 r.	
	produktu 2 – JSFP	27 nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	28 – wskaźnik zrealizowany	✓
	produktu 2 – granty	28 nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	6 (21,4%) +6 wnioski wybrane w II naborze grantowym (razem 42,9%) – zagrożenie niezrealizowaniem w 2023 r. patrząc na harmonogram naborów grantowych	!
CS 1.3* Wypromowanie walorów i atrakcji obszaru	rezultatu 6	700 uczestników działań/wydarzeń na rzecz promocji walorów i dziedzictwa lokalnego	minimum 2850 – wskaźnik zrealizowany na podstawie uczestników działań w ramach projektów grantowych	✓
	rezultatu 7	200 odbiorców wydawnictw promujących walory i dziedzictwo lokalne	0 – wskaźnik <u>do zrealizowania na podstawie harmonogramu naborów grantowych</u>	🕒
	produktu 6	7 działań/wydarzeń na rzecz promocji walorów i dziedzictwa lokalnego obszaru LGD	1 (14,3%) + 1 – wniosek wybrany w II naborze grantowym (razem 28,6%) – zagrożenie niezrealizowaniem w 2023 r. patrząc na harmonogram naborów grantowych	!
	produktu 7	2 wydawnictwa promujące walory i dziedzictwo lokalne obszaru LGD	0 – wskaźnik <u>do zrealizowania na podstawie harmonogramu naborów grantowych</u>	🕒
CS 1.4* Podniesienie poziomu wiedzy i umiejętności mieszkańców obszaru	rezultatu 22	200 osób/podmiotów, którym udzielono doradztwa	246 [198 unikalnych] – wskaźnik zrealizowany	✓
	rezultatu 23A	440 uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych z mieszkańcami obszaru	694 – wskaźnik zrealizowany	✓
	rezultatu 23B	350 osób zadowolonych ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych z mieszkańcami	361 – wskaźnik zrealizowany	✓

Cel szczegółowy	Wskaźnik	Wartość docelowa na 2023 r.	Wartość osiągnięta wg stanu na 30.09.2019 r.	
	rezultatu 24	40 podmiotów, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w Biurze LGD	27 (67,5%), wskaźnik <u>do zrealizowania na podstawie harmonogramu naborów grantowych</u> [+ szkolenia 9 szt. => 36 podmiotów]	
	produktu 22	6 dyżurów doradczych/konsultacyjnych prowadzonych przez LGD	40 – wskaźnik zrealizowany	
	produktu 23	19 spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami obszaru	39 – wskaźnik zrealizowany	
	produktu 24A	40 osobodni szkoleń dla organów LGD	204 – wskaźnik zrealizowany	
	produktu 25	1 wydawnictwo informujące o wynikach wdrażania LSR, wydane przez LGD	1 [niniejsze badanie] – wskaźnik zrealizowany	
CS 1.5* Wzrost aktywności społecznej opartej o zasoby infrastruktury kulturalnej obszaru	rezultatu 26	1200 osób odwiedzających obiekty infrastruktury kulturalnej	minimum 1200 – wskaźnik zrealizowany, wartość osiągniętą podwyższą jeszcze wybrane projekty	
	Rezultatu 27	40 osób korzystających z nowego wyposażenia orkiestr / zespołów artystycznych	0 – wskaźnik <u>do zrealizowania w 2023 r. na podstawie harmonogramu naborów grantowych</u>	
	produktu 26 – JSFP	5 podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie	4 (80%) – wskaźnik nierealny do zrealizowania na podstawie harmonogramu naborów	
	produktu 26 – granty	6 podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie	6 – wskaźnik zrealizowany [+6 – wnioski wybrane w II naborze grantowym]	
	produktu 27	2 operacje obejmujące wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury	0 – wskaźnik <u>do zrealizowania w 2023 r. na podstawie harmonogramu naborów grantowych</u>	

Cel szczegółowy	Wskaźnik	Wartość docelowa na 2023 r.	Wartość osiągnięta wg stanu na 30.09.2019 r.	
CS 1.6 Zachowanie dziedzictwa historycznego i kulturowego obszaru	rezultatu 28	10 000 osób odwiedzających zabytki	6617 osób (66,2%) – wskaźnik zostanie osiągnięty w ok. 150% <u>na podstawie prognozy w oparciu o dane historyczne</u> – ok. 236 osób mies. [wejścia biletowane MZO]	
	produktu 28	1 zabytek poddany pracom konserwatorskim lub restauratorskim	1 – wskaźnik zrealizowany	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych LSR i badań terenowych * Pomiar części wskaźników leży w kompetencji Biura LGD (patrz źródło danych określone w LSR) i nie wchodzi w zakres niniejszej ewaluacji.

Jedną z okoliczności wpływających na taką wartość jest sam sposób pomiaru przez GUS: *W przypadku prezentowania danych odnoszących się do wykorzystania turystycznych obiektów noclegowych, gdy na danym obszarze znajdują się mniej niż 3 jednostki, dane zostały utajnione (tajemnica statystyczna)*. Innymi słowy, jeżeli przedsiębiorcy prowadzący obiekty turystyczne nie składają sprawozdań do GUS w terminie zgodnym z obowiązującym prawem i spowoduje to, że na obszarze danej gminy będą brane do wyliczeń mniej niż 3 obiekty, w danych GUS nie ma w ogóle informacji o liczbie obiektów posiadających wypożyczalnię na obszarze danej gminy. W tym przypadku znów trudno zakładać, aby Stowarzyszenie miało wpływ na częstsze dopełnianie przez przedsiębiorców obowiązku statystycznego (czego brak może być też uwarunkowany faktem coraz popularniejszego zawieszania działalności na miesiące zimowe o obniżonym ruchu turystycznym, kiedy akurat przypada obowiązek statystyczny). Wyniki badań jakościowych z przedstawicielami LGD pozwalają jednak na sformułowanie rekomendacji w tym zakresie. Podsumowując, ocenę wskaźnika należy odwołać się do tej części, na którą LGD ma wpływ w związku z kryteriami wyboru operacji oraz wsparciem beneficjentów w realizacji projektów – jedynie trzy projekty, aktualnie w początkowej fazie realizacji, wpływają pozytywnie na możliwość osiągnięcia wskaźnika.

WNIOSEK 1: Wskaźnik dotyczący liczby istniejących wypożyczalni związanych z branżą turystyczną na obszarze LGD może nie zostać osiągnięty, czego prawdopodobną przyczyną jest brak dopełniania przez przedsiębiorców obowiązku statystycznego.

REKOMENDACJA 1: Podjęcie działań mających na celu uzyskanie informacji statystycznej

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Badania jakościowe z przedstawicielami LGD pozwalają zakładać, że realne jest zwrócenie się do podmiotów potencjalnie posiadających wypożyczalnię na obszarze objętym Strategią poprzez gminy członkowskie z prośbą o dopełnienie obowiązku statystycznego w 2021 r. wg stanu na lipiec/sierpień lub wskazanie na piśmie, czy prowadzą daną wypożyczalnię zgodną ze sposobem pomiaru wskaźnika (pozyskanie takich danych na piśmie uwiarygodni liczbę wypożyczalni wg pomiaru LGD i pomoże w ewentualnym uzasadnieniu braku realizacji wskaźnika).

W przypadku dalszych trudności w pozyskaniu informacji – w 2022 r. LGD może zwrócić się do GUS z wnioskiem o udostępnienie szczegółowych danych pomiaru wskaźnika na obszarze objętym Strategią w latach 2013, 2017 i 2021 (GUS dokonuje pomiaru co cztery lata w lipcu/sierpniu). Wiąże się to z wydatkiem dla LGD, oscylującym wokół 1-3 tys. zł, co jednak stanowi niewielki koszt w porównaniu do możliwego

umniejszenia wydatków na funkcjonowanie Biura i prawdopodobnie stanowiłoby koszt kwalifikowalny wskutek bezpośredniego powiązania z LSR (por. <https://stat.gov.pl/pytania-i-zamowienia/jak-zamowic-dane/>)

Drugim ze wskaźników określonym jako nierealny do osiągnięcia jest **wskaźnik produktu 26 w części dotyczącej konkursów (dedykowanych JSFP) „liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie”**. Stan obecny wynosi 80%, w związku z czym nie będzie problemów z osiągnięciem minimalnego wymaganego poziomu 75% wartości docelowej na koniec 2021 r., jednak z uwagi na brak kolejnego naboru dedykowanego dużym projektom (procedura konkursowa, nie grantowa) nie będzie możliwe osiągnięcie zakładanej wartości docelowej w 2023 r. Na moment realizacji badania ocenia się, że wykorzystanie środków alokowanych na projekty JSFP wynosi ok. 83,3%, przy czym w ramach alokacji każdego z celów szczegółowych 1.2., 1.5., 1.6 powstały oszczędności.

WNIOSEK 2: Istnieje zagrożenie nieosiągnięcia części wskaźników LSR, odnoszących się do sfery kulturalnej na obszarze objętym Strategią.

REKOMENDACJA 2: Zmiana harmonogramu naborów i ogłoszenie dodatkowego konkursu w ramach celu szczegółowego 1.5

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Proponuje się zmianę harmonogramu naborów tak, aby z niewykorzystanych środków możliwie jak najszybciej ogłosić nabór dedykowany podmiotom działającym w sferze kultury, dla pełnego osiągnięcia **wskaźnika produktu 26** w 2023 r. Przyczyni się to również do:

- zrealizowania zagrożonych nieosiągnięciem 75% już na etapie drugiego kamienia milowego w 2021 r. **wskaźników produktu 7 „liczba wydawnictw promujących walory i dziedzictwo lokalne obszaru LGD” i produktu 27 „liczba operacji obejmujących wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury”;**
- wsparcia w osiągnięciu w 2023 r. wartości docelowych **wskaźników rezultatu 7 „liczba odbiorców wydawnictw promujących walory i dziedzictwo lokalne” i rezultatu 27 „liczba osób korzystających z nowego wyposażenia orkiestr / zespołów artystycznych”.**

W badaniu zdiagnozowano również ryzyko nieosiągnięcia 75% wartości docelowej w 2021 r. oraz 100% wartości docelowej w 2023 r. dla wskaźników produktu **1B „liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa” oraz 1A „liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa”**. Biorąc pod uwagę harmonogram naborów nie dostrzega się możliwości osiągnięcia tych wskaźników na poziomie wyższym niż obecny (58%) dla produktu 1B oraz wyższym niż 82% dla produktu 1A. W dużej mierze na ten stan wpłynęła wysoka na tle innych LGD liczba problemów i odmów wraz z długotrwałością procesów na etapie Instytucji Wdrażającej (co potwierdzają badania jakościowe oraz ilościowe). Na przedsiębiorczość wykorzystano do tej pory 64,5% środków. Rekomenduje się ogłoszenie dodatkowych naborów wniosków z niewykorzystanych dotychczas środków, dedykowanych zarówno podejmowaniu działalności jak i rozwojowi przedsiębiorczości. Z badania jakościowego wynika, iż w tym zakresie LGD podjęła już pewne działania, zwracając się do Instytucji Wdrażającej z wnioskiem o udostępnienie dodatkowych środków na przedsiębiorczość. Działania te należy kontynuować w maksymalnie szybkim tempie.

WNIOSEK 3: Liczba operacji polegających na rozwoju MŚP oraz utworzeniu przedsiębiorstwa nie może zostać osiągnięta bez dodatkowych naborów wniosków. Jednakże można osiągnąć w pełni cel dotyczący liczby samozatrudnionych z grup defaworyzowanych (wskaźnik rezultatu 1B).

REKOMENDACJA 3: Zmiana harmonogramu naborów wniosków i ogłoszenie dodatkowych konkursów w ramach celu szczegółowego 1.1. w 2020 r.

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Proponuje się zmianę harmonogramu naborów tak, aby z niewykorzystanych środków na przedsiębiorczość ogłosić w 2020 r. dodatkowe nabory wniosków, dedykowane zarówno podejmowaniu działalności (proponuje się kwotę 400 tys. PLN) jak i rozwojowi przedsiębiorczości (proponuje się kwotę minimum 600 tys. PLN). Ogłoszenie naborów w I połowie 2020 r. biorąc pod uwagę ogromne zainteresowanie sektora przedsiębiorczości i przy obecnym tempie procedowania na etapie Instytucji Wdrażającej powinno zapewnić, że na przełomie 2022/2023 r. ww. wskaźniki będą w pełni osiągnięte.

W odniesieniu do **wskaźnika produktu 2 dla projektów grantowych „liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej”** na ten moment nie można zakładać, że w 2023 r. zostanie on osiągnięty w 100%. Planowane nabory grantowe nr 3-5 celują w zapewnienie łącznie 14 nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. Mając na uwadze 12 z poprzednich naborów przy optymistycznym scenariuszu miernika może zostać osiągnięty w 92,9%. Duże wątpliwości budzi jednak osiągnięcie wartości 75% w 2021 r. – aby tego dokonać musiałyby zaistnieć cztery czynniki:

- a) ogłoszenie naboru grantowego nr 4 już w I kwartale 2020 r.;
- b) znacznie szybsze niż dotychczas procedowanie sprawy zawarcia umowy grantowej pomiędzy Instytucją Wdrażającą a LGD, co umożliwiłoby szybszą realizację projektów grantowych przez ostatecznych beneficjentów;
- c) wysoki popyt na granty dedykowane infrastrukturze turystyczno-rekreacyjnej wśród grupy docelowej (67% beneficjentów projektów grantowych wskazało takie potrzeby w badaniu ilościowym);
- d) skuteczne wdrożenie i rozliczenie wszystkich zakładanych projektów grantowych.

Analogiczna sytuacja występuje w przypadku **wskaźnika produktu 6 „liczba działań/wydarzeń na rzecz promocji walorów i dziedzictwa lokalnego obszaru LGD”** – łącznie z planowanymi naborami grantowymi nr 3-5 realne jest osiągnięcie zaledwie 85,7% wartości docelowej wskaźnika w 2023 r., a zupełnie niemożliwe przy obecnym harmonogramie jest osiągnięcie 75% w 2021 r. Organizację trzech wydarzeń promocyjnych LGD zamierza współfinansować grantowo dopiero w ostatnim naborze wniosków, planowanym do ogłoszenia na 2021 r. co oznacza, że jego faktyczna realizacja może nastąpić dopiero w 2022 r. Jest to zdecydowanie za późno biorąc pod uwagę obecne tempo procedowania grantów na linii Instytucja Wdrażająca – LGD (umowę grantową nr 1 zawarto 10 miesięcy po wyborze grantobiorców, a umowę grantową nr 2 – aż 14 miesięcy, co znacząco opóźnia realizację projektów przez grantobiorców).

WNIOSEK 4: LGD może nie zdążyć na czas z osiągnięciem 75% wartości docelowej wskaźnika dotyczącego liczby obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej powstałych lub zmodernizowanych w ramach projektów grantowych.

REKOMENDACJA 4: Przyspieszenie realizacji grantów.

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Ogłoszenie naborów grantowych nr 3 oraz 4 najpóźniej w I kwartale 2020 r., zwiększenie wartości środków przeznaczanych na infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną w ramach naborów grantowych nr 3 oraz 4, przeniesienie środków zaplanowanych na wydarzenia promocyjne z naboru 5 na nabór 4. Niezbędne jest ponadto przyspieszenie prac z Instytucją Wdrażającą w celu zawarcia umów grantowych nr 3 oraz 4 w porównaniu do zawierania umów grantowych nr 1 oraz 2.

W zakresie wskaźników odnoszących się do projektów współpracy należy powiedzieć, że LGD znalazła się w dość trudnej sytuacji wskutek wyników wyboru LSR do realizacji w województwie wielkopolskim. Stowarzyszenie planowało kontynuować współpracę z LGD Dolina Samy, której strategia nie została jednak wybrana do wdrażania, przez co LGD Puszcza Notecka długo poszukiwała partnera chętnego do realizacji założonych w LSR projektów współpracy. Żadna z innych LGD nie wykazała potrzeby przeprowadzenia akurat tego typu inwestycji, stąd LGD Puszcza Notecka była zmuszona do modyfikacji planowanych w LSR projektów współpracy. Z badania jakościowego wynika, że podjęto już działania na rzecz wdrożenia innych projektów współpracy, a w 2020 r. zostanie zmieniony zarówno opis tych projektów w LSR jak i wskaźniki im odpowiadające. Aczkolwiek nie ma pewności, czy Instytucja Wdrażająca wyrazi na to zgodę. Odwołując się do obowiązującej legislacji dot. wdrażania Strategii, wydaje się, że wskutek oczywistych okoliczności niezależnych od samej LGD taka zmiana powinna zostać umożliwiona LGD dla skutecznego wdrożenia LSR. Ostatnim miernikiem, któremu warto przyjrzeć się bliżej jest **wskaźnik rezultatu 24 „liczba osób/podmiotów, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadzonego w Biurze LGD”**. Na etapie projektowania Strategii podjęto decyzję, aby z ww. miernika wyłączyć te podmioty, które uzyskały wsparcie po szkoleniach lub spotkaniach informacyjno-szkoleniowych. Na chwilę obecną decyzja ta jest dla LGD niekorzystna. Liczba podmiotów byłaby o 1/3 większa od obecnej, gdyby uwzględnić również osoby i podmioty, które LGD wspierała w ww. formach. Tym bardziej, iż w odniesieniu do sektora przedsiębiorczości są to równie skuteczne sposoby komunikacji (w badaniu jakościowym zwrócono uwagę na przydatność warsztatów z biznesplanu, które nie są uznawane za doradztwo). Gdyby wskaźnik obejmował wszystkie ww. formy, już dziś LGD miałaby zapewnioną realizację wskaźnika na poziomie 90% wartości docelowej na 2023 r., wskutek bardzo szeroko i dość skutecznie prowadzonej kampanii informacyjno-promocyjnej. O osiągnięcie tego wskaźnika można być spokojnym przy założeniu, że LGD przeprowadzi wszystkie planowane nabory grantowe oraz ogłosi dodatkowe nabory wniosków zgodnie z powyższymi rekomendacjami. Wówczas naturalną konsekwencją większej liczby wniosków przy zachowaniu jakości działań informacyjno-promocyjnych będzie osiągnięcie omawianego wskaźnika.

II.2 Czynniki negatywnie wpływające na osiągnięcie celów LSR

W tej części Raportu zostały przedstawione czynniki negatywnie wpływające na obecny i prognozowany poziom realizacji założeń LSR mierzonych wskaźnikami. W pierwszej kolejności skoncentrowano się na utrudnieniach dla skutecznego wdrażania Strategii zgodnie z harmonogramem, ponieważ czynników destymulujących zdiagnozowano zdecydowanie więcej aniżeli pozytywnych.

1 System realizacji RLKS

W badaniu ilościowym zapytano o ogólną ocenę całego procesu ubiegania się o wsparcie – od momentu opracowania/złożenia wniosku do podpisania umowy. Średnia ocena beneficjentów to **3,6** w 5-stopniowej skali, gdzie „5” jest oceną najwyższą a „1” – najniższą. Można zatem stwierdzić, że system realizacji RLKS w obecnej perspektywie zdał egzamin „na trójkę z plusem”, co naturalnie nasuwa pytanie o najważniejsze utrudnienia i obciążenia dla beneficjentów. Na podstawie niniejszej ewaluacji trudno jednoznacznie określić, czy proces aplikowania w ramach LSR jest trudniejszy niż w innych środkach, jednakże beneficjenci dostrzegają większą prostotę procesów w ramach Programu Operacyjnego Rybactwo i Morze 2014-2020 oraz instrumentów krajowych – m.in. Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Jak pokazują wyniki ankietyzacji, aż 64% beneficjentów odczuwało trudności na etapie aplikowania, a niemal połowa uważa, że obciążenia były znaczące.

Wykres 2. Odczuwanie trudności/obciążeń administracyjnych przez beneficjentów LGD na etapie aplikowania

jedna odpowiedź	0%	50%	100%	procentowo	ile głosów
Zdecydowanie nie				17%	7
Raczej nie				17%	7
Ani tak, ani nie / trudno powiedzieć				2%	1
Raczej tak				19%	8
Zdecydowanie tak				45%	19

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=42).

Przedstawiona na kolejnych stronach oś czasu z wyszczególnionymi etapami ubiegania się o wsparcie z LSR (patrz Wykres 3) obrazuje przyczyny niskiej oceny procesu ubiegania się wśród beneficjentów. Sporym utrudnieniem dla beneficjentów okazało się zgromadzenie i wypełnienie dokumentacji aplikacyjnej wg wzorów MRiRW / ARiMR – w szczególności dla co piątego z nich obciążającą była analiza finansowa, a co szóstego – konieczność zgromadzenia pozwoleń i decyzji już przed złożeniem wniosku lub zawarciem umowy. **Na etapie samej współpracy z LGD utrudnienia są marginalne** – tylko jeden z 27 beneficjentów odczuwających obciążenia wymienił tu konieczność osobistego przyniesienia dokumentów, a dla żadnego z beneficjentów nie stanowiło problemu dostosowanie projektu do LSR, długość oceny w LGD czy też uzupełnienia/wyjaśnienia składane do LGD.

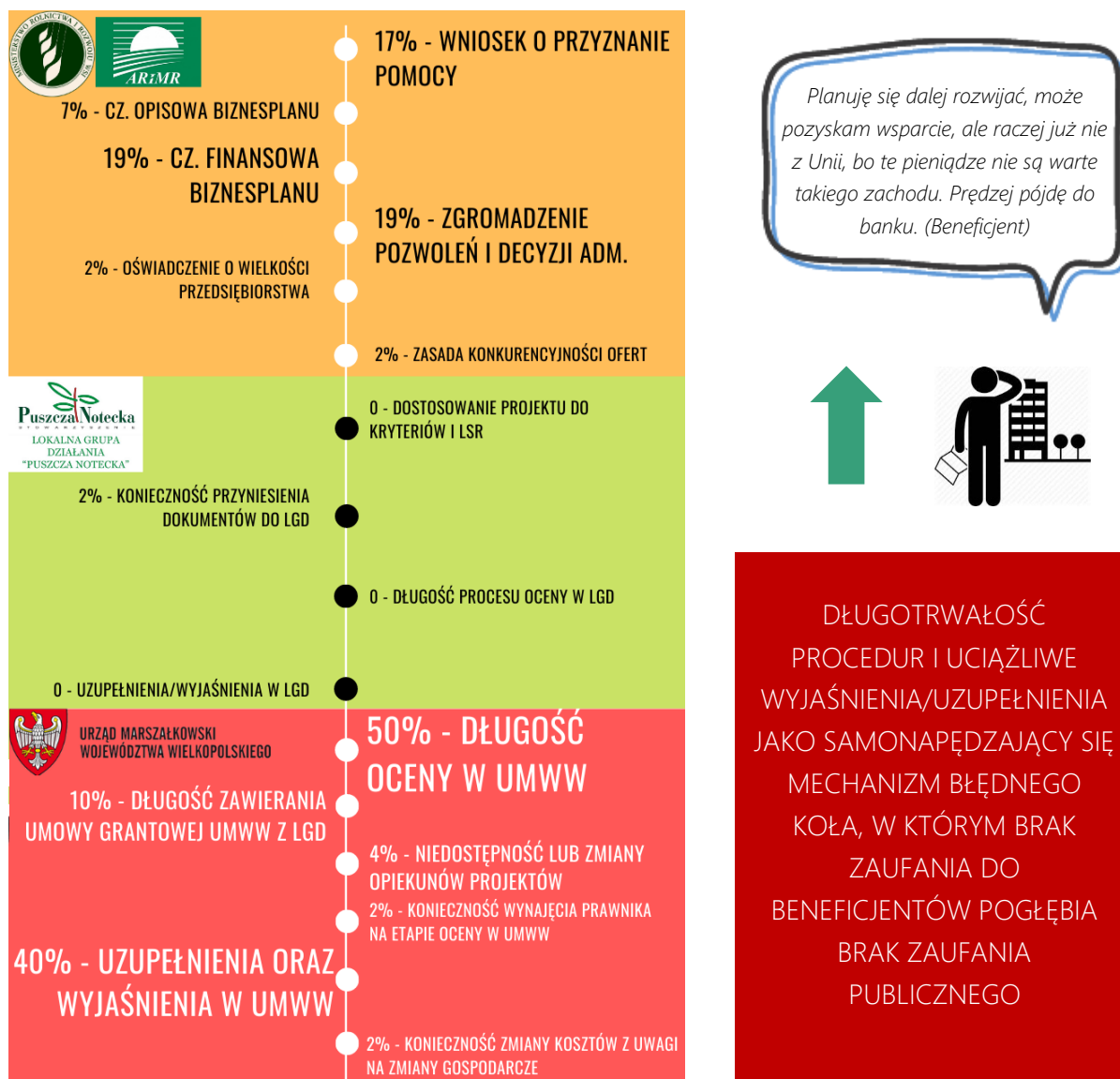
2 Współpraca z Instytucją Wdrażającą

Ogniskiem zapalnym dla skutecznego wdrażania LSR okazuje się współpraca z Instytucją Wdrażającą – tylko trzech beneficjentów biorących udział w badaniu nie wypowiedziało się negatywnie na ten temat. Długość oceny projektu przez Instytucję Wdrażającą (aż połowa beneficjentów LGD) wraz z uzupełnieniami/wyjaśnieniami na etapie korespondencji z Instytucją Wdrażającą (40% respondentów) to zdecydowanie najczęściej podawane obciążenia administracyjne. Połowa spośród grantobiorców (stanowiących 20% ankietowanych) dostrzega ponadto, że bardzo długi proces zawierania umowy grantowej pomiędzy Instytucją Wdrażającą a LGD utrudnił im przeprowadzenie projektu zgodnie z pierwotnymi założeniami. Diagnozę źródła problemu potwierdzają również wyniki badania EGO na zlecenie MRiRW¹⁴ – wg stanu na koniec 2018 r. województwo wielkopolskie było drugim najstarszym w kraju jeśli chodzi o postęp we wdrażaniu środków RLKS. Różnice w tym postępie są bardzo znaczące – województwo świętokrzyskie było o 25 p.p. dalej w wydatkowaniu środków ogółem (a nawet 40 p.p. biorąc pod uwagę środki UE), a spośród regionów o podobnej liczbie LGD każdy cechował się wyższym postępowaniem (np. województwo podkarpackie +12 p.p. ogółem i +19 p.p. UE). Zdaniem przedstawiciela Instytucji Wdrażającej długotrwałość procesów jest uwarunkowana spiętrzeniem naborów wniosków w wielu spośród 29 LGD w jednym czasie, jak również niedoborem oraz fluktuacją kadry pracowniczej wynikającą z obecnej sytuacji na rynku pracy. Argumenty te oddają w dużej mierze problemy systemowe. Beneficjenci jednak odpowiadają: *któż z nas nie ma takich problemów – również mamy spiętrzenia zleceń czy produkcji, a ręk do pracy brakuje, my klientowi się nie możemy tak wytłumaczyć bo go po prostu stracimy*. Cytat w dużej mierze oddaje istotę problemu biorąc pod uwagę częste wskazywanie żądania nadmiernej dokumentacji od beneficjentów (np. dokumentów już wcześniej składanych) i możliwość skontaktowania się z opiekunem projektu tylko przez godzinę dziennie, jako przykładów uszczegółowienia oceny współpracy z Instytucją

¹⁴ Abramowicz J., Borowczak A., Grabowska I. i in., 2019. *Określenie optymalnego modelu funkcjonowania Lokalnych Grup Działania w nowej perspektywie finansowej oraz ocena jakości i efektywności ich funkcjonowania*, MRiRW, Warszawa, s. 30.

Wdrażając. Brak zaufania do beneficjentów (w postaci kilkukrotnej weryfikacji tych samych kwestii na różnych etapach oceny, poddawanie w wątpliwość dokumentów wydanych przez inne organy państwa oraz podważanie biznesowości projektu przy jednoczesnym braku elastyczności biznesowej całego procesu) wywołuje u beneficjentów frustrację, napędzającą brak zaufania publicznego, wskutek czego relacja obu stron staje się tylko trudniejsza. Pokazuje to, że zmiana modelu współpracy z „urzędnik <-> petent” na „usługodawca <-> klient, który jest człowiekiem” w naszym kraju, a zwłaszcza w województwie wielkopolskim, wciąż następuje bardzo wolno.

Wykres 3. Oś czasu obrazująca przyczyny znacznego obciążenia beneficjentów LGD

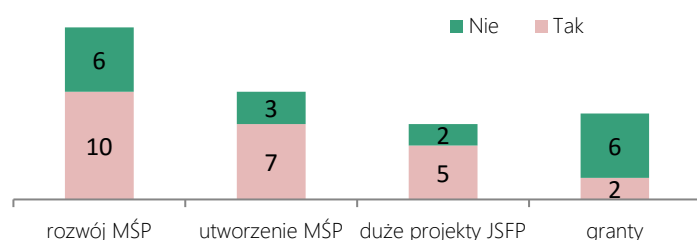
Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=42). Wielkość czcionki odpowiada częstości odpowiedzi. Możliwość wielokrotnego wyboru.

Dość drastycznym przykładem, potwierdzającym powyższą tezę jest interpretacja ARiMR z 25.01.2018 r.¹⁵ dotycząca utraty statusu bezrobotnego przez wnioskodawcę, który w okresie oczekiwania na decyzję Instytucji Wdrażającej w innym regionie podjął pracę. Wnioskodawca ten był bezrobotnym zarejestrowanym przez Publiczne Służby Zatrudnienia i otrzymał ofertę pracy. W przypadku odmowy zostałby wykreślony

¹⁵ DDD-WL.6935.13.2018.MZd

z rejestru bezrobotnych, a podjęcie pracy również wiąże się z utratą tego statusu. Finalnie ARiMR stanęła po stronie wnioskodawcy, jednak konieczna była ponowna ocena wniosku przez LGD (ze stanem faktycznym) albo zatrudnienie przez składającego wniosek innego bezrobotnego w ramach podejmowanej przez siebie działalności dla zachowania celów projektu. Rozpatrując nie tylko stanowisko Instytucji Wdrażającej w tamtym regionie, ale i innych regionów w podobnych interpretacjach można dojść do wniosku, że zdaniem niektórych podmiotów wdrażających RLKS wnioskodawca powinien w napięciu oczekiwać wiele miesięcy na ostateczną decyzję dotyczącą dofinansowania oraz wypłatę środków, bez podejmowania innych prób poprawy swojej sytuacji osobistej, rodzinnej czy zawodowej. Wniosek ten dość mocno pokazuje, jak bardzo sztywne, nieżyciowe i zwyczajnie nieprzyjazne procedury są powszechne na szczeblu regionalnym.

Wykres 4. Czy beneficjent odczuwał problemy/obciążenia realizując projekt, po zawarciu umowy?

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=42, bd=1)

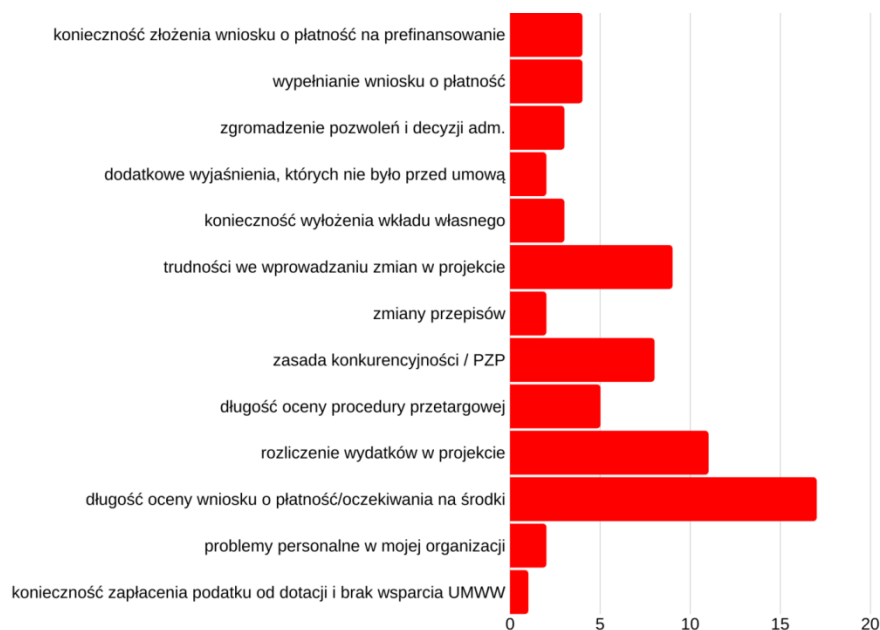
Powyższe potwierdzają również liczne problemy występujące na etapie realizacji projektu, po zawarciu przez beneficjenta umowy z Instytucją Wdrażającą. Z jednej strony naturalne jest, że z racji obsługiwanie przez Instytucję Wdrażającą większości umów w ramach LSR rośnie liczba problemów. Jednak warto odnieść się do opinii samych beneficjentów (Wykres 4).

Jedynym związkiem grantobiorców z Instytucją Wdrażającą w ramach projektu jest czas oczekiwania na umowę Instytucji z LGD, co pozostaje niezależne od LGD oraz grantobiorcy. Umowa grantowa zawierana jest bezpośrednio z LGD. Co piąty grantobiorca w badaniu ilościowym powiedział, że odczuwał trudności lub obciążenia związane z realizacją projektu – w każdym przypadku wynikały one ponownie z dużego opóźnienia w projekcie z przyczyn opisanych powyżej. Odnosząc się do pozostałych typów działań, w każdym z nich (duże projekty JSFP, wsparcie MŚP) co najmniej 60% beneficjentów zaznało trudności po zawarciu umowy. Najczęściej wskazywanym obciążeniem była **długość oczekiwania na ocenę wniosku o płatność** (w tym ocenę procedury przetargowej) lub **wypłatę środków**. Dość często pojawiały się odpowiedzi, że trudny jest sam **proces rozliczenia wydatków, w tym zasada konkurencyjności**. Zdaniem beneficjentów **mało elastyczny jest proces wprowadzania zmian w projekcie**. W głównej mierze problemy te spowodowały kilka rezygnacji beneficjentów z realizacji projektu już po zawarciu umowy (dwie takie rezygnacje miały miejsce w trakcie realizacji niniejszego badania). Realną różnicę w postrzeganiu trudności operacyjnej wsparcia potwierdzają wypowiedzi grantobiorców (cytat obok).

Ubiegaliśmy się o różne środki: z Agencji, gminy i w Puszczy było to dużo łatwiejsze, takie zrozumiałe. Pani (... – pracownik Biura) nas o wszystkim informowała, Pan (... – pracownik Biura) na doradztwie nam dużo wyjaśnił i dzięki temu bardzo szybko ten projekt zrealizowaliśmy.

Niewiele było przypadków, kiedy beneficjenci wskazywali czynniki niezależne od Instytucji Wdrażającej jako źródła utrudnień – z bardziej istotnych, system realizacji PROW 2014-2020 wymusza na beneficjentach podejmujących działalność gospodarczą złożenie wniosku o zaliczkę po utworzeniu przez nich działalności.

Wykres 5. Problemy, utrudnienia i obciążenia dla beneficjentów po zawarciu umowy

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=42/24). Pytanie wielokrotnego wyboru.

Dla grantobiorców korzystających ze wsparcia na rozwój obciążeniem jest także konieczność wyłożenia większej części środków na własną rękę w niepewności, czy zostaną one zwrócone. W jednym przypadku beneficjent z sektora MŚP długo czekał na opinię LGD w zakresie zmian w projekcie, a w innym o swoje – nie do końca należne zgodnie z interpretacjami podatkowymi¹⁶ – upomniał się Urząd Skarbowy, przy czym żadna z instytucji finansujących beneficjenta nie wsparła go w udowodnieniu swoich racji. Dla pełnego zobrazowania problemów i obciążeń, poniżej zamieszczono kilka cytatów z wypowiedzi przedstawicieli MŚP, które skorzystały ze środków LSR na tworzenie lub rozwój działalności:

Kiedyś było lepiej, łatwiej było o kontakt z pracownikiem UMWW, teraz kadra się zmieniła i mentalność chyba też. Szybciej można było wprowadzać zmiany, pojechało się, wydrukowało na miejscu, podpisane i załatwione. Dzisiaj? Nie ma szans się na spotkanie umówić. (Beneficjent)

Od roku czekam na rozpatrzenie mojego wniosku o płatność końcową. Rok temu zatrudniłem pracowników, bo musiałem to wykazać do płatności końcowej. Pracownicy UMWW nie odbierają telefonów i trudno się z nimi umówić na spotkanie. LGD też nie ma wpływu na UMWW, nie wiem w ogóle czy ktoś ma na nich wpływ. Proszę sobie wyobrazić, że wniosek o dofinansowanie i teraz wniosek o płatność są tak długo rozpatrywane, że te 200 tysięcy, które mam dostać, za chwilę będzie pochłonięte przez koszty kredytu i koszty zbyt wczesnego zatrudnienia pracowników wymuszone projektem. W najlepszym wypadku wyjdę na zero. (Beneficjent)

¹⁶ Por. Art. 14 ust. 3 pkt 13 Ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (j.t. Dz. U. 2019 poz. 1387 ze zm.); Interpretacje podatkowe sygn. 1462-IPPB1.4511.54.2017.1.RK oraz ITPB1/4511-549/16/JŁ.

LGD to mała organizacja i rozumiem, że nie mają wiedzy prawno-podatkowej. Ale UMWW? Przecież tam mają swoich prawników. Nie rozumiem dlaczego nikt nie wsparł mnie w rozwiązywaniu problemu z Urzędem Skarbowym. Przecież od dotacji na środki trwałe nie powinno się płacić podatku. UMWW tylko pogoził mnie do rozliczenia projektu, bo termin mija. Nie chcieli się zgodzić na wydłużenie, a na konieczność zapłacenia podatku rozłożyli ręce.

Moim zdaniem dotacja jest dla ludzi, którzy mają pieniądze. Nie dla ludzi, którzy ich nie mają i potrzebują pomocy. Trzeba mieć możliwość czekania długo na pieniądze.

Powyższe prowadzi do wniosku, że proces pozyskiwania funduszy – z uwagi na skomplikowane procedury, brak elastyczności, bardzo długi czas dostarczenia pomocy oraz trudne rozliczenie – nie spełnia jednego ze swoich podstawowych założeń, tj. wspierania podmiotów czy jednostek posiadających potencjał i chęć rozwoju, ale nie posiadających ku temu środków finansowych. Wyżej wymienione aspekty powodują duże zniechęcenie potencjalnych beneficjentów. Dokładając do tego ograniczenia kadrowe mniejszych firm, mamy do czynienia z sytuacją, w której pieniądze trafiają do sprawnych przedsiębiorstw, posiadających zasoby oraz możliwość dedykowania pracownika do opieki nad projektem. Tym samym fundusze, które powinny działać na pobudzenie mniejszych działalności, rzadko kiedy do nich trafiają.

WNIOSEK 5: System realizacji RLKS nie sprzyja terminowemu osiągnięciu przez LGD założonych celów Strategii. Wraz z przedłużającymi się, powtarzającymi i jak się wydaje często zbędnymi procedurami oceny na wyższych etapach od LGD, stanowi główne ognisko zapalne. Długotrwałe oczekiwanie na wypłatę środków na rzecz beneficjentów, w tym czas niezbędny na zawarcie umowy grantowej LGD z Instytucją Wdrażającą opóźniający realizację grantów, prowadzi do niższego od oczekiwanego zaawansowania wdrażania Strategii przez LGD. Zdiagnozowany poziom wdrażania LSR spowodowany jest w największym stopniu czynnikami zewnętrznymi, pozostającymi najczęściej poza jakimkolwiek wpływem samego Stowarzyszenia.

REKOMENDACJA 5: Diagnoza i analiza procedur stosowanych przez Instytucje wyższego rzędu od LGD, zaangażowane w ocenę projektów, administrowanie umowami i zarządzanie płatnościami – w kierunku przyspieszenia procesów oceny i wypłaty środków, zwłaszcza w zakresie oceny projektu przed zawarciem umowy, oceny wniosku o płatność końcową wraz z oceną procedury przetargowej beneficjenta, jak również terminu płatności końcowej. Zmiana procedur w kierunku nastawienia bardziej pro-klienckiego (oraz pro-ludzkiego), włączając w to proste kwestie operacyjne jak np. zwiększenie dostępności pracowników Instytucji Wdrażającej dla beneficjentów oraz brak ponownego żądania wyjaśnień lub dokumentów już wcześniej przedłożonych.

ADRESACI: MRiRW, ARiMR, UMWW

SPOSÓB WDROŻENIA: Ewaluatorzy pozostawiają go Instytucjom wyższego rzędu od LGD, zaangażowanym w ocenę projektów, administrowanie umowami i zarządzanie płatnościami. To te Instytucje najlepiej znają własne procedury, których szczegółowa diagnoza i analiza wraz z rekomendacjami zmian są tematem na odrębne badanie (oczywiście w przypadku woli zmian i skorzystania ze wsparcia zewnętrznego w tym zakresie). Plan ewaluacji PROW 2014-2020 nie jest publicznie dostępny, dlatego rekomenduje się możliwie jak najszybsze przeprowadzenie oceny systemu realizacji Programu w zakresie instrumentu RLKS wraz ze

szczegółową analizą wzorów wszystkich dokumentacji związanych z beneficjentami LGD – zwłaszcza w kierunku wyciągnięcia wniosków na przyszłą perspektywę finansową.

Odczuwanie trudności związanych z procesem dostrzegają również przedstawiciele LGD¹⁷. Poza ww. trudnościami wskazanymi przez beneficjentów zwrócono uwagę na cztery istotne czynniki działające niekorzystnie na wdrażanie LSR:

- 1) **niewielki wpływ Rady LGD na wybór projektów do dofinansowania** – badanie jakościowe wykazało, że część projektów wybranych przez LGD zostaje odrzucona na etapie UMWW. W ramach prowadzonej ewaluacji zaproponowano zmiany i/lub uszczegółowienie kryteriów wyboru projektów. Rozwiązanie problemu stanowią również aspekty opisane w punktach 3 i 4.
- 2) **utrudniony kontakt z UMWW** – w sprawach związanych z beneficjentami można kontaktować się z Urzędem codziennie w godzinach 8:30-9:30. Z perspektywy Urzędu podejście to jest zrozumiałe – przy obsłudze 31 LGD w województwie oraz ograniczonych zasobach kadrowych stanowi to niewątpliwie uporządkowanie czasu pracy. Działania realizowane przez IW obejmują weryfikację wniosków o dofinansowanie, uzupełnienia, rozpatrywanie aneksów, zmian w biznesplanie oraz podpisywanie umów. Duża rotacja pracowników wymaga również wprowadzania tych nowych w obowiązki oraz wspieranie ich w działaniach w początkowym okresie ich pracy. Z kolei ogłoszenie naborów w podobnym okresie czasu przez kilka grup znacznie wydłuża czas rozpatrywania wniosków. Jednak z perspektywy osób aplikujących o wsparcie oraz pośredniczących w procesie jego udzielania wyznaczenie sztywno, jednej godziny dziennie na kontakt jest mało elastycznym podejściem, które nie pomaga w realizacji LSR.
- 3) **brak informacji o zastrzeżeniach UMWW do złożonych wniosków** – w perspektywie finansowej 2017-2013 na etapie rozpatrywania wniosku o dofinansowanie przez Urząd, w sytuacji konieczności złożenia przez wnioskodawcę do wyjaśnień i/lub uzupełnień, wezwania przekazywano wnioskodawcy oraz LGD. Obecnie informacje te nie są przekazywane Stowarzyszeniu. Badanie wykazało, że warto wrócić do podejścia realizowanego w poprzedniej perspektywie. Po pierwsze, pozwoliłoby to na zapoznanie się pracowników Biura LGD z popełnianymi błędami, co zminimalizowałoby konieczność wzywania do wyjaśnień i/lub uzupełnień kolejnych wnioskodawców i w konsekwencji przyspieszyło proces wdrażania. Po drugie zaś, dostarczałoby aktualnych informacji niezbędnych do systemu monitorowania (wynikających chociażby ze zmiany liczby wskaźników deklarowanych przez wnioskodawców na etapie LGD, a zmienianych na etapie UMWW).
- 4) **czas realizacji szkoleń dla LGD** – realizowanie szkoleń w okresie kilku miesięcy po rozpoczęciu naborów powoduje (wraz z sytuacją opisaną w punkcie 3), że LGD dowiaduje się o błędach w wypełnianych wnioskach z opóźnieniem i nie ma możliwości bieżącego im zapobiegania u kolejnych wnioskodawców.

Lokalna Grupa Działania podejmuje działania mające na celu pomoc wnioskodawcom poprzez kontakt z UMWW, jednak z uwagi na aspekty omówione w punkcie 2 działania te nie przynoszą efektów w postaci przyspieszenia procesu.

¹⁷ Mowa o członkach LGD, zarządzie oraz przedstawicielach Biura LGD

WNIOSEK 6: LGD brakuje informacji na temat zastrzeżeń UMWW do złożonych wniosków, co przekłada się na brak możliwości zapobiegania błędom

REKOMENDACJA 6: Bieżące informowanie LGD o poprawności złożonych wniosków

ADRESAT: UMWW

SPOSÓB WDROŻENIA: Przekazywanie wezwań do uzupełnień i/lub wyjaśnień zarówno do beneficjentów, jak i LGD

3 Wymóg posiadania wkładu własnego przez NGO

W porównaniu do poprzedniej perspektywy finansowej spadła aktywność organizacji pozarządowych ubiegających się o granty. Przedstawiciele sektora społecznego jako powód zaistniałej sytuacji wskazują konieczność posiadania przez organizacje wkładu własnego. Mimo iż wkład ten jest w pełni refundowany, z uwagi na czas oczekiwania na zwrot środków finansowanych (10-14 miesięcy) lub po prostu ich brak po stronie potencjalnych wnioskodawców, stanowi czynnik blokujący ubieganie się o wsparcie.

Początkowym założeniem instrumentu RLKS w zakresie grantów, o którym informowano w czasie projektowania Strategii, była wypłata funduszy dla LGD na działania obejmujące pierwszy kamień milowy wdrażania LSR po podpisaniu umowy ramowej i złożeniu wniosku o płatność. Jednak po złożeniu przez Stowarzyszenie wniosku o wybór Strategii do finansowania założenia te uległy zmianie na poziomie centralnym. Lokalnym Grupom Działania zaproponowano, aby wsparcie dla grantobiorców było prefinansowane z ich środków własnych. Decyzja o konieczności posiadania wkładu własnego przez NGO została podjęta przez LGD z powodu jej trudnej sytuacji finansowej. Po rozliczeniu perspektywy finansowej 2007-2013 Stowarzyszenie pozostało bez środków własnych. Organy rządowe planowały zawrzeć umowy z BOŚ czy SGB, aby instytucje te udzielały organizacjom pozarządowym pożyczek na preferowanych warunkach, jednak z uwagi na brak osobowości prawnej tych drugich wielokrotnie jest to po prostu niemożliwe biorąc pod uwagę zdolność do spłaty pożyczki. Próbowano również zachęcić ARiMR do poręczeń za NGO, co również nie przyniosło oczekiwanego rezultatu z uwagi na konieczność zabezpieczenia środków w budżecie centralnym. Dużym utrudnieniem jest obecnie to, że z finansowania wykluczone są organizacje prowadzące działalność gospodarczą, które właśnie dysponowałyby zdolnością kredytową i większymi środkami własnymi zatem mogłyby łatwiej zrealizować projekt. Przeciętne NGO nieprowadzące działalności gospodarczej mają niewielkie składki członkowskie, które pochłaniane są w dużej mierze przez koszty stałe.

DOBRA PRAKTYKA

Jako przykład **dobrej praktyki** należy wskazać działania podjęte przez Urząd Gminy Sieraków, który wspiera organizacje pozarządowe poprzez udostępnienie im możliwości pozyskania wkładu własnego. Po otrzymaniu refundacji, beneficjenci zwracają otrzymany wkład gminie. Rozwiązanie to wymaga od samorządu wpisania działania w WPF, co powoduje zamrożenie części środków i może powodować koszt utraconych możliwości. Jednak kosztem utraconych możliwości dla rozwoju gminy jest również brak działalności organizacji pozarządowych na ich terenie. Wspieranie NGO w sposób, który ma miejsce w Sierakowie, jest tworzeniem polityki skoncentrowanej na człowieku, a to pierwszy krok do budowy zaufania publicznego¹⁸.

¹⁸ Warto przy tym pamiętać, aby przy ograniczonym budżecie UG i braku możliwości rozdysonowania środków do wszystkich zainteresowanych określić jasne zasady prefinansowania organizacji, np. ile NGO z danego obszaru może otrzymać środki

Działaniem, które może zostać podjęte przez LGD w celu ułatwienia pozyskiwania organizacjom pozarządowym wkładu własnego (poza szerzeniem ww. praktyki) jest nawiązanie współpracy z firmami z obszaru wdrażania LSR na zasadzie barterowej wymiany dóbr. Firmy pożyczają środki finansowe na wkład własny NGO (na czas refundacji – po niej środki wracają do firm, analogicznie, jak ma to miejsce w przypadku UG w Sierakowie), a LGD promuje te pierwsze w sposób zadowalający wszystkie strony (do uzgodnienia). Rozwiązanie to będzie zgodne z podejściem Leader i poprawi współpracę pomiędzy sektorem społecznym i gospodarczym

WNIOSEK 7: Wymóg posiadania wkładu własnego przez NGO odstrasza potencjalnych wnioskodawców od ubiegania się o wsparcie, co wpływa na wydłużenie procesu wydatkowania. Z kolei brak możliwości prowadzenia działalności gospodarczej przez NGO wyklucza część podmiotów. Powyższe stanowi utrudnienie w realizacji LSR.

REKOMENDACJA 7: LGD powinna podjąć działania mające na celu pomoc organizacjom pozarządowym w pozyskaniu wkładu własnego niezbędnego do realizacji projektów

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Rozpowszechnianie dobrej praktyki realizowanej przez UG Sieraków (informacja na stronie, posty na facebooku, przekazywanie informacji na spotkaniach z potencjalnymi wnioskodawcami) oraz podjęcie współpracy z firmami z obszaru objętego LSR na zasadzie barterowej współpracy – pożyczka dla NGO w zamian za promocję firmy.

4 Ukierunkowanie wsparcia na zatrudnienie

Czynnikiem utrudniającym realizację celów LSR jest z pewnością wynikająca z logiki interwencji konieczność zwiększenia zatrudnienia (w tym najlepiej o osoby z grup defaworyzowanych na rynku pracy) w wyniku uzyskania wsparcia o wartości przekraczającej 25 tys. zł. Zakłada się tu utworzenie 1 miejsca pracy na każde rozpoczęte 100 tys. zł wsparcia¹⁹. W opinii beneficjentów stale zmniejszający się poziom bezrobocia w kraju, w tym zwłaszcza na obszarze objętym LSR²⁰, niemalże uniemożliwia znalezienie pracownika z grupy defaworyzowanej, spełniającego wymagania dla danego stanowiska pracy. Potwierdzają to wyniki zarówno badań ilościowych z beneficjentami LGD, jak i badań jakościowych z przedstawicielami organów LGD oraz Instytucji Wdrażającej. Więcej informacji na ten temat znajduje się w podrozdziale III.4 Grupy defaworyzowane.

UKIERUNKOWANIE WSPARCIA
NA ZATRUDNIENIE JEST
NIEDOSTOSOWANE DO
SYTUACJI NA RYNKU PRACY
ORAZ ROZWOJU TECHNOLOGII

Kryterium dot. zatrudnienia jest niedostosowane do obecnej specyfiki rynku pracy. (...) Przy kwocie 300 tys. zł dotacji zatrudnienie trzech pracowników graniczy z cudem, zwłaszcza biorąc pod uwagę, że miałyby to być osoby z grup defaworyzowanych. (Beneficjent)

¹⁹ por. s. 682 PROW 2014-2020r.

²⁰ Powiat szamotulski – przeciętnie 34. miejsce w kraju wg najniższej stopy bezrobocia w okresie realizacji LSR; powiat międzychodzki – przeciętnie 69. miejsce w kraju (dane BDL GUS za lata 2015-2018; 380 powiatów). Biorąc pod uwagę jedynie powiaty ziemskie – odpowiednio 18. i 41. miejsce w kraju na 314 powiatów. Najnowsze dane w momencie badania dot. stopy bezrobocia na obszarze LGD: powiat szamotulski – 2,7%; powiat międzychodzki – 4,2% (dane PUP wg stanu na wrzesień 2019 r.).

5

Niewystarczające kompetencje LGD w zakresie prawa podatkowego oraz zamówień publicznych

Kilka odpowiedzi w procesie ankietyzacji dotyczyło braku oczekiwanego wsparcia ze strony LGD na etapie realizacji i rozliczania projektu w zakresach prawno-podatkowym oraz zamówień publicznych. Badania jakościowe z przedstawicielami organów LGD pozwalają wnioskować, że wewnątrz partnerstwa istnieje duże zrozumienie dla tej sytuacji. Argumentuje się to przede wszystkim faktem, że Biuro LGD liczy tylko kilka osób, które nie są w stanie być ekspertami w każdej dziedzinie, jak również tym, że to Instytucja Wdrażająca odpowiada za nadzorowanie umów, gdy problemy prawno-podatkowe lub zamówieniowe występują najczęściej. Są to jednak kompetencje bezpośrednio wpływające na późniejszą skuteczność wdrażania LSR – wnioskodawca dobrze poinformowany, to beneficjent przygotowany i zorientowany, bardziej czujny w kwestiach newralgicznych. Poza tym, nawet jeśli dany wnioskodawca nie potrzebuje tego rodzaju pomocy merytorycznej na etapie ubiegania się o wsparcie, niewykluczone, że zgłosi się po nią później do LGD jako instytucji pierwszego kontaktu. Przedstawiciele LGD są świadomi, że mogą być pierwszym kanałem kontaktu dla beneficjentów obawiających się pokazania pewnego braku wiedzy w kontakcie z Instytucją Wdrażającą, co mogłoby wpłynąć na dalszą współpracę. Warto także zauważyć, że administracja centralna w 2019 r. przyjęła nową Ustawę PZP (Dz. U. 2019 poz. 2019), która będzie sukcesywnie wchodzić w życie i wprowadza wiele zmian, a w przypadku projektów o takiej wartości jak realizowane w ramach LSR – są to najczęściej pozytywne i oczekiwane od dłuższego czasu uproszczenia.

WNIOSEK 8: Kompetencje Biura LGD w zakresie zamówień publicznych, zasady konkurencyjności wydatkowania oraz wiedzy prawno-podatkowej zwłaszcza w zakresie podatków od dotacji publicznych ze środków europejskich, mogą okazać się niewystarczające dla wsparcia merytorycznego beneficjentów w celu zapewnienia skutecznej realizacji i rozliczenia LSR.

REKOMENDACJA 8: Przeznaczenie części środków z budżetu na funkcjonowanie Biura, nabywanie kompetencji i umiejętności pracowników Biura LGD w szczególnie wrażliwych obszarach tematycznych z punktu widzenia wdrażania i skutecznego rozliczenia LSR.

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Szkolenie zewnętrzne dla minimum jednego pracownika LGD z zakresu zamówień publicznych wraz z zasadą konkurencyjności funduszy europejskich oraz nowym PZP

II.3 Czynniki pozytywnie wpływające na osiągnięcie celów LSR

W tej części Raportu zostały przedstawione czynniki pozytywnie wpływające na obecny i prognozowany poziom realizacji założeń LSR mierzonych wskaźnikami. Większość aspektów stymulujących wynika z wewnętrznych uwarunkowań Stowarzyszenia.

1

Jakość doradztwa i szkoleń udzielanych przez LGD

Realny wpływ doradztwa i szkoleń LGD na zmniejszenie częstości problemów występujących na etapie wdrażania projektu wykazały badania jakościowe oraz analiza dokumentacji aplikacyjnych wnioskodawców. Zostało to szczegółowo omówione w rozdziale V Funkcjonowanie LGD.

2 Poprawa procedur i kryteriów stosowanych przez LGD

W okresie realizacji LSR Stowarzyszenie dwukrotnie zmieniało procedury wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD, a wprowadzone modyfikacje należy ocenić jako pozytywnie wpływające na finalne osiągnięcie celów Strategii. Dla porządku i ułatwienia w ocenie wpływu stosowanych kryteriów i procedur na osiągnięcie celów LSR dokonano podziału przeprowadzonych naborów na te ogłoszone przed i po zmianie kryteriów oraz procedur. Nabory wniosków nr 1-4 na operacje dotacyjne zostały ogłoszone 5 grudnia 2016 r. i przeprowadzone w oparciu o tzw. „stare” kryteria, zaś nabory od nr 5 wzwyż (ogłoszone 9 listopada 2017 r. lub później) oraz konkursy grantowe – w oparciu o tzw. „nowe” kryteria, które ocenia się jako bardziej przejrzyste, zrozumiałe, obiektywne i przyjazne dla potencjalnych beneficjentów / grantobiorców. Jednakże z uwagi na mnogość pozostałych czynników wpływających na skuteczność wdrażania LSR, pozostających poza możliwościami LGD, sama zmiana kryteriów nie warunkuje prostoliniśnie wyższej skuteczności m.in. w ramach naborów nr 7 i 11 w porównaniu do naboru nr 4. Szczegółowa analiza kryteriów i procedur znajduje się w rozdziale VI Proces wdrażania.

3 Wzrost doświadczenia i kompetencji beneficjentów

Diagnozę oparto o szczegółową analizę jakościową dokumentacji składanej przez beneficjentów oraz wnioskodawców, którzy nie otrzymali wsparcia. Tłem dla tej oceny były wnioski wynikające z doświadczenia badaczy z poprzedniej perspektywy finansowej, kiedy to badacze brali udział w analizie wniosków m.in. w ramach PO RYBY 2007-2013, PROW 2007-2013 czy WRPO 2007-2013. Chociaż dokumentacja nadal często pozostawia wiele do życzenia (zwłaszcza jakość opisów), z pewnością w porównaniu do minionego okresu programowania wzrosła jej kompletność, która była głównym problemem. Można powiedzieć, że beneficjenci przez 15 lat funkcjonowania w UE zdobyli wiedzę o procesie ubiegania się o wsparcie, co było odczuwalne nawet w procesie ankietyzacji, kiedy to dość sprawnie poruszali się po etapach procesu, czy też częściach wniosku oraz biznesplanu. Cieszy z pewnością duża liczba wniosków przygotowanych samodzielnie, choć – jak wskazuje się również w dalszej części Raportu – nadal firmy doradcze pełnią istotną i nie zawsze pozytywną rolę w procesie wdrażania LSR. Wspomniana jakość opisów we wniosku i biznesplanie jest niestety najłabsza w tych projektach, które tworzyły firmy doradcze (choć wyjątkiem jest tu branża budowlana, z której generalnie wpływają najniższej jakości projekty, również te tworzone samodzielnie). Ten element nadal pozostawia sporo do życzenia zwłaszcza w kwestiach miękkich, natomiast w porównaniu do okresu 2007-2015, gdy jakość wniosków była bardzo niska, jest odczuwalnie lepiej. Ponad 70% beneficjentów korzystało z zapisów LSR na etapie tworzenia projektu, zaś do korzystania z usług firmy doradczej przyznało się oficjalnie 19% beneficjentów, choć analiza zapisów wniosku w polu „osoba do kontaktu” w przypadku działań dedykowanych podejmowaniu i rozwojowi MŚP daje wynik wyższy – ok. 33%.

4 Wzrost konsumpcji prywatnej i publicznej w pierwszej połowie okresu wdrażania LSR

Jak wspomniano w analizie wyników modelowania makroekonomicznego, stymulantą skutecznego wdrażania Strategii w pierwszej połowie okresu jej obowiązywania okazał się postępujący wzrost konsumpcji prywatnej i publicznej. Zachęcone dobrą perspektywą gospodarczą przedsiębiorstwa okazały się aktywne w ubieganiu się o wsparcie, wyczuwając dobry moment do przeprowadzenia inwestycji rozwojowych planowanych od lat, a schowanych pod parasolem ochronnym w czasach kryzysu. Tendencja ta była obserwowana w Polsce zwłaszcza w latach 2016-2018, kiedy to na wysokim poziomie utrzymywały się wszelkiego rodzaju wskaźniki makroekonomiczne wyprzedzające koniunkturę rynkową, a więc w pewien

sposób wpływające na decyzje inwestycyjne (np. PMI). Obecnie, w drugiej połowie 2019 r. na branżowych i rynkowych portalach ekonomicznych dostrzega się już odwrót tego procesu skutkujący podejmowaniem przez przedsiębiorców mniej ryzykownych decyzji w obawie przed załamaniem gospodarczym. Trudno jednoznacznie przewidywać zmiany gospodarcze na drugą połowę okresu wdrażania LSR (w kontekście planowanych i rekomendowanych tutaj naborów dla MŚP) – wydaje się, że zbyt dobra sytuacja na rynku pracy i w gospodarce kraju targanego od lat brakiem stabilności wprowadza pewien niepokój inwestorów. Powyższa analiza prowadzi także do wniosku, że stymulujący potencjał omawianego czynnika w zakresie inwestycji MŚP nie został w pełni wykorzystany przez zbyt trudną i długotrwałą ścieżkę wsparcia. W przypadku konsumpcji publicznej nie dostrzega się aż takich utrudnień – wdrażanie projektów przez gminy przebiega szybciej, ale nadal procesy wynikające z systemu realizacji instrumentu RLKS są zbyt długotrwałe i uciążliwe. Relatywnie sporo wniosków, które zostały wybrane w limicie środków dla JSFP, zostało odrzuconych na dalszym etapie oceny. Inwestycje publiczne cechuje jednak inna specyfika planowania – np. uwzględnianie w budżecie rocznym oraz Wieloletniej Prognozie Finansowej skutkujące możliwością (a często koniecznością) ponownych prób realizacji projektów z dotacją UE – takie sytuacje również wystąpiły w LGD.

III Ocena wpływu realizacji LSR na obszar LGD „Puszcza Notecka”

W rozdziale dokonano analizy wpływu działań podejmowanych przez LGD na kapitał społeczny, przedsiębiorczość, turystykę i dziedzictwo kulturowe, grupy defaworyzowane oraz innowacyjność na obszarze wdrażania LSR. W przypadku każdego z ww. aspektów dokonano diagnozy obecnej sytuacji oraz zaproponowano działania do wprowadzenia w przyszłości. Udzielono odpowiedzi na problemy badawcze: B1, B2, C1-C3, D1, D2, E1,E3 oraz F1 i F2.

III.1 Kapitał społeczny

Wsparcie kapitału społecznego następuje w obecnej perspektywie finansowej poprzez realizację projektów grantowych przez organizacje pozarządowe i grupy nieformalne. Realizowano projekty dotyczące rozbudowy infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, rewitalizacji budynku OSP, remontu Rybakówki czy doposażenia boiska. Największy problemem stanowiło dla beneficjentów pozyskanie wkładu własnego, co zostało opisane w poprzednim rozdziale. Warto jednak wspomnieć o jeszcze jednej kwestii, związanej z procesem pozyskiwania funduszy na ww. działania. Wsparcie w postaci projektów grantowych projektowano tak, aby ich pozyskiwanie możliwe było za pomocą krótkiego wniosku o grant oraz szybkiego otrzymania środków. W przeciwieństwie do klasycznego wydatkowania środków, zgodnych ze schematem:

proces pozyskiwania grantów został skrócony dla beneficjentów, którzy mają styczność wyłącznie z LGD. Chcąc ogłosić nabór na granty Stowarzyszenie zwraca się do Urzędu z prośbą o akceptację takiej możliwości. Po uzyskaniu zgody zostaje ogłoszony nabór, beneficjenci składają uproszczone wnioski o grant (wzór wniosku to 3 strony A4), a LGD po zakończeniu naboru i zsumowaniu wnioskowanych kwot przekazuje do UMWW informację o zapotrzebowaniu na finanse. Następnie LGD i UMWW podpisują odrębną umowę, fundusze trafiają do LGD, a ta przekazuje je grantobiorcom.

Proces został skrócony o etap oceny wniosków przez Urząd, co miało na celu jak najszybsze dostarczenie środków do aplikujących. Niestety, pomimo dobrego pomysłu podpisywanie umowy pomiędzy LGD a UMWW trwa kilka miesięcy. Prawdopodobnie jest to wynikiem ograniczonego zaufania przedstawicieli Urzędu, którzy podczas kontroli sprawdzają wnioski o granty, które zgodnie z założeniem uproszczenia zasad procesu wdrażania nie są przekazywane Instytucji Wdrażającej. Ostatecznie to, co miało stanowić skrócenie czasu oczekiwania przez beneficjentów na środki zostało zablokowane i nie spełnia swojej funkcji.

„U nas nie było źle – dostaliśmy zwrot wyłożonych pieniędzy po 1,5 miesiąca, ale zaprzyjaźnione stowarzyszenie dostało zwrot po pół roku. Te środki nie trafiają do stowarzyszeń, które tego najbardziej potrzebują. (...) Pieniądze trafiają do tych, którzy mają pieniądze.”

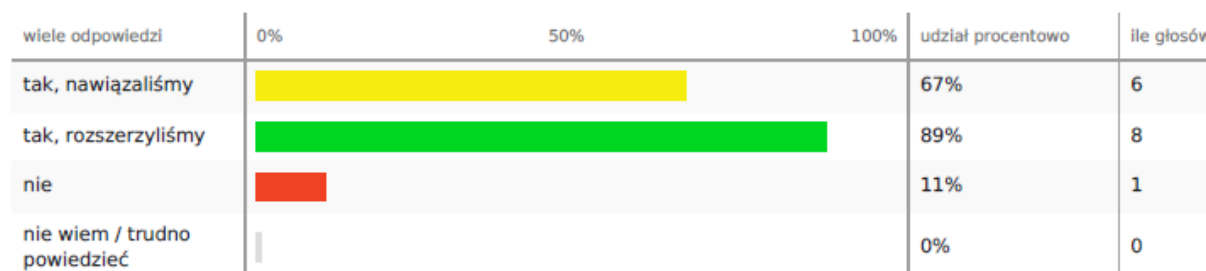
Jeden grant zrealizowaliśmy, długo czekaliśmy na umowę między LGD a UMWW, ale udało się nam wszystko zrobić. Gorzej z grantem z kolejnego naboru, gdzie tak długo czekamy na ruch ze strony UMWW, iż wątpię, że projekt uda się zrealizować. Rok temu składaliśmy wniosek, w LGD poszło szybko, ale nadal nie zaczęliśmy projektu, bo Urząd bardzo wolno przygotowuje umowy grantowe z LGD. (...) Chyba zrobilibyśmy to szybciej z własnych środków, ale nie możemy, bo jesteśmy wstrzymani.

III.1.1 Sytuacja obecna

Badanie ilościowe przeprowadzone z beneficjentami oraz grantobiorcami wykazało, że realizacja projektów w dużym stopniu przyczyniła się do nawiązania i/lub rozszerzenia współpracy pomiędzy NGO i grupami nieformalnymi. Dodatkowo, niemal wszyscy beneficjenci (poza jednym) uznali, że współpraca nie zostałaby nawiązana bez realizacji projektu.

Wykres 6. Wpływ wsparcia LSR na kapitał społeczny obszaru – nawiązywanie i rozszerzanie współpracy pomiędzy NGO i grupami nieformalnymi

Źródło: badanie CATI z grantobiorcami LGD (n=9)

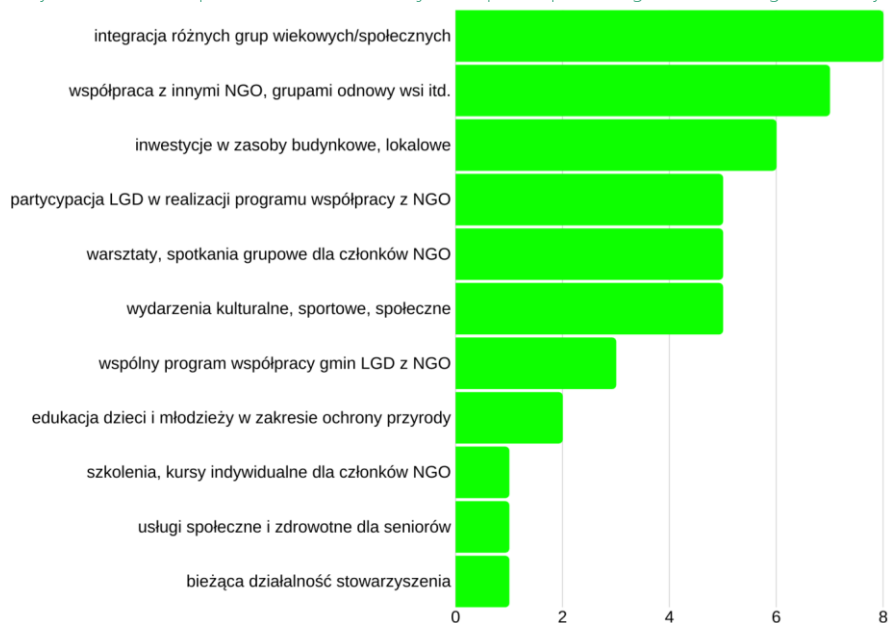
Badanie jakościowe wykazało, że rezultaty realizacji projektów grantowych są widoczne nie tylko w formie powstałej infrastruktury, ale również we wzroście chęci mieszkańców do korzystania z niej oraz uczestnictwa w różnego typu wydarzeniach. Dostrzeżono również zmianę podejścia społeczności lokalnej, która jeszcze kilka lat temu zadawała pytania o celowość organizowanych przedsięwzięć, dzisiaj po prostu włącza się w różne aspekty życia społecznego. Wzrost świadomości dotyczy również samej organizacji wydarzeń, którym nadany jest cel (np. charytatywny), co sprawia, że przedsięwzięcia te są organizowane w sposób bardziej przemyślany, aniżeli miało to miejsce w poprzedniej perspektywie. Poza możliwością promowania produktów lokalnych czy cyklicznych rajdów rowerowych zauważono nowe formy aktywności mieszkańców obszaru objętego LSR, jak np. uroczystość 80 rocznicy wysiedleń mieszkańców powiatu międzychodzkiego, wydarzenia edukacyjne oraz sportowe skierowane do seniorów.

Z uwagi na położenie większego nacisku w dokumentach nadrzędnych na przedsiębiorczość i ukierunkowanie nań większej liczby środków finansowych oraz z uwagi z trudną sytuacją finansową LGD częstotliwość wydarzeń organizowanych przez Stowarzyszenie zmalała w porównaniu do poprzedniej perspektywy. Ten stan należy jednak uznać za przejściowy. LGD współpracuje z lokalnymi liderami zapraszając ich do organizacji działań. Liderzy zapraszani są na spotkania otwarte, konsultacje społeczne czy spotkania indywidualne, na których następuje wymiana doświadczeń, zaś na wydarzenia sportowe zapraszani są znani sportowcy. Warto zauważyć, że samo Stowarzyszenie składa się osób, będących liderami społeczności lokalnych – mowa zarówno o pracownikach Biura LGD, jak i przedstawicielach Zarządu i Członkach Grupy.

III.1.2 Przyszłość

Beneficjentów zapytano o potrzeby dotyczące rozwoju kapitału społecznego. Do najczęściej wskazywanych należą integracja różnych grup wiekowych oraz różnych grup społecznych, współpraca z innymi organizacjami pozarządowymi lub grupami nieformalnymi oraz inwestycje w zasoby budynkowe/lokalowe. Najmniejsze potrzeby dotyczą szkoleń dla NGO, usług społecznych i zdrowotnych dla seniorów oraz bieżącej działalności stowarzyszeń. Szczegóły prezentuje poniższy wykres.

Wykres 7. Struktura potrzeb w zakresie rozwijania kapitału społecznego – JSFP oraz grantobiorcy

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=16), pytanie wielokrotnego wyboru

Bardzo ważną informacją jest to, że 100% grantobiorców objętych ankietyzacją planuje lub rozważa realizację kolejnych projektów. Dlaczego pomimo długotrwałego procesu grantobiorcy chcą nadal pozyskiwać wsparcie? Może wynikać to z trzech powodów – po pierwsze, wydaje się, że wsparcie otrzymują najbardziej zdeterminowane i wytrwałe organizacje, których część otrzymała wsparcie w przeszłości i wie czego może się spodziewać w procesie. Po drugie, jak opisano wyżej, droga pozyskiwania funduszy wymaga od aplikujących kontaktu wyłącznie z LGD – nie kontaktują się bezpośrednio z UMWW. Po trzecie zaś, na obszarze objętym LSR istnieje wiele jeszcze niezaspokojonych potrzeb.

Pytając przedstawicieli LGD o sposób, w który identyfikuje potrzeby beneficjentów ostatecznych uzyskano informacje o konsultacjach społecznych, spotkaniach z mieszkańcami, przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi, współpracę z przedstawicielami sektora publicznego znającymi potrzeby swoich społeczności, indywidualne rozmowy z mieszkańcami oraz badania ankietowe w szkołach średnich i udział w wydarzeniach organizowanych przez zewnętrzne podmioty, np. Forach Przedsiębiorców. Liczbę sposobów oraz działań podejmowanych przez LGD w tym zakresie należy uznać za poprawną i skuteczną, zatem rekomenduje się ich kontynuowanie. Na wyróżnienie zasługują szczególnie dwie ostatnie metody pozyskiwania informacji. Udział w wydarzeniach zewnętrznych dedykowanych grupom docelowym LSR pozwala zarówno na zawiązanie a nimi kontaktu, poznanie i zrozumienie potrzeb, o których nie zawsze mówi się głośno oraz jest dobrym działaniem promocyjnym LGD. Z kolei badanie ankietowe w uczniach szkół średnich pozwala na poznanie potrzeb tej grupy społecznej, która mniej angażuje się w życie społecznej lokalności. Dzięki temu LGD będzie mogła dostosować realizowane przez siebie działania, tak, aby zaktywizować również młodsze pokolenie.

Zatem jakie potrzeby beneficjentów ostatecznych z obszaru LSR nie zostały jeszcze zdaniem przedstawicieli LGD zaspokojone? Respondenci wymieniają elementy związane z rozwojem turystyki letniej tj. punkty widokowe nad Wartą czy miejsca odpoczynku dla rowerzystów. Co ważne – dostrzegają potrzebę tworzenia projektów zintegrowanych, tj. takich, które będą dotyczyć tego samego działania, ale realizować je będą różne podmioty. Jako przykład wskazywano szlaki pieszo-rowerowe, które mogłyby obejmować teren wszystkich gmin wchodzących w skład obszaru LGD. Badani zauważają również potrzebę:

- szerzenia działań edukacyjnych, szczególnie w obszarze ekologii (segregacja śmieci i odpadów, recykling, zero waste) i przyrody (tożsamość krajobrazu/regionu/miejsca),
- kontynuacji działań aktywizujących dla mieszkańców (festyny, kino plenerowe, wydarzenia sportowe),
- kontynuacji spotkań z LGD (zarówno w siedzibie Stowarzyszenia, jak i zewnętrzne dedykowane realizowanym naborom, kiedy to pracownicy Biura LGD przyjeżdżali do mieszkańców wszystkich gmin członkowskich),
- podjęcia współpracy z sołtysami – dzięki temu możliwe będzie dotarcie do jeszcze szerszego grona odbiorców wsparcia, poznanie ich potrzeb oraz zachęcenie ich do skorzystania z możliwości oferowanych przez LGD
- kontynuowanie idei projektów grantowych. Przedstawiciele organizacji pozarządowych zapytano z kolei o to, jakie grupy z obszarów, na których działają potrzebują wsparcia.

Wśród wymienionych znaleźli się: seniorzy, dzieci, młodzież, sportowcy, grupy nieformalne (bez statutu stowarzyszenia), osoby niepełnosprawne, kobiety, osoby z miejscowości z utrudnionym dojazdem, osoby zależne i imigranci. Część z ww. została szczegółowo opisana w podrozdziale III.4 Grupy defaworyzowane.

WNIOSEK 9: Istnieje szereg potrzeb w zakresie rozwijania kapitału społecznego, które nie zostały jeszcze zaspokojone. Do najważniejszych z nich należą: (A) integracja różnych grup wiekowych i społecznych, (B) edukowanie ekologiczne mieszkańców oraz (C) współpracowanie z sołtysami.

REKOMENDACJA 9: Rekomenduje się (A) organizację wydarzeń integrujących młodzież, osoby w wieku produkcyjnym i seniorów, (B) udzielanie wsparcia na realizację przedsięwzięć z zakresu edukacji ekologicznej i przyrodniczej oraz (C) podjęcie współpracy z sołtysami.

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: W przypadku rekomendacji A: w kolejnym badaniu ankietowym, które będzie prowadzone w szkołach średnich warto zadać uczniom pytania dotyczące ich potrzeb w zakresie wydarzenia organizowanego w ich mieście, np. *Wyobraź sobie, że możesz zorganizować wydarzenie we (nazwa miejscowości) – opisz je (co można na nim robić, z kim można przyjść, co można tam zjeść, w co się ubrać itp.), Czego możesz nauczyć swoją babcię lub dziadka?, O czym marzysz?, Kim chcesz zostać w przyszłości?.* Odpowiedzi na powyższe pytania pozwolą stworzyć wydarzenie lub wydarzenia, na które młodzież przyjdzie. Przykładowo, może to być „Dzień marzeń”, na którym osoby, które chcą mieć swoją knajpę porozmawiają z przedsiębiorcom, który prostym językiem opowie im jak prowadzi się firmę, osoby, które chcą być stomatologiem porozmawiają z dentystą, który wtajemniczy ich w świat swojej pracy, osoby, które chcą wyjechać za granicę porozmawiają z emigrantem oraz imigrantem, który opowie jak żyje się w innym kraju niż własny, a osoby, które nie wiedzą o czym marzą porozmawiają z coachem. Może być to „Dzień wymiany”, na którym młodzież będzie uczyć seniorów obsługi komputera, tabletu czy aplikacji, a seniorzy młodzież robienia na drutach, pieczenia ciastek, tańca towarzyskiego. „Dzień różnych kultur”, na którym społeczność imigrantów opowie o swoim kraju i jego historii, a społeczność lokalna opowie o swoim obszarze i jego skarbach. Mogą być to dni tematyczne, związane ze sportem (dzień jogi, biegów, piłki nożnej), serialami oglądanymi przez różne pokolenia, krajami, impreza taneczna silent disco (uczestnicy tańczą w słuchawkach, muzyki nie słychać na zewnątrz) czy wreszcie powiązana z rekomendacją B – ekologia, gdzie działania będą ukierunkowane na naukę segregacji śmieci i odpadów, na zmiany klimatyczne, warsztat recyklingowy – społeczność lokalna robi „coś z niczego”, zaś najlepszy projekt wygrywa nagrodę. Do nauki ekologii można wykorzystać również grę miejską, podjąć współpracę

z nauczycielami, zaprosić do udziału w wydarzeniu lokalne firmy, które dbają o przyrodę. Z kolei w przypadku rekomendacji C, jej wdrożenie powinno polegać na wzmożeniu działań tj. zapraszanie sołtysów na spotkania LGD, odwiedzanie zebrań sołeckich oraz pokazywanie społecznościom sołeckim przykładów dobrych praktyk, aby zachęcić ich do skorzystania ze wsparcia.

Ostatnim z kluczowych aspektów związanych z realizacją działań ukierunkowanych na kapitał społeczny jest konieczność dostosowania realizowanych projektów do zindywidualizowanych potrzeb obszarów wchodzących w skład LGD. Na chwilę obecną zapisy Strategii są odbiciem polityki centralnej. W oparciu o strategię działania kraju konstruowane są dokumenty samorządu wojewódzkiego, zaś zapisy LSR muszą być komplementarne z tymi Instytucji Wdrażającej. Warto jednak, aby w przyszłej perspektywie finansowej częściowo umożliwić LGD skonstruowanie zapisów Strategii w oparciu o diagnozę potrzeb własnego obszaru – tak, aby udzielane wsparcie odzwierciedlało rzeczywiste potrzeby regionu, które nie zawsze będą spójne z potrzebami horyzontalnymi. Pomysł ten został pozytywnie odebrany przez przedstawiciela Instytucji Wdrażającej.

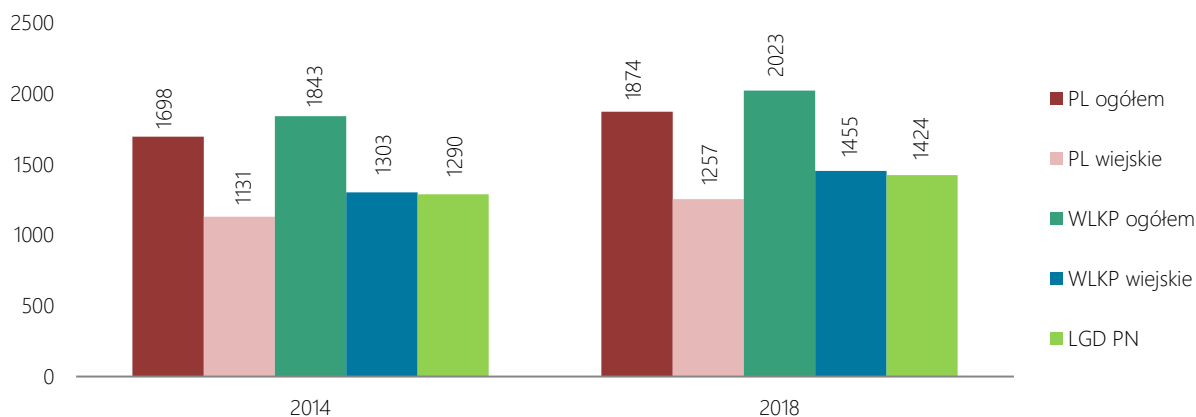
III.2 Przedsiębiorczość

W ramach realizacji Strategii zgodnie z legislacją założono, że połowa środków na wsparcie projektów podmiotów zewnętrznych powędruje do sektora MŚP (w tym nowopowstałych przedsiębiorstw z udziałem środków PROW 2014-2020). Łącznie na wsparcie przedsiębiorczości przeznaczonych miało zostać 4 mln zł. Wykorzystano obecnie niecałe 2/3 alokacji, przy czym LGD podejmuje działania mające na celu zwiększenie tej kwoty w oparciu o środki odzyskane z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Wsparcie na wdrażanie projektów z obszaru przedsiębiorczości dzieli się na dwa typy projektów: podejmowanie działalności oraz rozwój MŚP.

III.2.1 Sytuacja obecna

Liczba przedsiębiorstw na obszarze działania LGD była i nadal jest zbliżona względem obszarów wiejskich w województwie wielkopolskim oraz pozostaje wyższa, niż w odniesieniu do obszarów wiejskich całej Polski. Proporcje te uległy jednak nieznacznemu pogorszeniu. Relatywnie (odniesiona do liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym) liczba przedsiębiorstw (patrz Wykres 8) w 2014 r. stanowiła 99% średniej dla obszarów wiejskich województwa wielkopolskiego oraz 114% średniej dla obszarów wiejskich kraju, podczas gdy w 2018 r. było to już odpowiednio 97% i 113%. W oparciu o tę, jak się wydaje, kluczową zmienną diagnozującą sytuację sektora przedsiębiorstw, należy uznać, że wsparcie przedsiębiorczości w ramach LSR jest nadal konieczne. Wzrost liczby przedsiębiorstw nie postępuje na obszarze LGD (+ 10 p.p.) tak szybko jak w regionie i kraju (odpowiednio +12 p.p. i +11 p.p. w latach 2014-2018). Analiza przyczyn zdiagnozowanej sytuacji prowadzi do wniosku, że w trakcie wdrażania LSR zlikwidowano relatywnie więcej firm z sekcji F. Budownictwo, G. Handel hurtowy i detaliczny z naprawą pojazdów i H. Transport i logistyka Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007, niż w kraju i regionie. Są to odpowiednio druga, pierwsza i szósta najbardziej liczna branża polskiej gospodarki, a w przypadku LGD – druga, pierwsza i piąta. Wydaje się zatem, że podmioty funkcjonujące w tych branżach odczuwają na obszarze LGD większe trudności niż ogółem w polskiej gospodarce.

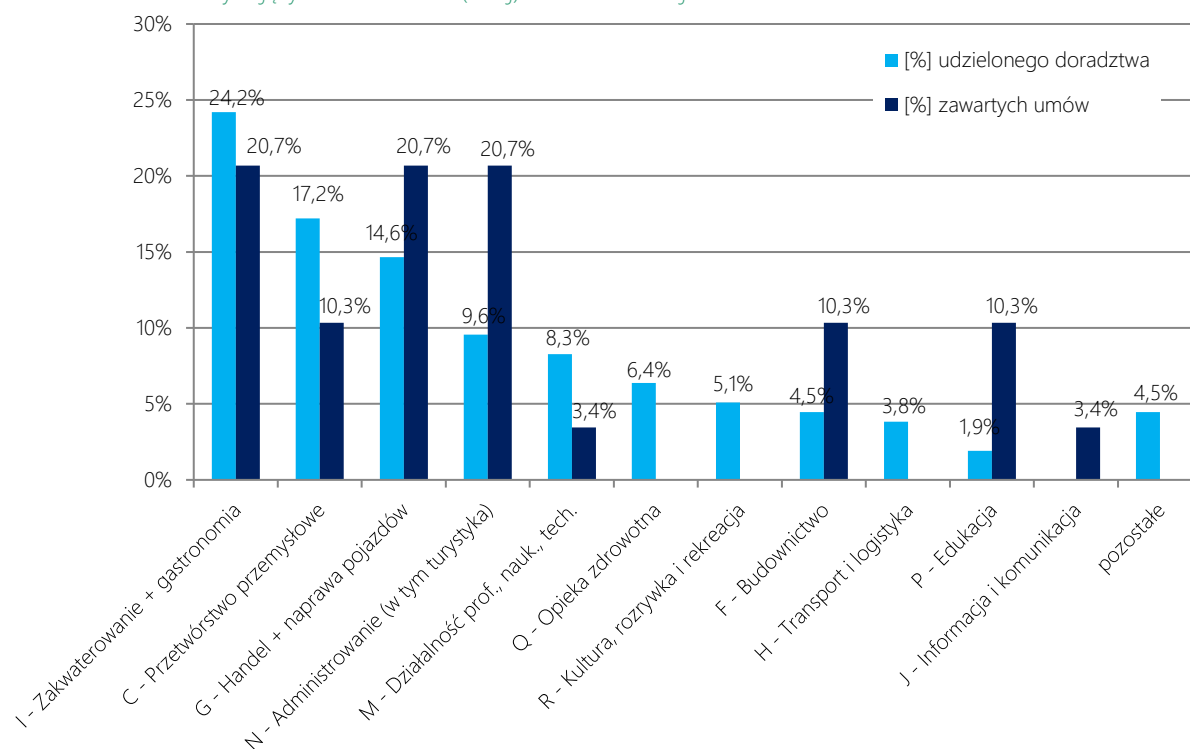
Wykres 8. Liczba MŚP na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym na obszarze wiejskim Polski, woj. wielkopolskiego i LGD Puszcza Notecka w latach 2014 i 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Strategia nie jest ukierunkowana w głównej mierze na wspieranie tych właśnie branż, obierając na cel raczej wsparcie podmiotów z sekcji I. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi oraz sekcji N. Działalność w zakresie usług administrowania i wspierająca. Dla pełnej diagnozy trafności LSR analizie poddano również strukturę zapotrzebowania na finansowanie potencjalnych wnioskodawców (w oparciu o udzielone doradztwo) oraz strukturę beneficjentów (Wykres 9). Spośród 29 beneficjentów realizujących projekty w ramach LSR większość działa głównie w branżach związanych z handlem hurtowym i detalicznym, zakwaterowaniem i gastronomią oraz działalnością turystyczną w obszarze administrowania (np. agenci, pośrednicy turystyczni, wypożyczalnie sprzętu) – łącznie te trzy obszary stanowią 63% beneficjentów. Wsparcie uzyskały także pojedyncze podmioty zajmujące się przetwórstwem przemysłowym, budownictwem, transportem lub logistyką, edukacją oraz usługami informacyjno-komunikacyjnymi i konsultingiem. Zainteresowanie uzyskaniem wsparcia cechuje się nieco inną strukturą – wśród 157 korzystających z doradztwa w Biurze LGD, którzy wskazali branżę, zdecydowanie przeważają osoby/podmioty z branży zakwaterowania i gastronomii, przetwórstwa przemysłowego i handlu z naprawą pojazdów (łącznie 56%). Dość niskie zainteresowanie pozostałych poza handlem sekcji PKD 2007, zdiagnozowanych powyżej jako znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji (budownictwo, transport i logistyka), wynikać może w głównej mierze właśnie z przyjętych celów LSR.

Wykres 9. Struktura przedsiębiorców realizujących projekty z udziałem środków LSR (wyżej) i potencjalnych wnioskodawców korzystających z doradztwa (niżej) w układzie sekcji PKD 2007

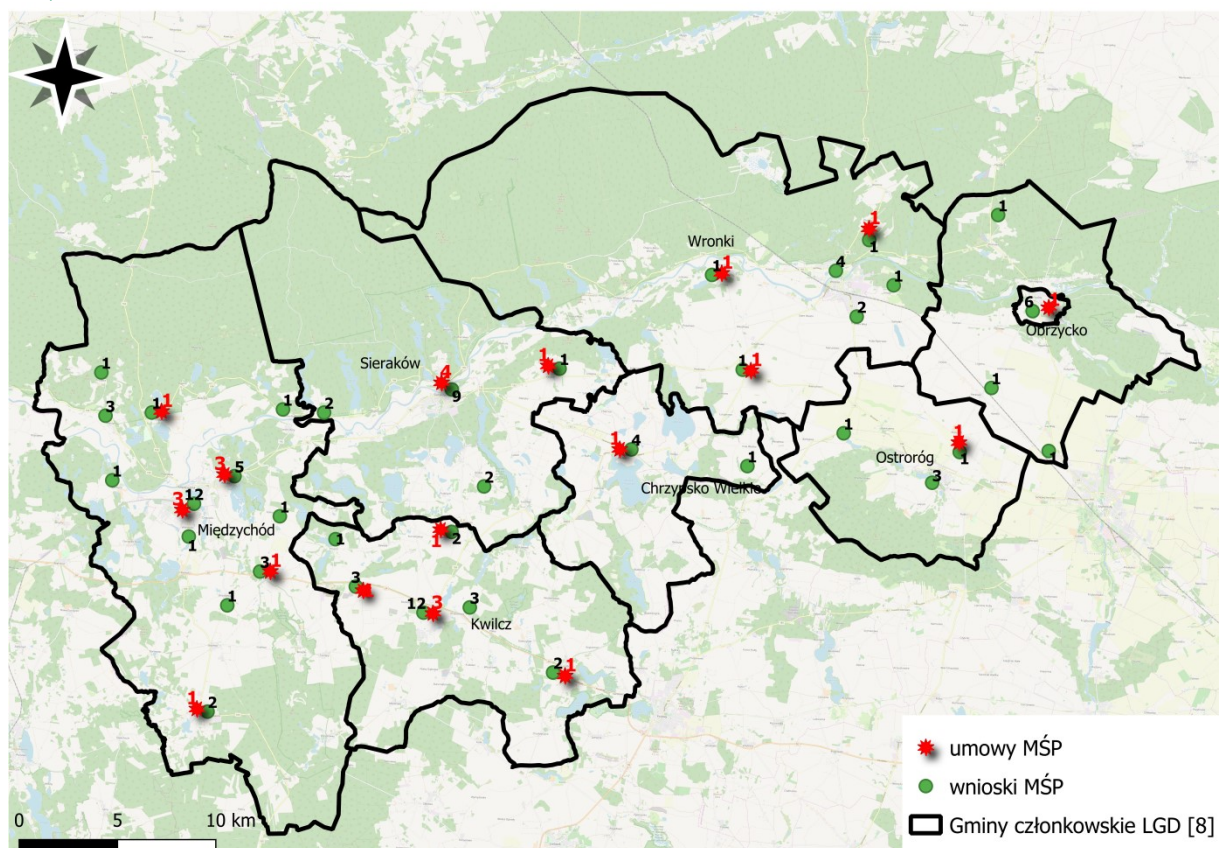
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD oraz Instytucji Wdrażającej

Podsumowując, wdrażanie LSR wpływa na poprawę sytuacji podmiotów branży najbardziej zagrożonej w polskiej gospodarce: handel hurtowy i detaliczny z naprawą pojazdów (sekcja G PKD 2007). W związku z premiowaniem w ramach kryteriów wyboru projektów, duża liczba zainteresowanych i znaczna część wspartych beneficjentów jest wprost związana z turystyką sensu stricto w odniesieniu do celów LSR, co realnie wpływa na wzrost potencjału turystycznego obszaru LGD (beneficjenci działający w sekcjach I. Zakwaterowanie i gastronomia oraz N – m.in. związanej z działalnością pośredników i agentów turystycznych oraz wypożyczalni).

Z uwagi na wyniki diagnozy obszaru i przyjęte cele Strategii związane z wykorzystaniem mocnych stron i szans w obszarze turystyki, środowiska naturalnego i kulturowego obszaru, interwencja LSR nie zakładała bezpośredniego wpływu na poprawę sytuacji podmiotów z pozostałych dwóch zagrożonych branż, w których przedsiębiorstwa upadają na obszarze LGD relatywnie częściej niż w kraju i regionie (tj. sekcja F. Budownictwo oraz sekcja H. Transport i logistyka). Finalnie wsparto jednak kilku beneficjentów reprezentujących te branże, stąd należy dostrzec pewną wartość dodaną LSR w postaci drobnego wpływu na najbardziej zagrożone sekcje PKD 2007.

Dzięki realizacji LSR w latach 2017-2019 utworzono osiem mikroprzedsiębiorstw, w tym połowa funkcjonuje w ramach sekcji N, związanej z działalnością pośredników i agentów turystycznych oraz wypożyczalni, a kolejne dwa w ramach sekcji I. Zakwaterowanie i gastronomia. Każde z mikroprzedsiębiorstw powstałych w ramach wdrażania LSR zakładało utworzenie jednego miejsca pracy (samozatrudnienie), w tym siedem dedykowanych osobom z grup defaworyzowanych (najczęściej kobiety, rzadziej osoby w wieku 50+). Większość nowych przedsiębiorstw powstała w zachodniej części obszaru LGD – bliżej siedziby Stowarzyszenia (gminy Sieraków oraz Międzychód). Pojedyncze projekty realizowano w gminach Kwilcz, Ostroróg i Wronki (patrz Mapa 2).

Mapa 2. Struktura przestrzenna wnioskodawców i beneficjentów w ramach LSR – przedsiębiorczość (tworzenie i rozwój MŚP)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD oraz Instytucji Wdrażającej

Nowe działalności powstałe na obszarze objętym LSR nie wiązały się jednak w realny sposób ze spadkiem bezrobocia – połowa umów na projekty tego typu jest realizowana przez osoby zatrudnione, poszukujące dodatkowych form dochodu lub docelowo zmiany modelu zatrudnienia. 50% beneficjentów w momencie realizacji badania nie pracowało na etacie u innego pracodawcy, ale wśród pozostałej połowy niemal wszyscy zgodnie stwierdzili, że dochody z własnej firmy nie pozwolą im w najbliższym czasie przejść wyłącznie na własną działalność. W pierwszej kolejności przyczyną zaistniałej sytuacji jest, opisywany wcześniej, bardzo niski poziom bezrobocia na obszarze objętym LSR – zmiany społeczno-gospodarcze w trakcie realizacji Strategii poprowadziły gospodarkę obszaru w kierunku tzw. bezrobocia naturalnego²¹: „nie pracują tylko ci, którzy nie chcą pracować” (więcej informacji na ten temat znajduje się w podrozdziale III.4). Biorąc pod uwagę silne poczucie przedsiębiorczości Wielkopolan można jednak zakładać, że część bezrobotnych jest nadal zainteresowana prowadzeniem własnej działalności lub świadomie podejmuje decyzję o rezygnacji z etatu na rzecz własnej firmy. W takich przypadkach wydaje się, że atrakcyjniejszą formą wsparcia dla osób bezrobotnych pozostają środki Publicznych Służb Zatrudnienia, w tym najbardziej popularna dotacja na założenie działalności w wysokości 6-krotności przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej (tj. ok. 30 tys. zł). Wsparcie osób bezrobotnych jest głównym zadaniem właśnie tych instrumentów, a nie PROW 2014–2020. Poza ww. dostrzega się również inne czynniki wpływające na niekorzystanie przez bezrobotnych ze wsparcia LSR. Po pierwsze, kryteria wyboru projektów w ramach PROW 2014–2020 powinny pobudzać angażowanie kapitału własnego wnioskodawcy, a bezrobotni najczęściej tego kapitału nie posiadają, względnie stronią od ryzykowania zasobów własnych. W przypadku

²¹ Por. Churski P. 1999. *Lokalne rynki pracy w województwie poznańskim w okresie transformacji społeczno-gospodarczej*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

PROW 2014-2020 koniecznym wydatkiem dla beneficjenta jest nie tylko poniesienie niekwalifikowalnego podatku od towarów i usług zakupionych w ramach projektu, ale często, aby uzyskać wyższą liczbę punktów i znaleźć się w pierwotnym limicie wnioskodawca musi zadeklarować wyższy od wymaganego wkład własny. Po drugie, nawet finansowanie 100% wydatków poza VAT (co uległo pozytywnej zmianie w obecnej perspektywie) nie pomaga, kiedy wartość pomocy w ramach PROW 2014-2020 musi oscylować w przedziale <50; 100 tys. zł>, a w przypadku LGD Puszcza Notecka została określona sztywno na maksymalnym poziomie. Część bezrobotnych potencjalnie planujących założenie działalności może nie cechować się takimi potrzebami finansowymi.

LSR przyczyniła się również do rozwoju 18 przedsiębiorstw i chociaż cele Strategii są o wiele bardziej ambitne, należy tu podkreślić, że pomoc na rozwój trafiła zarówno do przedsiębiorców z branż o największym zagrożeniu upadłością (5 projektów – sekcja G. Handel hurtowy i detaliczny z naprawą pojazdów; 3 projekty – sekcja F. Budownictwo) jak i do branż kluczowych z punktu widzenia celów LSR (4 projekty – sekcja I. Zakwaterowanie i gastronomia, 1 projekt – działalność w zakresie turystyki w ramach sekcji N. Administrowanie). Pozostali przedsiębiorcy reprezentują inne branże. Łącznie 75% beneficjentów realizujących projekt typu „rozwój MŚP” wskazuje, że pozycja konkurencyjna ich przedsiębiorstwa poprawiła się dzięki pomocy ze środków PROW 2014-2020 w ramach LSR (Wykres 10).

Wykres 10. Ocena zmian pozycji konkurencyjnej po wsparciu w ramach LSR – rozwój MŚP

Jedna odpowiedź	0%	50%	100%	procentowo	ile głosów
Zdecydowanie się pogorszyła				0%	0
Raczej się pogorszyła				0%	0
Ani się pogorszyła ani poprawiła / Trudno powiedzieć				25%	4
Raczej się poprawiła				6%	1
Zdecydowanie się poprawiła				69%	11

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=16)

Nikt spośród beneficjentów nie dostrzegł osłabienia pozycji konkurencyjnej swojego przedsiębiorstwa w trakcie lub po realizacji projektu pomimo tego, że trzech spośród nich w ankiecie podało przykłady efektów negatywnych, których nie spodziewali się planując inwestycję (každorazowo dotyczyły one trudności finansowych, jakich doświadczyli beneficjenci długo oczekując na refundację środków). W zakresie nieoczekiwanych efektów pozytywnych również trzykrotnie beneficjenci odpowiedzieli, że znacząco wzrosła jakość pracy zatrudnionych pracowników.

Środki LSR przyczyniły również się do rozszerzenia zasięgu działalności przedsiębiorców z obszaru LGD o nowe rynki – mając na uwadze w szczególności pozyskanie odbiorców/klientów z nowych terenów, na których dotychczas nie działali beneficjenci. Przynajmniej 11 spośród 16 beneficjentów rozwijających swoje MŚP zdobyło nowe rynki, przy czym w większości są to rynki lokalne (Wykres 11), rzadziej nowe województwa oraz rynki zagraniczne. Nieco zastanawia fakt niskiego udziału nowych województw w obliczu tego, że sześciu (1/3 ogółu) beneficjentów prowadzi działalność w gminie Międzychód, a kolejnych siedmiu (czyli łącznie 72,2%) mieści się w gminach Kwilcz i Sieraków – wszystkie te gminy położone są w bardzo bliskiej odległości od województwa lubuskiego (i podobnie jak w podejmowaniu działalności są to gminy najbliższe siedziby LGD – patrz Mapa 2). Na rzadki wybór nowych rynków regionalnych może mieć wpływ fakt dość płynnego odczuwania granic w dzisiejszym globalnym świecie – nie jest mocno odczuwalne przekraczanie granicy państwa w Strefie Schengen, a co dopiero granic regionów wewnątrz kraju, stąd beneficjenci mogli myśleć w pierwszej kolejności o sąsiedniej gminie bez względu na to, czy leży w granicach

administracyjnych tego samego województwa. Ponadto połowa respondentów badań ilościowych spodziewa się pozyskania klientów z jeszcze kolejnych obszarów w najbliższych kilku latach, a 10 beneficjentów weszło na nowe rynki oraz odczuło poprawę pozycji konkurencyjnej w wyniku realizacji projektu.

Wykres 11. Pozyskiwanie nowych rynków przez MŚP po wsparciu w ramach LSR

wiele odpowiedzi	0%	50%	100%	udział procentowo	ile głosów
Zagraniczny [Inny kraj]				18%	2
Regionalny [nowe województwo]				36%	4
Lokalny [nowa gmina/powiat]				82%	9
Trudno określić				0%	0

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=11), możliwość wielokrotnego wyboru

LGD założyła w Strategii wsparcie 60 tzw. małych projektów na rozwój MŚP bez konieczności tworzenia miejsca pracy (w kwocie do 25 tys. zł wsparcia przy minimalnej wartości projektu 50 tys. zł), ale jak wskazano na początku Raportu, z uwagi na tożsame wzory wniosków, jak w przypadku większych projektów rozwojowych, zainteresowanie przedsiębiorców okazało się niewielkie. Sytuacja ta jest wysoce zrozumiała, bo obciążenia związane z aplikowaniem o wsparcie są znaczące i długotrwałe, a dla części potencjalnych wnioskodawców kwota 25 tys. zł dotacji nie stanowiła wystarczającej zachęty do ponoszenia obciążeń. Wyjątek mogą stanowić mikroprzedsiębiorcy silnie poszukujący drobnego wsparcia lub nie posiadający zdolności kredytowej/pożyczkowej (aczkolwiek przedsiębiorstwa w trudnej sytuacji/zagrożone nie mogą otrzymać wsparcia na etapie oceny w Instytucji Wdrażającej). Ponadto wnikliwy czytelnik LSR przeliczył przed złożeniem wniosku, że jeżeli wartość operacji brutto nie może przekraczać 50 tys. zł (czyli 40 650,41 zł netto) a wartość jego wsparcia to maksymalnie 25 tys. zł, intensywność pomocy nie wynosi wcale 70% wartości netto projektu, a 61,5% ($25\ 000/40\ 650,41 = 61,5\%$). To kolejny czynnik mogący odstraszać potencjalnych wnioskodawców od małych projektów w naborze nr 4. W tym przypadku dobrze się stało, że wsparcie 60 małych projektów nie zostało objęte wskaźnikiem LSR, jak również słuszna okazała się decyzja organów LGD o nieogłaszaniu większej liczby naborów na małe projekty (nabór 4 był jedynym takim konkursem).

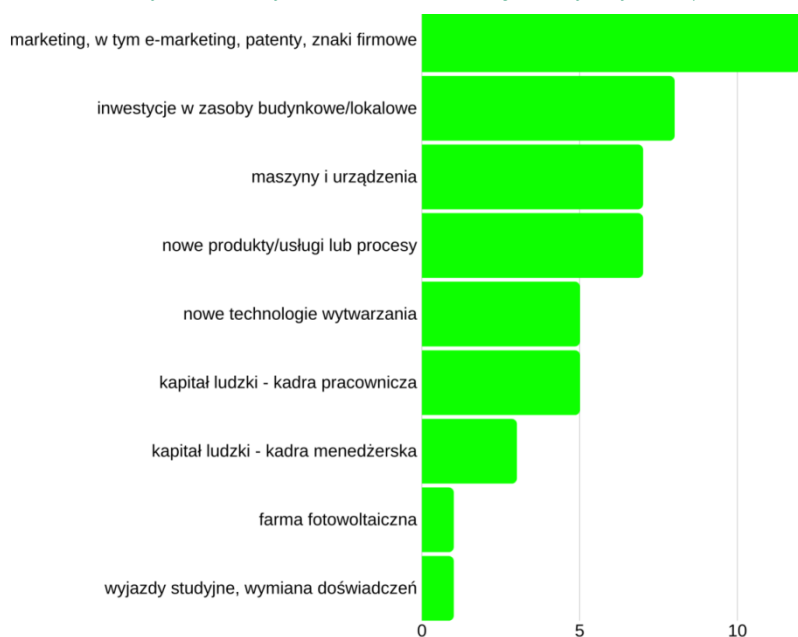
III.2.2 Przyszłość

Potrzeba wspierania przedsiębiorczości w kolejnych edycjach LSR jest silna i dostrzegana przez różne podmioty biorące udział we wdrażaniu Strategii:

- 69% beneficjentów z sektora MŚP w badaniach ilościowych stwierdziło, że w perspektywie następnych kilku lat planują ubieganie się o kolejne wsparcie;
- przedstawiciele organów LGD w badaniach jakościowych podkreślali potrzebę wsparcia przedsiębiorczości, jednak być może o innym ukierunkowaniu niż dotychczas (potrzeba większego otwarcia na inne branże, zwłaszcza te dominujące w gospodarce mikroregionu);
- samo zainteresowanie uzyskaniem wsparcia na rozwój MŚP pozostaje na bardzo wysokim poziomie – przedsiębiorcy z obszaru LGD poszukują źródeł finansowania celów rozwojowych co potwierdza liczba korzystających z doradztwa i ze szkoleń, która na przestrzeni całej perspektywy może osiągnąć wartość czterocyfrową;
- jednak tylko co piąty potencjalny wnioskodawca korzystający z doradztwa po poznaniu szczegółowych warunków wsparcia złożył wniosek o przyznanie pomocy. Część z nich ubiegała się

wielokrotnie (w ramach dwóch, a nawet trzech naborów), jednak nie zmienia to faktu, że dokumentacja, procedury i czas odstraszą od złożenia wniosku.

Wykres 13. Przyszłościowe cele rozwojowe wykazywane przez MŚP

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=18), pytanie wielokrotnego wyboru

Beneficjenci LGD zapytani o potrzeby i cele rozwojowe najczęściej wskazują działania marketingowe, w tym e-marketing, znaki firmowe, patenty (12 wskazań). Wydaje się to być zgodne z obecnymi trendami gospodarczymi, które w wyniku postępujących procesów globalizacji (w tym rosnącego wykorzystania technologii informacyjno - komunikacyjnych oraz mediów społecznościowych jako kanałów promocji) reorientują sposób rozpowszechniania informacji o produktach/usługach oraz techniki sprzedaży. Ważnym kierunkiem wsparcia MŚP będzie z pewnością wsparcie na wzrost jakości kapitału ludzkiego, czyli szkolenia, studia podyplomowe, kursy, wyjazdy studyjne – zarówno adresowane do właścicieli MŚP czy kadry zarządzającej, jak i pracowników najniższego szczebla (łącznie 9 odpowiedzi). Stosunkowo często beneficjenci wykazują potrzeby dalszych inwestycji w swoje zasoby budynkowe/lokalowe (8 odpowiedzi) oraz w maszyny i urządzenia, jak również posiadają wizję wprowadzenia nowych produktów/usług lub procesów (po 7 wskazań). Niestety za rzadko, bo tylko w pięciu przypadkach, planują wprowadzanie nowych technologii – bez względu na to, czy mają być one związane z wytwarzaniem produktów/usług, czy też z bieżącą działalnością (jak np. korzystanie z odnawialnych źródeł energii).

W kolejnej perspektywie finansowej należałoby przede wszystkim dla każdego typu projektu ulepszyć sam proces ubiegania się o środki w kierunku uproszczenia dokumentacji oraz ograniczenia jej objętości – obecnie to główny czynnik negatywnie wpływający na skuteczność realizacji Strategii. Podobnie należałoby znacząco przyspieszyć procedowanie oceny wniosków przez Instytucję Wdrażającą na początkowym etapie ubiegania się o wsparcie, a na etapie realizacji projektu – przyspieszyć ocenę procedury przetargowej i wypłatę środków. Być może kluczowe w tym kierunku będzie zwiększenie zaufania organów centralnych i regionalnych do LGD, które cechują się wieloletnim doświadczeniem we wdrażaniu pomocy publicznej oraz powierzenie LGD całej procedury oceny mniej budżetowych projektów wraz z możliwością zawierania umów bezpośrednio z beneficjentami, jak w przypadku obecnych grantów.

Dobrym kierunkiem byłoby również stworzenie osobnego typu projektu wzorem poprzedniej perspektywy finansowej – tzw. „małe projekty” jako niskobudżetowa pomoc dla mikro- i małych przedsiębiorców cechujących się niewielkimi potrzebami rozwojowymi. W ich przypadku najczęściej małe wsparcie jest w stanie przynieść ogromną zmianę jakościową dla funkcjonowania firmy w aspekcie warunków pracy, stosowanej technologii, marketingu czy też oferowanych produktów/usług/towarów. Jak beneficjenci przyznali w badaniu ilościowym, są to ich główne potrzeby nie licząc inwestycji w zasoby lokalowe/budynkowe lub wysokobudżetowe technologie – takim projektom powinny być dedykowane przede wszystkim instrumenty polityki spójności. Potencjalni wnioskodawcy większych projektów powinni

dysponować wyższymi zasobami na wkład własny oraz zdolnością kredytową/pożyczkową, co powoduje, że nie powinno się ich uwzględniać jako potencjalnych beneficjentów inicjatywy LEADER.

WNIOSEK 10: W obecnej perspektywie finansowej pierwotny charakter inicjatywy LEADER w zakresie wspierania małej przedsiębiorczości funkcjonującej w lokalnych społecznościach został nieco zaburzony. Obszerna dokumentacja, długotrwałe i obciążające procedury oraz zbyt wysokie kwoty wsparcia jednostkowego powodujące namnażanie zarówno dokumentacji jak i procedur odstręczają potencjalnych wnioskodawców od ubiegania się, a beneficjentów od realizacji projektów (zdarzały się przypadki rezygnacji z projektu po zawarciu umowy). Wypełnienie biznesplanu jest jednym z głównych problemów dla obecnych beneficjentów na etapie ubiegania się o dofinansowanie, podobnie jak zgromadzenie niezbędnych pozwoleń i decyzji administracyjnych. Zbyt wysoka jest kwota wsparcia na założenie działalności w odniesieniu do innych instrumentów, w głównej mierze odpowiadających za takie projekty. Podobnie za wysoki jest górny limit pomocy na rozwój MŚP, który nakłada się z instrumentami polityki spójności i zachęca do ubiegania się średnie przedsiębiorstwa, z którymi te małe lub mikro nie mają szans realnie konkurować nawet w sytuacji premiowania ich kryteriami wyboru. Tematyka wsparcia również nie w pełni odpowiada obecnym potrzebom przedsiębiorców z mikroregionu i niekoniecznie rozwiązuje problemy branż kluczowych oraz najbardziej zagrożonych w lokalnej gospodarce.

REKOMENDACJA 10: Proponuje się odbudowanie dawnego charakteru inicjatywy LEADER poprzez wspieranie dużej liczby małych projektów o wypośredkowanej kwocie wsparcia pomiędzy dawnymi „małymi projektami” a obecnymi inwestycjami przedsiębiorstw. Kwota wsparcia dedykowanego wyłącznie mikro- i małym przedsiębiorcom mogłaby oscylować na nieco wyższym poziomie niż w poprzedniej perspektywie, ale niższym niż obecnie – bazując na doświadczeniu i wiedzy eksperckiej, w kontekście do innych instrumentów polityk publicznych proponuje się tutaj kwotę jednostkowego wsparcia do 40-50 tys. zł. (obecnie 50-300 tys. zł) Projekty o takiej wartości, nawet gdyby miały charakter inwestycyjny sensu stricto, najczęściej nie wymagają procedur przetargowych, pozwoleń budowlanych ani skomplikowanych zezwoleń na daną działalność. W przypadku rozwoju mikro- i małych przedsiębiorstw można domniemywać, że głównym ich celem byłoby zwiększenie zakresu działalności operacyjnej prowadzące do wzrostu przychodów. Konieczne jest uproszczenie dokumentacji, ograniczenie procedur w tym poprzez przeniesienie całości sprawy na poziom LGD, a także skrócenie czasu oczekiwania na wypłatę środków. Należy również dokonać reorientacji tematyki projektów, aby dostosować ją do obecnych i przyszłych uwarunkowań lokalnej gospodarki, nie zaś ustalać odgórnie na poziomie centralnym poprzez wskazanie wielu kryteriów premiujących, które LGD horyzontalnie muszą stosować. Takie zmiany tematyczne oraz nieznaczne podwyższenie kwoty wsparcia połączone z przyspieszeniem procedury i ograniczeniem obciążeń administracyjnych bezpośrednio wpłynęłoby na odtworzenie pierwotnego charakteru inicjatywy LEADER, celującej we wspieranie dużej liczby małych projektów służących rozwojowi lokalnych społeczności, zapewniające efekt skali wskutek wysokiego popytu na finansowanie zewnętrzne w zaproponowanych warunkach. Jak wskazywali autorzy raportu na zlecenie MRiRW²², potrzebna byłaby również większa elastyczność w zakresie wprowadzania zmian samej LSR, zapewniająca LGD możliwość szybszego reagowania na procesy społeczno-gospodarcze.

ADRESAT: MRiRW

²² Abramowicz J., Borowczak A., Grabowska I. i in., 2019. *Określenie optymalnego modelu funkcjonowania Lokalnych Grup Działania w nowej perspektywie finansowej oraz ocena jakości i efektywności ich funkcjonowania*, MRiRW, Warszawa, s. 42, 46, 48.

SPOSÓB WDROŻENIA: Horyzontalne i legislacyjne umożliwienie przez Instytucję Zarządzającą PROW 2021+, aby LGD konstruując swoje strategie w kolejnej perspektywie finansowej mogły ukierunkować jej charakter na wspieranie dużej liczby małych projektów w kwocie jednostkowej wsparcia zgodnej z diagnozą potrzeb obszaru, ale nie wyższej niż 40-50 tys. zł. Wsparcie na małe projekty musi wiązać się z wypełnieniem prostego wniosku (obecny formularz wniosku wydaje się spełniać takie oczekiwania) oraz tylko kilkunastu biznesplanu, w którym nie będzie skomplikowanych pól m.in. zawierających charakterystykę oferty, klientów, rynku i konkurencji, marketingu, dystrybucji i promocji, analizy SWOT i analizy ryzyka. Kluczową kwestią w tym przypadku byłoby zastosowanie podobnego rozwiązania jak w obecnych grantach, czyli przeprowadzenie całej procedury beneficjenta w LGD, bez współpracy z Instytucją Wdrażającą, ale zapewniając przy tym krótszy czas oczekiwania na decyzję. Głównymi tematami wsparcia powinny być zmiany proekologiczne w przedsiębiorstwach ograniczające zużycie energii, jak również wzrost jakości kapitału ludzkiego. Z uwagi na obecną sytuację na rynku pracy pracodawcy po prostu muszą dysponować kapitałem na inwestowanie w swoich pracowników, aby zapobiec dalszym fluktuacjom kadry pracowniczej. W tym celu, mając na uwadze potencjalnie inną hierarchię potrzeb lokalnych partnerstw w pozostałych regionach kraju, Instytucja Zarządzająca PROW 2021+ powinna całkowicie zdecentralizować zakres ustalania kryteriów wyboru projektów, rezygnując ze wskazywania horyzontalnych kryteriów premiujących jak ma to miejsce obecnie.

Badanie jakościowe prowadzi natomiast do wniosku, że w ramach rozwoju przedsiębiorczości warto postawić na projekty zrównoważone, które z jednej strony wspomogą firmy już istniejące w rozwoju, ale z drugiej będą nastawione na społeczność lokalną. Warto zastanowić się nad nowymi kryteriami wyboru projektów, np. punktowaniem nawiązania współpracy firmy z NGO (choćby w postaci udzielenia pożyczki na wkład własny niezbędny do aplikowania o fundusze) lub organizacji wydarzenia dla społeczności lokalnej samodzielnie i/lub z LGD. Firmy, które wsparłyby organizacje pozarządowe w prefinansowaniu wkładu własnego otrzymałyby dodatkowe punkty w kryteriach wyboru projektów. Pozytywnie oceniono zaś brak wskazywania kodów PKD w kryteriach wyboru projektów.

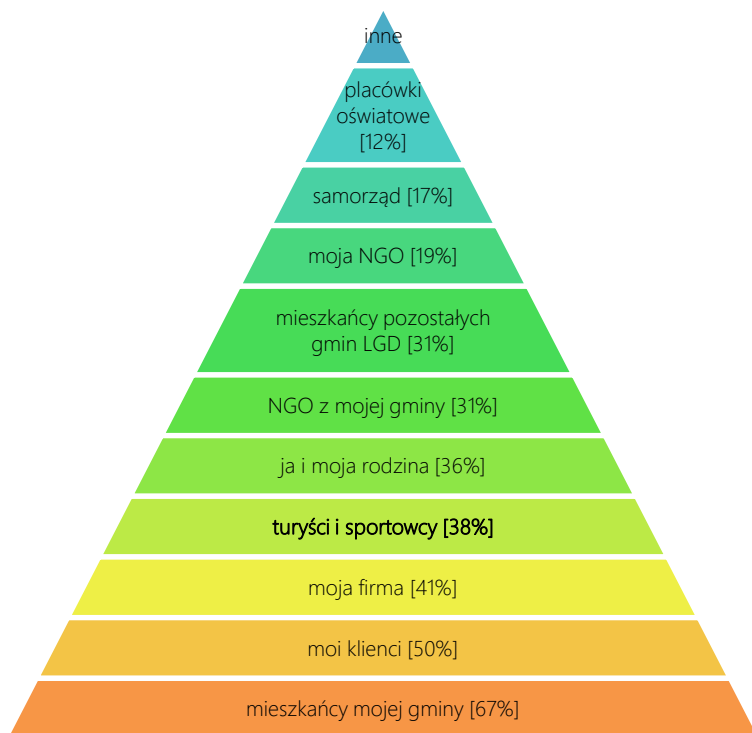
III.3 Turystyka i dziedzictwo kulturowe

W ramach LSR realizuje się (lub zostało zrealizowanych) łącznie 14 tzw. „Dużych projektów” czyli inwestycji JSFP w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego, które w największym stopniu z całej Strategii wpływają na zmianę potencjału turystyczno-rekreacyjnego obszaru LGD. Ocena wpływu LSR w tym zakresie byłaby jednak niepełna, gdyby traktować temat turystyki rozłącznie z grantami – aż ośmiu z 10 grantobiorców w ramach pierwszego naboru zrealizowało swoje projekty w związku z właśnie turystyką i lokalnym dziedzictwem. Projektom przedsiębiorców wiele uwagi poświęcono w powyższych analizach, stąd pewna próba sumarycznego wpływu na turystykę 11 operacji w tym sektorze znalazła się w niniejszym podrozdziale jako dodatkowa składowa.

III.3.1 Sytuacja obecna

W generalnej ocenie wpływu LSR na turystykę warto odwołać się do zdania samych beneficjentów – zapytani w badaniu ilościowym o to, kto korzysta z efektów ich projektów wskazują turystów i sportowców na 4. miejscu (38% odpowiedzi w ramach wielokrotnego wyboru, Częściej dostrzegają wpływ LSR na jakość

Wykres 14. Korzystający z efektów projektów

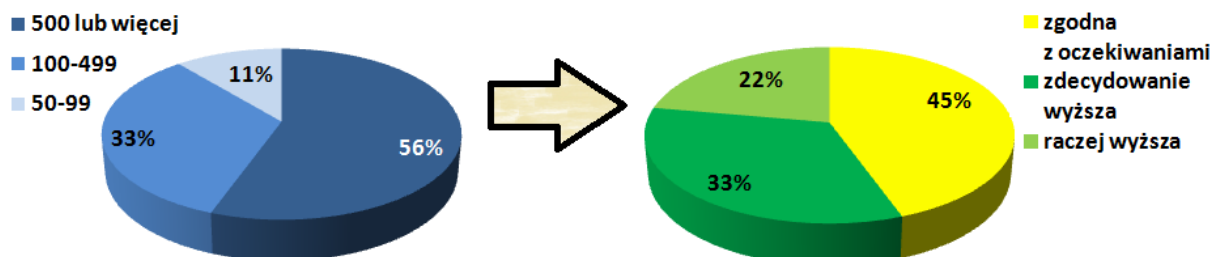
Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=42), możliwość wielokrotnej odpowiedzi

życia – aż 2/3 odpowiedzi brzmiało „mieszkańcy mojej gminy”. Również często odpowiedzi dotyczyły gospodarki – połowa odwołała się do swoich klientów, a 41% do własnego przedsiębiorstwa (przy czym wszystkie te odpowiedzi padały ze strony MŚP). W pewien sposób odzwierciedla to strukturę wsparcia w ramach Strategii, gdzie dominować ma pomoc dla przedsiębiorców, choć z uwagi na ukierunkowanie LSR właśnie na turystykę – nie dziwi fakt, że łącznie 16 odpowiedzi dotyczyło tej dziedziny gospodarki. Wśród tych wskazań dominują jednak przedstawiciele grantobiorców oraz JSFP, co uzasadnia zawężenie dalszych analiz właśnie do tych grup z jedynie pomocniczym akcentowaniem MŚP.

relatywnie krótkiego okresu od oddania do użytku efektów projektów, większość spośród nich przyciągnęła już setki turystów i sportowców – aż pięciu grantobiorców zadeklarowało, że liczba odbiorców projektu jak dotychczas wyniosła przynajmniej 500 (Wykres 15). Tyle samo osób jest zdania, że liczba odbiorców przewyższyła oczekiwania sprzed realizacji projektu. Wszystkie te odpowiedzi padały od tych grantobiorców, których projekty bezpośrednio przyczyniły się do wzrostu potencjału turystycznego obszaru objętego LSR. Najbardziej interesującym przykładem turystycznego charakteru grantów jest rozbudowa ścieżki edukacyjnej w zakresie ekologii i ochrony przyrody, adresowanej do dzieci i młodzieży w Koźminie (gm. Obrzycko).

W przypadku grantobiorców, pomimo

Wykres 15. Struktura odpowiedzi na pytania „Jaka liczba odbiorców korzysta z efektów P. projektu grantowego?” oraz „Czy ta liczba jest zgodna z oczekiwaniami sprzed realizacji projektu?”

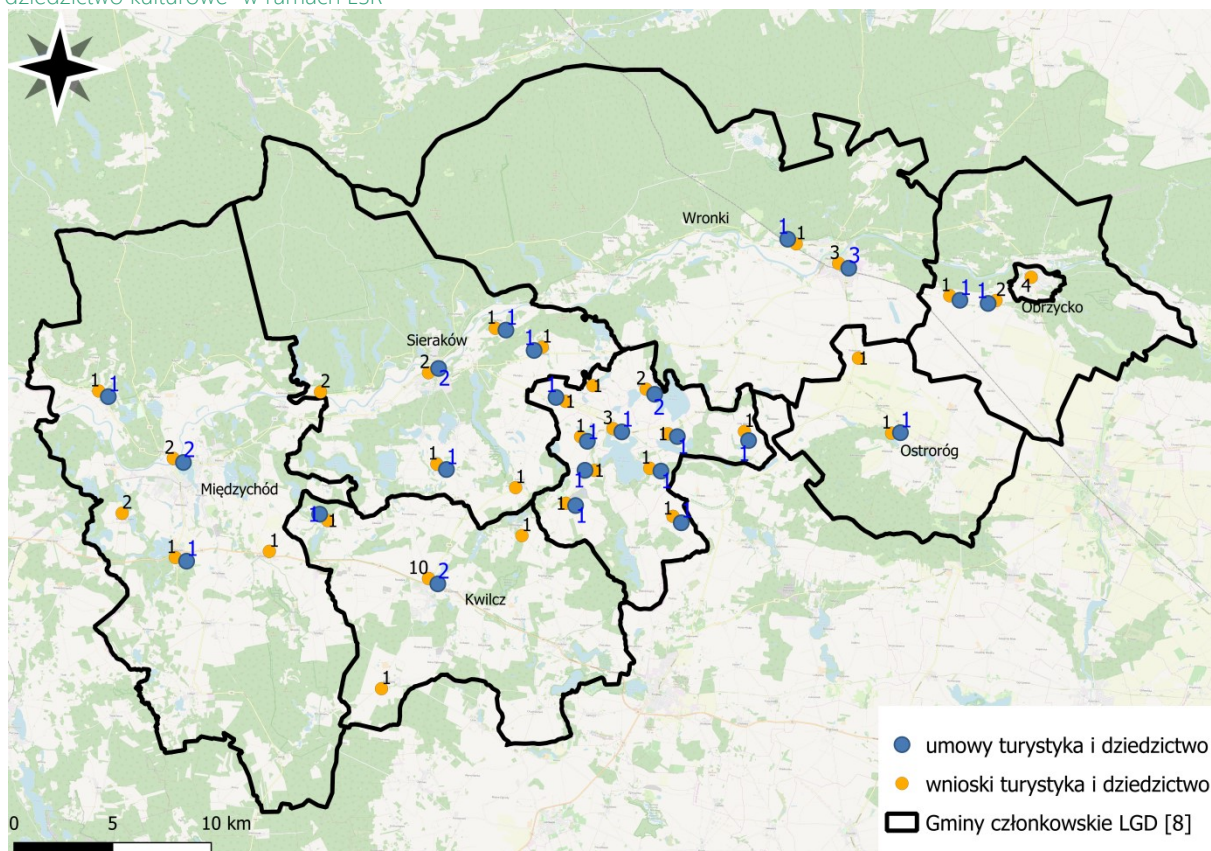

Źródło: badanie CATI z grantobiorcami LGD (n=9)

Połowa beneficjentów „Dużych projektów” oceniła, że mają one bardzo wysoki wpływ na poprawę jakości zasobów turystyczno-rekreacyjnych w danej gminie. W przypadku trzech projektów wpływ oceniono jako raczej wysoki oraz umiarkowany. Podsumowując, żadna z odpowiedzi nie wskazywała na to, aby projekty nie były trafne lub nie wpływały w przynajmniej umiarkowanym stopniu na wzrost jakości zasobów turystycznych. JSFP dysponują szeroką diagnozą własnego kapitału, stąd ukierunkowanie projektów na turystykę w przypadku obszaru o wysokim potencjale turystycznym z natury powinno być trafne. Historia ostatnich lat w Polsce pokazuje jednak również inne przypadki jak np. przeinwestowanie gminy Rewal w kolej turystyczną czy spiralę zadłużenia nieistniejącej już gminy Ostrowice (wynikającą w pewnej części niespłacającymi się inwestycjami turystycznymi).

Wiele spośród wniosków składanych do LGD o wsparcie projektów turystycznych (w konsekwencji również część zawartych umów), określało więcej niż jedno miejsce inwestycji. Szczególnym przykładem jest tu stosunkowo mało kosztowny projekt gminy Chrzypsko Wielkie, który choć wymagał dwóch prób w celu zawarcia umowy z Instytucją Wdrażającą (nabory 6 i 9), zakładał rozbudowę małej infrastruktury turystycznej aż w 10 miejscowościach na obszarze tej jednostki (Mapa 3). Inne gminy, jak np. Wronki, Międzychód czy Ostroróg, przeprowadziły większe inwestycje związane z wykorzystaniem potencjału wód śródlądowych w swoich stolicach lub ich bezpośrednim sąsiedztwie. W gminie Sieraków inwestowała nie tylko gmina – Rozbudowę pozostałości północnego skrzydła Zamku Opalińskich przez Muzeum Zamek Opalińskich śmiało można określić sztandarowym projektem LSR w zakresie turystyki i lokalnego dziedzictwa.

Mapa 3. Zróżnicowanie przestrzenne inwestycji turystycznych objętych projektami oraz umowami w obszarze „turystyka i dziedzictwo kulturowe” w ramach LSR

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD i Instytucji Wdrażającej.

Zarówno te wyszczególnione powyżej, jak i nieprzytaczane w raporcie operacje wymagają czasu dla pełnego zdiagnozowania ich wpływu na potencjał turystyczny i zachowanie lokalnego dziedzictwa

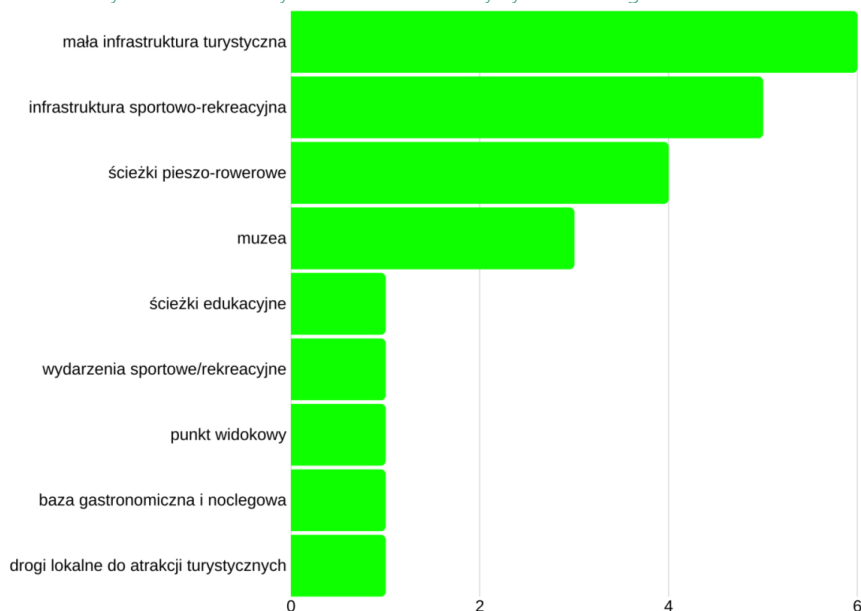
kulturowego. Dotychczasowe efekty są już jednak znaczące i możliwe do przedstawienia – co ilustruje poniższa infografika. Kwestią wysoce interesującą będzie weryfikacja po zakończeniu wdrażania LSR zmian w liczbie turystów odwiedzających obszar LGD, czy też liczbie udzielonych noclegów w okresie 2018-2022 (kiedy pojawiły się efekty LSR) w porównaniu do lat 2015-2017 (tj. przed realizacją projektów).

III.3.2 Przyszłość

Przedstawiciele JSFP zostali zapytani o przyszłe potrzeby i plany inwestycyjne w zakresie rozwoju potencjału turystyczno-rekreacyjnego oraz zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego. Niemal wszyscy respondenci dostrzegają dalsze potrzeby rozwijania małej infrastruktury turystycznej (Wykres 16). Zaskakująco często wśród odpowiedzi padała infrastruktura sportowo-rekreacyjna, co biorąc pod uwagę także ponad połowę wskazań dotyczących konieczności rozbudowy systemu ścieżek pieszo-rowerowych pozwala wnioskować, że sektor publiczny zauważa potrzebę stworzenia turystom możliwości aktywnego wypoczynku, wpisując się tym samym w ogólnopolskie trendy. Jest to z pewnością infrastruktura, której na obszarze LGD nadal brakuje w porównaniu np. do Aglomeracji Poznańskiej oferującej stosunkowo podobne walory turystyczne, ale przy niższej jakości powietrza. Ważnym kierunkiem nadal pozostaje zachowanie lokalnego dziedzictwa poprzez dbanie o istniejące i tworzenie nowych muzeów. Postuluje się utworzenie muzeum ginących zawodów, czy też muzeum rybactwa śródlądowego (choć ku temu bardziej trafne byłoby środki PO Rybactwo i Morze). Z punktu widzenia LGD warto byłoby dotrzeć do osób, które swoją pasją starają się podtrzymać ważne niegdyś zawody, zapominane przez rozwój technologii. Jako przykład można tu podać istniejące w Chojnie (gm. Wronki) chałupnicze muzeum kolejnictwa, gdzie zachowane są pozostałości dawnych linii kolejowych na obszarze LGD i eksponaty obrazujące pracę nastawniczego. Wśród odpowiedzi JSFP pojawiały się również inne głosy ważne i warte przemyślenia w kontekście przyszłego okresu programowania. Dostrzegają oni potencjał obszaru w kierunku zagospodarowania punktów widokowych, ale zauważają też konieczność dużego wzmocnienia bazy gastronomicznej i noclegowej (zwłaszcza poza stolicami gmin) oraz rozwiązania problemu tzw. „ostatniej mili” na drodze do ważnych, a nie w pełni wykorzystanych atrakcji turystycznych.

Wykres 16. Potrzeby JSFP w zakresie turystyki i lokalnego dziedzictwa

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=8)

Potrzeby dostrzeżone przez przedstawicieli LGD w badaniu jakościowym są spójne ze wskazanymi przez beneficjentów. Mowa zarówno o małej infrastrukturze turystycznej, jak i agroturystyce w postaci szlaków rowerowych czy ścieżek kajakowych. **Ważne jest jednak, aby JSFP korzystające ze wsparcia LGD wspólnie opracowały plan inwestycji na obszarze LSR, tak, aby działania były zintegrowane.** Plan rozwoju turystyki powinien być spójny dla całego obszaru LGD, nie zaś osobny dla każdej z jej gmin członkowskich. Tego typu działania pozwolą stworzyć spójną strategię marketingową regionu, co powinno przełożyć się na wzrost

turystów odwiedzających obszar LGD. W badaniu zwrócono uwagę, że nie wszystkie dostępne ścieżki turystyczne zostały dokończono, a części z nich brakuje odpowiedniego utrzymania. Do wymienionych jako propozycje kolejnych działań LGD należą: wspieranie klastra turystycznego Kraina 100 jezior, stworzenie mapki szlaków turystycznych na obszarze całej LGD wraz z opisem miejsc, realizacja / wspieranie imprez sportowych, propagowanie idei zielonych szkół czy dalsza promocja produktów lokalnych. Jako kierunek rozwoju lokalnego potencjału turystycznego wskazano również bazy noclegowe i gastronomiczne (w tym: doposażenie obiektów, dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych czy stworzenie informatora o bazie noclegowej) oraz turystykę zdrowotną. Ostatnie wydaje się być ciekawą propozycją – przy połączeniu szlaków spacerowo – rowerowych wraz z możliwością skorzystania z zabiegów leczniczych, rehabilitacyjnych czy sportowych może przełożyć się wypracowanie symbolu / marki regionu.

WNIOSEK 11: Na obszarze LGD zdiagnozowano silną potrzebę rozwoju małej infrastruktury turystycznej oraz agroturystyki.

REKOMENDACJA 11: Rekomenduje się opracowanie wspólnego planu rozwoju turystyki przez wszystkie JSFP będące członkami LGD, tak, aby realizować projekty zintegrowane. LGD powinna nadal wspierać projekty dotyczące małej infrastruktury turystycznej, agroturystyki, turystyki sportowej oraz turystyki zdrowotnej. Ponadto również te dotyczące baz noclegowych oraz gastronomii.

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Zaplanowanie cyklu spotkań z przedstawicielami JSFP z obszaru LGD, celem wypracowania planu rozwoju turystyki przed rozpoczęciem perspektywy finansowej 2021+.

III.4 Grupy defaworyzowane

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność została przyjęta przez Członków Stowarzyszenia 21.12.2015 roku. Od tego czasu nastąpiły dwie zmiany dokumentu, obie w roku 2017. W wyniku pierwszej z nich (marzec) dokument wzbogacono o definicje „osób długotrwale bezrobotnych” oraz „osób o niskich kwalifikacjach”. Żadna ze zmian nie dotyczyła rezygnacji bądź wprowadzenia nowej grupy defaworyzowanej. Mamy zatem do czynienia z sytuacją, w której obecnie funkcjonujące grupy funkcjonują na podstawie diagnozy sprzed 5 lat (oraz w oparciu o wytyczne krajowe). Zgodnie z zapisami LSR LGD Puszcza Notecka do grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR należą²³:

- 1) **kobiety** - co zostało potwierdzone przez strukturę i dynamikę zmian w bezrobociu wg płci, mimo ogólnego spadku liczby bezrobotnych zarejestrowanych odnotowano wzrost udziału kobiet w grupie osób pozostających bez pracy;
- 2) **osoby w wieku powyżej 50 lat** – wybór grupy uzasadniono znacznym przyrostem grupy osób w wieku poprodukcyjnym, które ze względu na mniejszą mobilność mają problemy z dostępem do rynku pracy oraz dopasowaniem posiadanych umiejętności do wymagań rynku, co zostało potwierdzone przez wyższy udział tej grupy wśród bezrobotnych w ostatnich latach [mowa o latach przed rokiem 2015];
- 3) **osoby długotrwale bezrobotne** – wybrane z uwagi na wzrost grupy w ogólnej liczbie bezrobotnych w ostatnich latach [mowa o latach przed rokiem 2015]. Za długotrwale bezrobotnego uznano osobę, która w okresie ostatnich dwóch lat pozostawała w rejestrze powiatowego urzędu pracy

²³ Por. Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność wdrażana przez Lokalną Grupę Działania „Puszcza Notecka” na lata 2016-2022, s. 12-13

przez minimum 12 miesięcy (do okresu tego nie wlicza się czasu odbywania stażu i przygotowania zawodowego);

- 4) **osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych** – grupę wskazano w oparciu o przeprowadzone konsultacje społeczne oraz analizę zapotrzebowania na pracowników. Za osoby o niskich kwalifikacjach uznano osoby posiadające wykształcenie podstawowe, gimnazjalne oraz ponadgimnazjalne;
- 5) **osoby niepełnosprawne** – grupa wybrana z uwagi na utrudniony dostęp nie tylko do rynku pracy, ale również do obiektów użyteczności publicznej, ograniczający partycypację społeczną osób niepełnosprawnych;
- 6) **młodzież i osoby do 25 lat** – wybór grupy uzasadniono jej udziałem wśród osób bezrobotnych oraz dużym odpływem tej grupy z terenu LGD Puszcza Notecka.
- 7) **osoby i podmioty z miejscowości poniżej 5 tys. mieszkańców** – w strategii dostrzeżono utrudnioną sytuację grupy, co zostało uzasadnione zdecydowanie niższą liczbą pracujących na 1000 mieszkańców oraz mniejszą liczbą podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców.

Mając na uwadze powyższe grupy wyznaczono kluczowe obszary interwencji na obszarach funkcjonowania LGD Puszcza Notecka. Zaliczono do nich:

- zwiększenie włączenia społecznego (pomoc stowarzyszeniom i fundacjom, aktywizacja lokalnych grup społecznych);
- poprawę konkurencyjności lokalnej gospodarki poprzez wsparcie dla mikro- i małych przedsiębiorstw a także poprzez wsparcie dla nowych podmiotów gospodarczych;
- wsparcie i promocję sektora turystyczno-rekreacyjnego (ze względu na potencjał przyrodniczy i gospodarczy LGD PN);
- rozwój usług oraz poprawę dostępności usług, w szczególności dla osób w wieku poprodukcyjnym oraz osób niepełnosprawnych;
- wzrost dostępności do rynku pracy dla grup defaworyzowanych;
- wspieranie tworzenia miejsc pracy na obszarach wykazujących deficyt w tym względzie (wyrównywanie rozwoju wewnątrz LGD PN);
- podnoszenie poziomu wiedzy i kompetencji mieszkańców obszaru;
- promocję obszaru LGD Puszcza Notecka w wymiarze turystycznym, dziedzictwa kulturowego oraz ochrony środowiska przyrodniczego;
- wsparcie dla transferu wiedzy w lokalnej gospodarce.

W niniejszym podrozdziale udzielono odpowiedzi na pytania dotyczące aktualności grup defaworyzowanych, poprawności realizowanych dlań działań oraz działań, które należy podjąć w przyszłości (problemy badawcze E1 i E3).

III.4.1 Sytuacja obecna

Badanie jakościowe prowadzi do wniosku, że nie wszystkie grupy defaworyzowane w LSR pozostają aktualne. Wydaje się również, że dezaktualizuje się idea planowania wsparcia i konstruowania dokumentów strategicznych sztywno na okres 7 lat. Mając na uwadze dynamikę zmian zachodzących w społeczeństwie, ciągły wzrost PKB, szybkie tempo rozwoju technologicznego oraz niestabilną sytuację polityczną kraju coraz mniej realne wydaje się tworzenie dokumentów, które będą pozostawać aktualne przez okres 7 lat. W perspektywie finansowej 2021+ warto rozważyć podejście, które umożliwi elastyczne reagowanie na zmiany. Rozwiązaniem w kolejnym okresie programowania mogłoby być przyznawanie środków

finansowych Lokalnym Grupom Działania dwa razy podczas trwania perspektywy – pierwszy raz na początku, po zatwierdzeniu Strategii przez właściwe instytucje, zaś drugi raz po 4 latach – jednak w tym przypadku byłaby możliwość zaktualizowania Strategii, np. rezygnacji z grup defaworyzowanych, które nie są już aktualne czy rezygnacji i/lub aktualizacji wskaźników. Po zatwierdzeniu zmian nastąpiłoby przyznawanie drugiej części środków, na kolejne 3 lata działalności. W sytuacji, jeśli dokument nie wymagałby aktualizacji, LGD działałaby dalej w oparciu o zapisy sprzed 5 lat. Rozwiązanie to wydaje się o tyle pomocne, że pozwoli również na zindywidualizowanie wsparcia do obszaru funkcjonowania LGD. Jak podkreślano już wcześniej – nie zawsze horyzontalne kierunki wsparcia są całkowicie spójne z obszarem wdrażania LSR, który charakteryzuje się własną specyfiką. Poza tym, rozwiązanie to pozwoli uniknąć sytuacji, w której zasoby finansowe wykorzystywane są na wspieranie grup, które nie potrzebują już pomocy, np. do grupy defaworyzowanej, która w rzeczywistości nie jest już taką grupą.

WNIOSEK 12: Dynamika zmian zachodzących w społeczeństwie, ciągły wzrost PKB, szybkie tempo rozwoju technologicznego oraz niestabilna sytuacja polityczną kraju powodują wątpliwość, aby możliwe do tworzenia były LSR pozostające aktualne przez okres 7 lat.

REKOMENDACJA 12: Umożliwienie LGD aktualizowania LSR po okresie pierwszych 4 lat okresu programowania.

ADRESAT: MRIRW

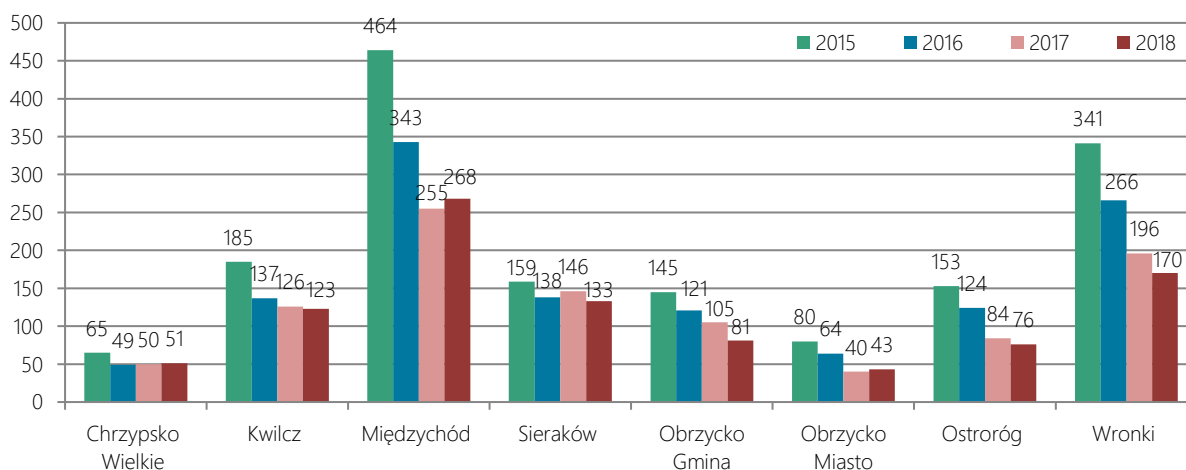
SPOSÓB WDROŻENIA: Zmiana obecnego procesu realizacji LSR, w tym przyznawanie środków finansowych dwa razy w okresie programowania – na pierwsze 4 lata oraz na ostatnie 3, po akceptacji zaktualizowanej LSR, jeśli taka nastąpi

Aby odpowiedzieć na pytanie o aktualność grup uznanych w roku 2015 za defaworyzowane należy zidentyfikować najbardziej aktualne, dostępne dane statystyczne. Poniżej odniesiono się do każdej z siedmiu wymienionych grup.

4.1.1. Kobiety

Jak wspomniano na poprzednich stronach uzasadnieniem wyboru grupy był wzrost udziału kobiet w grupie osób pozostających bez pracy na tle ogólnego spadku liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych. Na obszarze wdrażania LSR nadal mamy do czynienia z trendem spadkowym liczby osób bezrobotnych.

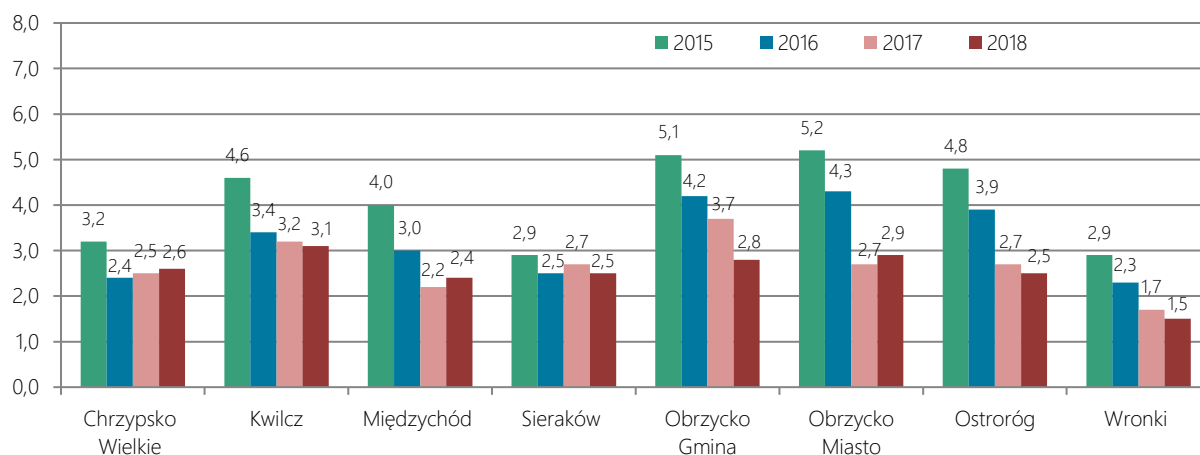
Wykres 17. Zmiana liczby osób bezrobotnych na obszarze LGD w latach 2015-2018 ogółem

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Największy spadek liczby osób bezrobotnych odnotowano w latach 2015-2018 w Gminie Międzychód (196 osób) oraz Gminie Wronki (171 osób), najmniejszy zaś w Gminie Chrzypsko Wielkie (14) oraz Gminie Sieraków (26). Do analogicznych wniosków prowadzi analiza poziomu stopy bezrobocia na obszarze wdrażania LSR – najmniejszy jego spadek odnotowano w dwóch ww. gminach (kolejno 0,6 i 0,4 p.p.). Największy spadek stopy bezrobocia odnotowano z kolei w Gminie Obrzycko, Mieście Obrzycko oraz Gminie Ostroróg (spadek o 2,3 p.p.).

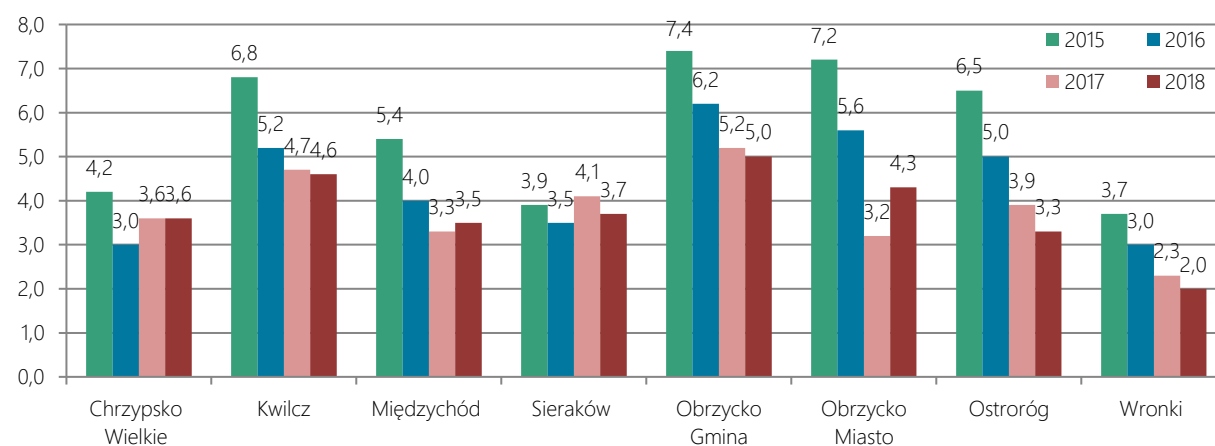
Wykres 18. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym ogółem

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Jak zatem na tle regionu wygląda obecna sytuacja kobiet? W każdej z gmin członkowskich LGD bezrobocie kobiet w 2018 roku jest niższe niż w roku 2015, jednak nie w każdym przypadku jest również niższe niż w roku 2017. W Mieście Obrzycko stopa bezrobocia kobiet wzrosła w tym okresie o 1,1 p.p. (3,2% do 4,3%). Wzrost odnotowano również w Gminie Międzychód, jednak jest on niewielki (0,2 p.p.). Gmina Obrzycko, Obrzycko Miasto oraz Gmina Kwilcz, to obszary, na których sytuacja kobiet kształtuje się gorzej od pozostałych. Najmniejsza stopa bezrobocia kobiet dotyczy Gminy Wronki (2%).

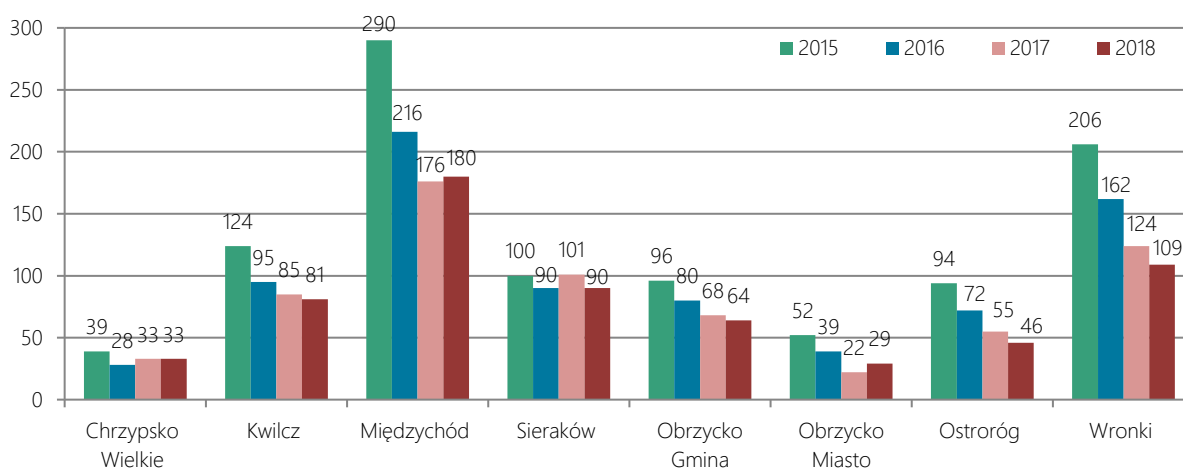
Wykres 19. Udział bezrobotnych kobiet zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Patrząc na liczbę kobiet w grupie osób bezrobotnych również należy podkreślić jej spadek. Najwięcej kobiet (110) znalazło pracę w Gminie Międzychód oraz Gminie Wronki (93). Z kolei wzrost liczby bezrobotnych kobiet odnotowano w Mieście Obrzycko (wspomniany wyżej wzrost stopy bezrobocia o 1,1 p.p. to 7 par, które straciły pracę) oraz Gminie Międzychód (4 kobiety).

Wykres 20. Zmiana liczby kobiet bezrobotnych na obszarze LGD w latach 2015-2018

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Podsumowując, na obszarze objętym LSR nie mamy już do czynienia ze wzrostem udziału kobiet w grupie osób pozostających bez pracy na tle ogólnego spadku liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych. Poza dwiema gminami liczba bezrobotnych kobiet w latach 2015-2018 uległa spadkowi, podobnie jak ogólna liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych.

Zgodnie z obecnymi wytycznymi warunkującymi status grupy defaworyzowanej, kobiety nie zostałyby już doń przypisane. Należy jednak zwrócić uwagę, że na sytuację kobiet wpływają również czynniki rodzinne czy środowiskowe, tj. opieka nad dziećmi czy opieka nad osobami zależnymi, które zdecydowanie częściej są wykonywane przez kobiety i to właśnie im w bardzo dużym stopniu utrudniają lub uniemożliwiają rozwój (rozumiany nie tylko jako podjęcie pracy, ale również poszerzanie i zdobywanie nowych umiejętności). Opieka nad osobami zależnymi to ciężka praca – podopieczni nie są w stanie funkcjonować samodzielnie, opieka społeczna pomaga wyłącznie w określonym zakresie godzinowym, a prywatna opieka wiąże się z kosztami, na które nie stać osób pozbawionych pracy lub niewiele zarabiających. Dlatego bardzo ważne jest wspieranie przez LGD projektów skierowanych do kobiet i realizowanych przez kobiety, tak, aby uwolnić ich najbardziej stłamszony zasób – czas. Czas, w którym kobiety będą mogły wziąć udział w kursie / warsztacie podnoszącym umiejętności, podjąć pracę chociaż w niepełnym wymiarze godzin, rozpocząć studia, odbyć staż, otworzyć własny biznes, zintegrować się z osobami w podobnej sytuacji albo zwyczajnie odpocząć. Jednak, aby powyższe mogło zaistnieć ważne jest stworzenie sieci żłobków, przedszkoli, dziennych domów seniora czy wydarzeń integrujących społeczność kobiet, które razem mogą podjąć działania mające na celu poprawę swojej sytuacji życiowej. Przykładem projektu wpisującego się w opisane wyżej wydarzenie jest projekt Liderki, zrealizowany przez LGD w poprzedniej perspektywie finansowej. Dotyczył on aktywizacji kobiet z obszaru wdrażania LSR poprzez rozwój ich pasji i talentów. Projekt cieszył się dużym zainteresowaniem i miał swoją kontynuację również w innych LGD. Z uwagi na powyższe, **rekomendowane jest dalsze uwzględnianie kobiet jako grupę defaworyzowaną jednak nie tylko w kontekście rynku pracy, ale przede wszystkim pod względem zagrożenia wykluczeniem społecznym.**

4.1.2 Osoby długotrwale bezrobotne

Mając na uwadze powyższe, należy stwierdzić, że na obszarze LGD mamy obecnie do czynienia z bezrobociem naturalnym czyli ze stabilną sytuacją na rynku pracy. Osoby, które pozostają bezrobotne, pomimo możliwości podjęcia pracy przy płacy pozwalającej na utrzymanie, nie chcą zmienić swojej sytuacji

życiowej. Naturalna stopa bezrobocia oscyluje na poziomie około 3 % i jest zjawiskiem niemożliwym do całkowitego zredukowania chociażby z powodu likwidacji i tworzenia nowych miejsc pracy. W związku z powyższym nie ma podstaw na dalsze uznawanie osób długotrwale bezrobotnych za defaworyzowane.

4.1.3 Osoby w wieku powyżej 50 lat

Dotychczas czynnikiem determinującym przynależność osób 50+ do grupy defaworyzowanej stanowił wyższy udział tej grupy wśród bezrobotnych. Zgodnie z danymi PUP faktycznie udział ten wynosił we wrześniu 2019 roku od 18% we Wronkach do 35% w Ostrorogu wśród ogółu bezrobotnych. Jednak analizując niniejsze zagadnienie w szerszym kontekście, okazuje się, że 196 osób 50+, będących osobami bezrobotnymi stanowi 0,5% ogółu ludności w wieku produkcyjnym na terenie LGD, co oznacza, że rzeczywisty udział tej grupy na rynku pracy nie zapewnia efektywności działań doń kierowanych.

Tabela 7. Sytuacja osób 50+ na rynku pracy na obszarze LGD Puszcza Notecka we wrześniu 2019r.

miejsowość	liczba osób bezrobotnych 50+	udział liczby osób bezrobotnych 50+ w ogóle osób bezrobotnych
Miasto Obrzycko	8	23%
Gmina Obrzycko	20	24%
Ostroróg	26	35%
Wronki	28	18%
Międzychód	48	20%
Sieraków	28	21%
Kwilcz	27	23%
Chrzypsko Wielkie	11	23%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Szamotułach oraz PUP w Międzychodzie

Z uwagi na proces starzenia się społeczeństwa wsparcie powinno zostać skierowane również do osób w wieku okołoemerytalnym oraz seniorów – jednak nie powinno być ono ukierunkowane w głównej mierze na uruchamianie działalności gospodarczej, ale na naukę dywersyfikacji źródeł dochodów oraz naukę zdrowego stylu życia. Po pierwsze, należy rozgraniczyć dwa pojęcia: emerytura oraz senior. Przejście na emeryturę nie oznacza, że człowiek automatycznie staje się seniorem. Biorąc pod uwagę wydłużającą się średnią życia kobiet i mężczyzn, rozwój medycyny, prognozy mówiące o tym, że do 2050 roku na świecie osób w przedziale wiekowym 55-64 lata będzie o 73% więcej niż obecnie, zaś w wieku 65 + o 54% więcej oraz bardzo niski wiek emerytalny w Polsce – należy wyraźnie stwierdzić – to nie seniorzy przechodzą na emeryturę lecz osoby zdolne do pracy. Przejście na emeryturę wiąże się dla części osób z utratą punktu odniesienia o sobie samym, utratą relacji czy poczuciem pustki, które prowadzą bądź mogą prowadzić do depresji. W związku z powyższym, osoby w wieku okołoemerytalnym należy na przejście na emeryturę przygotować. Tu rola LGD – poprzez wspieranie projektów:

- 1) dotyczących edukacji grupy osób w wieku okołoemerytalnym dywersyfikacji źródła dochodów: zachęcanie do podejmowania pracy na umowy zlecenie lub w niepełnym wymiarze godzin, np. jako opiekunowie dzieci, osób zależnych, zastępstwo osób na urlopie macierzyńskim wychowawczym czy spieranie organizacji lokalnych, kulturalnych oraz sportowych;
- 2) zachęcających przedsiębiorców do zatrudniania w niepełnym wymiarze godzin pracowników, którzy przeszli na emeryturę, np. jako ekspertów, mentorów, osób wprowadzających nowych pracowników

do firmy, służących pomocą przez pierwszy miesiąc zatrudnienia nowego pracownika, wsparcie konsultacyjne itp.;

- 3) dotyczących akcji zdrowotnych dla seniorów – edukujących jak dbać o siebie, aby jak najdłużej utrzymać sprawność fizyczną i umysłową;
- 4) dotyczących wydarzeń integrujących seniorów z pozostałymi grupami wiekowymi, szczególnie osobami młodymi.

Analogicznie, jak w przypadku wspierania kobiet, **rekomendowane jest dalsze uwzględnianie osób 50+ jako grupę defaworyzowaną jednak nie tylko w kontekście rynku pracy, ale przede wszystkim pod względem zagrożenia wykluczeniem społecznym.**

4.1.4 Osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych

Zgodnie z zapisami LSR grupę wskazano jako defaworyzowaną w oparciu o przeprowadzone konsultacje społeczne oraz analizę zapotrzebowania na pracowników. Za osoby o niskich kwalifikacjach uznano osoby posiadające wykształcenie podstawowe, gimnazjalne oraz ponadgimnazjalne. Wskazane jest przeprowadzenie przed okresem programowania 2021+ kolejnych konsultacji społecznych dotyczących osób o niskich kwalifikacjach zawodowych. Podobnie jak w poprzednich przypadkach powyższą grupę warto wspierać również w kontekście zagrożenia wykluczeniem społecznym.

4.1.5 Osoby niepełnosprawne

Czynnikami determinującymi przynależność osób niepełnosprawnych do grupy defaworyzowanej są utrudniony dostęp do rynku pracy oraz obiektów użyteczności publicznej, ograniczający partycypację społeczną osób niepełnosprawnych. **Rekomendowane jest dalsze wspieranie niniejszej grupy jako defaworyzowanej** poprzez dodatkowe punkty w kryteriach wyboru projektów oraz wspieranie przedsięwzięć ukierunkowanych na włączanie osób niepełnosprawnych w życie społeczne – mowa zarówno o wydarzeniach integrujących tę grupę z mieszkańcami obszaru LGD, jak i wspieraniu projektów niwelujących bariery architektoniczne lub zapobiegające ich powstawaniu. Potrzeba dalszego wspierania osób niepełnosprawnych została dostrzeżona również w badaniu jakościowym, przez przedstawicieli sektora społecznego. Szczególnie istotny w sytuacji omawianej grupy jest brak mobilności, zatem należy pamiętać, że chcąc zapewnić dostęp do usług społecznych czy zdrowotnych, należy zapewnić również transport.

4.1.6 Młodzież i osoby do 25 lat

Zgodnie z zapisami LSR wybór grupy uzasadniono jej udziałem wśród osób bezrobotnych oraz dużym odpływem z terenu LGD Puszcza Notecka. Zgodnie z danymi PUP²⁴ faktycznie udział ten wśród ogółu bezrobotnych wynosił we wrześniu 2019 roku od 18% w Ostrorogu do 45% w Mieście Obrzycko. Jednak analizując niniejsze zagadnienie w szerszym kontekście, okazuje się, że 212 osób do 25 roku życia, będących osobami bezrobotnymi stanowi 0,6% ogółu ludności w wieku produkcyjnym na terenie LGD, co oznacza, że rzeczywisty udział tej grupy na rynku pracy nie zapewnia efektywności działań doń kierowanych.

²⁴ Dane dostępne w PUP w Międzyzdrojach dotyczą osób do 25 r.ż., zaś dane dostępne w PUP w Szamotułach obejmują osoby do 30 r.ż.

Tabela 8. Sytuacja osób do 25 lat (Chrzypsko Wielkie, Kwilcz, Sieraków, Międzychód) oraz do 30 lat (Miasto Obrzycko, Gmina Obrzycko, Ostroróg, Wronki) na rynku pracy na obszarze LGD Puszcza Notecka we wrześniu 2019r.

miejsowość	liczba osób bezrobotnych 50+	udział liczby osób bezrobotnych 50+ w ogóle osób bezrobotnych
Miasto Obrzycko	16	45%
Gmina Obrzycko	29	35%
Ostroróg	13	18%
Wronki	47	31%
Międzychód	64	27%
Sieraków	19	14%
Kwilcz	12	10%
Chrzypsko Wielkie	12	25%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Szamotułach oraz PUP w Międzychodzie

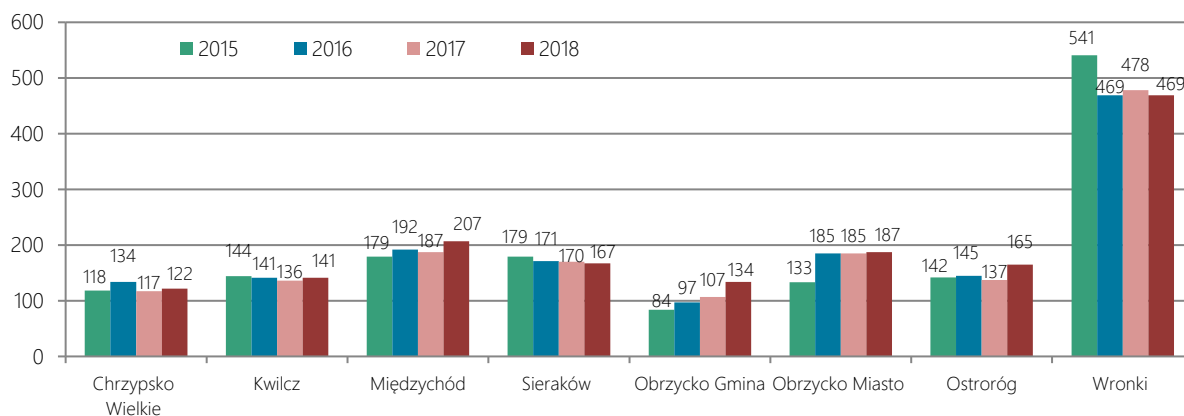
Czynnikiem stanowiącym o defaworyzacji osób poniżej 25 r.ż. jest zazwyczaj niski poziom wynagrodzenia tej grupy, co jest uzasadnione brakiem stażu pracy oraz koniecznością zdobycia przez nowozatrudnionych umiejętności niezbędnych do wykonywania pracy. Mając na uwadze powyższe warto poczynić działania, które pozwolą zdobyć pierwsze doświadczenie zawodowe już na etapie edukacji, a nie po jej ukończeniu. O ile zmiana systemu szkoleniowego leży w gestii organów wyższego szczebla, o tyle LGD może dodatkowo punktować przedsiębiorców, którzy przyjmą na staż osoby jeszcze się uczące (liceum, technikum, szkoła zawodowa, studia). W ramach stażu uczniowie poznają organizację oraz dowiedzą się, na czym polega praca w danym przedsiębiorstwie – dzięki temu zdobędą nowe doświadczenie zawodowe oraz dowiedzą się czy właśnie tym chcieliby się zająć w przyszłości. Osobom w wieku do 25 lat z pewnością łatwiej będzie podjąć zatrudnienie niż otworzyć własną działalność gospodarczą. Bardzo ważnym zagadnieniem jest w kontekście tej grupy zjawisko dziedziczenia biedy (innymi słowy: kultura ubóstwa), polegające na wychowywaniu dzieci w przekonaniu o braku sensu posiadania aspiracji, co w konsekwencji prowadzi do wyuczonyj bezradności – uzależnieniu od zasiłków socjalnych. Biorąc pod uwagę dzisiejszą sytuację kraju – wzrost transferów socjalnych - wiele rodzin zdecydowało się zrezygnować z pracy, bowiem otrzymywane wsparcie finansowe wystarcza na zaspokojenie ich potrzeb. Dlatego tak ważne jest pokazanie osobom już w wieku szkolnym alternatywnych rozwiązań, zapewnienie możliwości szkoleń czy staży, aby po ukończeniu kształcenia chcieli i mogli wejść na rynek pracy, jako osoby aktywne, mające szanse na wynagrodzenie wyższe od minimalnej krajowej. Mając na uwadze powyższe, **rekomendowane jest dalsze uwzględnianie osób do 25 lat jako grupę defaworyzowaną i wspieranie jej poprzez działania pośrednie, dodatkowo punktujące projekty przedsiębiorców umożliwiającymi uczniom szkół średnich, zawodowych i techników odbycie stażu.**

4.1.7 Osoby i podmioty z obszarów poniżej 5 tys. Mieszkańców

Czynnikiem warunkującym przynależność osób zamieszkujących niniejsze obszary do grupy defaworyzowanej była niższa liczba pracujących na 1000 mieszkańców oraz mniejsza liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców. Na terenie LGD znajdują się wyłącznie trzy miasta zamieszkałe przez więcej niż 5 tys. mieszkańców: Międzychód, Sieraków oraz Wronki. Ostatnia z nich zdominowała wszystkie pozostałe miejscowości, przewyższając ponad dwukrotnie miasta obszaru LGD oraz niemal czterokrotnie Chrzypsko Wielkie, którego wskaźnik liczby pracujących na 1000 mieszkańców jest najniższy. Uzasadnieniem zaistniałej sytuacji jest zlokalizowanie we Wronkach międzynarodowego holdingu Amica S.A. oraz korporacji

transnarodowej Samsung Electronics Manufacturing Sp. z o.o. Analiza danych prowadzi do wniosku o aktualności trendu występującego w latach poprzednich (mniejsza liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców na obszarach wiejskich), jednakże warto zwrócić uwagę, że poza Chrzypskiem Wielkim, Gminą Obrzycko oraz Kwilczem liczba pracujących staje się wyrównana.

Wykres 21. Liczba pracujących na 1000 mieszkańców na obszarze LGD w latach 2015-2018

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Z badania jakościowego wynikają natomiast dwa wnioski: pierwszy – celem zdobycia dotacji mieszkańcy zmieniają meldunek; drugi – dotacje nie trafiają do właściwych projektów. Celem wsparcia osób i podmiotów zamieszkujących miejscowości poniżej 5 tys. mieszkańców był rozwój tychże obszarów, aby zapobiegać pogłębianiu się różnic społecznych pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi. Ostatecznie mamy do czynienia z sytuacją, w której projekty z wysokim potencjałem składane przez podmioty z miast powyżej 5 tys. mieszkańców przegrywają z projektami mniej rozwojowymi złożonymi przez pozostałe podmioty. Z drugiej strony, w sytuacji zmiany zameldowania podmiotu powstają siedziby firm, które z dużym prawdopodobieństwem zostaną przeniesione na inny obszar po zakończeniu okresu trwałości projektu. Rozwiązaniem wartym przemyślenia jest doprecyzowanie kryterium wyboru projektu dotyczące zamieszkania obszaru wiejskiego przez wnioskodawcę minimum rok przed złożeniem wniosku. W przypadku niniejszej grupy bardzo ważne jest również adresowanie doń wydarzeń aktywizujących i integrujących społeczność. Warto pamiętać, że oferta kulturalna na obszarach wiejskich nie dorównuje tej w miastach, a osoby pochodzące ze wsi są w większym stopniu zagrożone wykluczeniem społecznym. Dlatego warto nadal **uwzględniać osoby z obszarów poniżej 5 tys. mieszkańców jako grupę defaworyzowaną jednak nie tylko w kontekście rynku pracy, ale przede wszystkim pod względem zagrożenia wykluczeniem społecznym.**

4.1.8 Trafność działań skierowanych do grup defaworyzowanych

LGD wspiera projekty skierowane do grup defaworyzowanych poprzez dodatkową punktację w kryteriach wyboru projektów w ramach PI Wspieranie tworzenia i rozwoju podmiotów gospodarczych (Rozwój przedsiębiorczości i Premie na założenie firmy) oraz PIII, PV, PVII, PXI.

W przypadku projektów dotyczących Rozwoju przedsiębiorczości kryterium brzmi następująco: *Wnioskodawca należy do grupy osób defaworyzowanych lub projekt wpływa na grupy defaworyzowane wskazane w LSR.* Aplikujący o dotację może otrzymać:

- 1 punkt – jeśli wskaże wsparcie grup defaworyzowanych w sposób inny niż zatrudnienie tych grup;
- 3 punkty – jeśli zakłada wsparcie grup defaworyzowanych poprzez zatrudnienie osób z tych grup;

- 5 punktów – jeśli należy do grupy osób defaworyzowanych

W przypadku projektów grantowych wyodrębniono dwa kryteria dotyczące omawianej grupy osób. Pierwsze – tożsamy z kryterium w ramach PI – *Wnioskodawca należy do grupy osób defaworyzowanych lub projekt wpływa na grupy defaworyzowane wskazane w LSR*. W tym przypadku, jeśli odbiorcami projektu są w głównej mierze grupy defaworyzowane (z wskazanych w LSR) Wnioskodawca może otrzymać 5 punktów. Drugie kryterium brzmi: *Projekt jest innowacyjny* i tutaj również 5 punktów może otrzymać Wnioskodawca, którego projekt zakłada zaangażowanie grup defaworyzowanych.

Wpływ projektów na sytuację osób z grup defaworyzowanych (udokumentowany, nie deklarowany) można podsumować następująco:

1. W ramach projektów dotyczących **tworzenia MŚP** 7 z 8 powstałych firm prowadzone jest przez kobiety, w tym jedną w wieku 50+.
2. W ramach projektów dotyczących **rozwoju MŚP** – łącznie 18 etatów spośród 25 ogółem utworzonych miejsc pracy (72%) dotyczy kobiet (8 etatów), osób w wieku 50+ (2 etaty), osób do 25 lat (2 etaty), osób o niskich kwalifikacjach (1 etat), osób długotrwale bezrobotnych (1 etat) oraz osób z grup defaworyzowanych bez deklaracji konkretnej grupy w umowie (4 etaty).
3. W ramach projektów dotyczących **rozwoju MŚP** – łącznie utrzymano 7 etatów (3 kobiety, 2 osoby w wieku 50+, jedna osoba w wieku poniżej 25 lat oraz jedna osoba o niskich kwalifikacjach).
4. W ramach projektów dotyczących **rozwoju MŚP** udokumentowano wpływ 4 projektów na grupy defaworyzowane poza zatrudnieniem. W ramach dwóch projektów usługi dedykowano w głównej mierze osobom w wieku 50+, w ramach jednego projektu usługi dedykowano w głównej mierze osobom poniżej 25 r.ż., zaś w ramach czwartego usługi były skierowane głównie do osób niepełnosprawnych.
5. Bardzo pozytywnie oceniono projekt polegający na utworzeniu przychodni lekarskiej w Chrzypsku Wielkim, którego naturalną grupą docelową są osoby niepełnosprawne i 50+. Projekt jest trafny zarówno pod względem ukierunkowania na wsparcie osób z grup defaworyzowanych, jak i uwagi na to, że odpowiada na potrzeby obszaru LGD, które pojawiły się w trakcie realizacji strategii (nie były w niej zdiagnozowane). Obecnie zauważalna jest trudność w dostępie do usług zdrowotnych, np. w sąsiedniej gminie Wronki.
6. W ramach projektów **grantowych** wszystkie wybrane projekty opisują pewien wpływ na jakość życia i zmniejszanie wykluczenia społecznego osób z grup defaworyzowanych (najczęściej wszystkich grup). Ponadto praktycznie wszyscy aplikujący wybrani do umowy deklarowali zatrudnienie na 5 godzin tygodniowo osoby z grupy defaworyzowanej do obsługi projektu (np. ścieżka edukacyjna, prowadzenie warsztatów i zajęć ruchowych, działalność organizatorska w ramach lokalnego centrum kultury jak świetlica, ośrodek itd.).

W badaniu jakościowym zwrócono uwagę na pozostałe działania realizowane przez LGD: aktywizację społeczną (np. organizowanie wystaw prac osób niepełnosprawnych) czy podejmowanie współpracy ze stowarzyszeniami wspierającymi grupy defaworyzowane. Mając na uwadze powyższe **działania kierowane przez LGD do osób grup defaworyzowanych można uznać za trafne**.

III.4.2 Przyszłość

Odpowiedź na pytanie o działania, **jakie należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego na miarę obecnych i przyszłych możliwości LGD** została udzielona w poprzednim

podrozdziale, w analizie aktualności każdej z grup wskazanych w LSR (podpunkty 4.1.1 – 4.1.6). Gdyby analizy te podsumować jednym zdaniem, brzmiałoby ono: wsparcie grup defaworyzowanych należy skoncentrować na działaniach zapobiegających wykluczeniu społecznemu oraz włączaniu i aktywizowaniu zagrożonych wykluczeniem, nie zaś na zatrudnieniu. Poniższa tabela podsumowuje sytuację obecną oraz wskazuje kierunek dla perspektywy 2021+.

Tabela 9. Aktualność grup defaworyzowanych uwzględnionych w LSR

GRUPA DEFAWORYZOWANA	JAK JEST?	JAK BYĆ POWINNO?	KOMENTARZ
kobiety	✓	✓	Koncentracja na przeciwdziałaniu zagrożeniu wykluczenia społecznego
osoby w wieku powyżej 50 lat	✓	✓	
osoby długotrwale bezrobotne	✓	✗	Działania realizowane przez PUP.
osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych	✓	✓	Przed perspektywą 2021+ należy przeprowadzić konsultacje społeczne oraz pogłębioną analizę dotyczącą grupy
osoby niepełnosprawne	✓	✓	Wsparcie ukierunkowane na włączenie społeczne i zawodowe
młodzież i osoby do 25 lat	✓	✓	Wsparcie ukierunkowane na staże w przedsiębiorstwach dla osób uczących się
osoby i podmioty zamieszkujące miejscowości poniżej 5 tys. mieszkańców	✓	✓	Koncentracja na przeciwdziałaniu zagrożeniu wykluczenia społecznego
imigranci	✗	✓	Koncentracja na włączeniu społecznym

Źródło: Opracowanie własne

Analiza prowadzi do wniosku, że na obszarze LGD należy wyodrębnić dodatkową grupę defaworyzowaną – jaką są **imigranci**. Z danych²⁵ Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Poznaniu wynika, że w roku 2017 zarejestrowano w województwie wielkopolskim ponad 182 tys. oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi, z czego ponad 172 tys. (niemal 95%) dotyczyło obywateli Ukrainy, ponad 4,5 tys. obywateli Republiki Białorusi, prawie 3 tys. – Republiki Mołdowy, 1,6 tys. – Gruzji, 437 – Federacji Rosyjskiej oraz 141 – Republiki Armenii. Cudzoziemcy zamieszkują i/lub pracują w każdym podregionie województwa. Na obszarze LGD zjawisko migracji zarobkowej jest szczególnie widoczne we Wronkach, z uwagi na obecność międzynarodowego holdingu Amica S.A. oraz korporacji transnarodowej Samsung Electronics Manufacturing Sp. z o.o. Z raportu Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego Polska – Ukraina²⁶ wynika, że jednymi z najczęściej występujących problemów imigrantów podczas pobytu w Polsce są zarówno sprawy urzędowe, jak i aspekty miękkie, związane z poczuciem samotności, tęsknotą za rodziną, brakiem znajomych, brakiem poczucia przynależności do miejsca oraz uczuciem obcości. Imigranci dostrzegają również niechęć ze strony Polaków oraz złą opinię o Ukraińcach za granicą. Mimo że badanie zostało przeprowadzone z obywatelami Ukrainy, zamieszkującymi aglomerację poznańską – wskazane przez nich

²⁵ Cudzoziemcy na wielkopolskim rynku pracy w 2017 roku; Poznań 2018

²⁶ Poznaj Sąsiada! Obywatele Ukrainy w Metropolii Poznańskiej. Dwa spojrzenia, Poznań, 30 listopada 2018 r.

trudności są uniwersalne dla osób żyjących na emigracji. Mając na uwadze powyższe imigrantów należy uznać za jedną z grup defaworyzowanych (w kontekście izolacji społecznej) obszaru LGD i podjąć działania mające na celu włączenie społeczne, co będzie stanowić korzyść dla obu stron. Zarówno funkcjonowanie w społeczności negatywnego stereotypu Ukraińca (prowadzące do wykluczenia), jak i autoizolacja migrantów może wynikać w pewnej mierze z lęku przed nieznanym lub zaszłością historyczną. W celu wzajemnego zrozumienia niezbędne jest nauczanie obcokrajowców naszej kultury oraz poznania ich. Niezwykle ważna jest wymiana doświadczeń, otwartość na współdzielenie przestrzeni czy czasu. LGD mogłaby partycypować w organizacji lub finansowaniu wydarzeń integrujących, służących wymianie informacji o kulturze polskiej i kulturach obcokrajowców.

WNIOSEK 13: Na obszarze LGD należy wyodrębnić dodatkową grupę defaworyzowaną - imigrantów.

REKOMENDACJA 13: Należy podjąć działania mające na celu wzajemną naukę kultur oraz włączenie obcokrajowców w lokalne społeczności.

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Organizacja lub partycypacja w organizowaniu wydarzeń integrujących służących wymianie informacji o kulturze polskiej oraz kulturze obcokrajowców.

III.5 Innowacyjność

W niniejszym podrozdziale udzielono odpowiedzi na pytania dotyczące stopnia oraz typów innowacji projektów realizowanych w ramach LSR (problemy badawcze F1 i F2). Zgodnie z LSR przedsięwzięcia innowacyjne to „(...) takie, które na obszarze LGD wdrażają nowe lub znacząco udoskonalone produkty, usługi, procesy lub cechują się nowoczesną organizacją, a także/lub mobilizują istniejące zasoby przyrodnicze, historyczne, kulturowe lub społeczne. W przypadku zasobów historyczno-kulturowych oczekiwane są operacje nawiązujące do dziedzictwa kulturowego obszaru, w tym kreujące produkty lokalne, oparte na tych zasobach”. Pierwsze spostrzeżenie po analizie definicji wskazuje na wysoką innowacyjność jej samej, na tle pojęć stosowanych standardowo w ramach instrumentów polityki spójności, jak również w samym PROW 2014-2020. Program w zakresie oceny innowacyjności odwołuje do rozporządzeń wykonawczych m.in. takich działań, jak *Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej*, *Pomoc na inwestycje w przetwórstwo/marketing i rozwój produktów rolnych* oraz *Współpraca*. W zakresie pierwszych dwóch wskazuje się na punktowanie projektów zawierających element innowacyjny w skali przedsiębiorstwa (por. również m.in. s. 294 PROW 2014-2020) lub gminy, w której posiada siedzibę, zaś w przypadku *Współpracy* podobnie jak w ramach polityki spójności niezbędne jest przedłożenie opinii o innowacyjności rejestrowanego ośrodka badawczego, rozstrzygającej o występowaniu bądź niewystępowaniu danego rozwiązania na obszarze Polski.

INNOVATION

III.5.1 Stopień innowacji w projektach

Niniejsze badanie pozwoliło zakwalifikować 14 projektów z obszaru przedsiębiorczości (na które beneficjenci zawarli umowy z Instytucją Wdrażającą) jako posiadające jakiegokolwiek znamiona innowacji wg Oslo Manual²⁷

²⁷ OECD/Eurostat, 2018. *Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition. The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities*. OECD Publishing/Eurostat, Paris/Luxembourg.

(przy czym deklarowanych innowacji było dwukrotnie więcej, patrz Tabela 10) – w tym tylko trzy na skalę obszaru LGD. Podobna analiza w przypadku wszystkich złożonych wniosków (przy czym kilku beneficjentów składało wnioski wielokrotnie na ten sam projekt, np. w ramach naboru nr 4, 7 i 11) przyniosła jeszcze bardziej negatywne wyniki – relatywnie częściej deklarowana była innowacyjność w skali całego obszaru LGD podczas, gdy występuje ona na skalę gminy, miejscowości lub w ogóle.

Tabela 10. Porównanie innowacji deklarowanych oraz innowacji zdiagnozowanych jako faktyczne wg Oslo Manual – obszar przedsiębiorczość, zawarte i realizowane umowy o przyznaniu pomocy

zasięg innowacji [skala]	deklaracje z WoPP/BP [szt.]	deklaracje z WoPP/BP [%]	innowacje wg Oslo Manual [szt.]	innowacje wg Oslo Manual [%]
miejscowość	7	25,9%	2	7,4%
gmina	2	7,4%	6	22,2%
powiat	1	3,7%	3	11,1%
cały obszar LGD	17	63,0%	3	11,1%
suma innowacji	27	100%	14	51,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji aplikacyjnych oraz analizy danych sieciowych i źródeł literaturowych

Wskaźnik dotyczący innowacyjności mimo to został już osiągnięty, a nawet znacznie przekroczony. Biorąc pod uwagę inne typy projektów (duże projekty JSFP i granty) należy stwierdzić, że co do zasady przeważają wśród nich inwestycje infrastrukturalne różnej skali, polegające na rewitalizacji, modernizacji lub rozbudowie istniejących zasobów turystyczno-rekreacyjnych. W przypadku grantów w ocenie innowacyjności brano również pod uwagę potencjalnie nowe sposoby organizacji społeczności lokalnych, aczkolwiek pomimo kilku interesujących projektów nie były to ani znaczące innowacje, ani też na tyle silne, aby służyć za przykład dobrej praktyki.

Jednym z najtrudniejszych zadań w ramach badania była delimitacja projektów potencjalnie najbardziej innowacyjnych, jednak niestety nie ze względu na dużą ich liczbę, wysoką innowacyjność czy duże różnice pomiędzy branżami. Takie efekty zdawali się zakładać autorzy PROW 2014-2020 wymagając od każdej LGD premiowania projektów innowacyjnych, przy relatywnie niskich kwotach wsparcia w odniesieniu do innych instrumentów polityki spójności wspierających innowacje. Główny wniosek z niniejszego badania jest taki, że założenia PROW 2014-2020 w zakresie wspierania innowacyjności w przypadku wielu LGD generalnie nie działają (potwierdzają to wyniki badań jakościowych). Czynniki wpływające na taki stan rzeczy to m.in.:

- a) niska wartość wsparcia jednostkowego;
- b) działanie na obszarach wiejskich, oddalonych od biegunów wzrostu i głównych ośrodków dyfuzji innowacji;
- c) problemy z definiowaniem innowacyjności w ramach RLKS;
- d) **konieczność przyznawania punktów za sam fakt zadeklarowania, że w projekcie jest innowacja, przy jednoczesnym braku możliwości zbadania przez Radę faktycznego występowania innowacji** (co jednocześnie byłoby wykryciem poświadczenia nieprawdy przez wnioskodawcę w przypadku braku innowacji takiej, jak wskazana w dokumentach aplikacyjnych);
- e) koncentrowanie się projektów miękkich lub quasi-miękkich (połączonych z elementami infrastrukturalnymi) na już istniejących grupach społecznych lub kulturowych i wdrażanie takich projektów przez już silnych lokalnych liderów w swoich środowiskach;
- f) trudność w połączeniu innowacji z głównymi kierunkami interwencji danej LSR dla JSFP – w przypadku badanej LGD należałoby mówić o innowacyjnych inwestycjach w zakresie turystyczno-rekreacyjnym co nie do końca odpowiada na potrzeby i zadania własne JSFP;
- g) niska wiarygodność dokumentów poświadczających o innowacyjności.

W ocenie badaczy definicja innowacyjności w LSR nie spełnia kryteriów definicji równościowej, czyli pozwalającej na logiczne przyporządkowanie wszystkich możliwych sytuacji występujących w złożonych wnioskach w ramach LSR w sposób jednoznaczny i ekonomiczny do zbioru „innowacyjne” lub „nieinnowacyjne”. W ten sposób przyjęta definicja nastęrcza trudności interpretacyjne nie tylko beneficjentom, członkom Rady LGD czy pracownikom LGD, ale również samym Ewaluatorom. Często beneficjenci myślą, że jeżeli ich działalność jest jedyną w skali miejscowości lub gminy w danej branży, to już przez sam ten fakt należy ją rozpatrywać jako innowacyjną (nawet jeśli nie wprowadzają w wyniku projektu żadnej nowej usługi, produktu czy technologii, a jedynie zwiększają zasięg działalności). Równie często beneficjenci nie potrafią precyzyjnie zdiagnozować konkurencji, co potwierdza analiza krzyżowa części marketingowej biznesplanu z opisem innowacyjności oraz porównanie obu tych elementów ze źródłami sieciowymi i literaturowymi. Zdarza się ponadto, że beneficjent udaje się do osoby posiadającej tytuł naukowy po zaświadczenie o innowacyjności w skali całego obszaru LGD, podczas gdy na obszarze LGD dany produkt/usługa jest oferowany od lat, tylko w innej gminie, co w łatwy sposób można udowodnić analizą sieciową. Deklarowanie w dokumentach aplikacyjnych zbyt dużej skali innowacji jest najczęstszą niezgodnością w tym zakresie.

Im kryterium jest bardziej czytelne, jasno sformułowane czy precyzyjne, tym łatwiej i członkom Rady i potencjalnym wnioskodawcom odnosić się do niego podczas pisania czy oceny projektu (...). Chodzi o to, aby te kwestie były pozbawione wątpliwości zarówno dla Rady czy LGD jak i dla wnioskodawców (...) ważne jest to, aby później uzasadnienie przyznanych punktów w kryterium to nie było stwierdzenie na zasadzie „tak wnioskodawca oświadczył/napisał” – musi być uzasadnienie faktyczne, a im więcej doprecyzowania w definicji kryterium, tym mniej wątpliwości później, czy dane kryterium jest spełnione czy nie. (Przedstawiciel Instytucji Wdrażającej PROW 2014-2020)

Wynika to nie tyle z samego sposobu skonstruowania definicji, co z braku odwołania się w niej do przesłanek wskazujących jednoznacznie na istnienie lub brak istnienia innowacji produktowej, procesowej, organizacyjnej lub technologicznej w ramach operacji. Definicja innowacyjności łączy ponadto ww. elementy z mobilizacją zasobów oraz kreowaniem produktów lokalnych opartych na tych zasobach, co obniża jej ekonomiczność. Omawiana część definicji nie odpowiada standardom przyjętym np. w Podręczniku Oslo Manual i w ramach PROW 2014-2020. Nie oznacza to jednak, że przyjęto w LSR niewłaściwy kierunek działań – wręcz przeciwnie, definicja wymaga jedynie dopracowania i uproszczenia w kierunku zachowania ww. warunków podziału logicznego, co wpłynie pozytywnie na przygotowanie opisów projektów przez wnioskodawców, jak i na ocenę tych projektów przez Radę w przyszłości. Definicja innowacyjności z LSR w problematycznym fragmencie nawiązuje wprost do celów tej Strategii, przez co proponuje się wykorzystanie jej potencjału, zamiast zmiany kierunku obranej drogi.

WNIOSEK 14: Definicja innowacyjności w LSR ma potencjał do pozytywnego wpływania na wybór projektów innowacyjnych na obszarze LGD i budowania zdolności w zakresie wprowadzania innowacji²⁸, jednak ten potencjał nie został dotychczas odpowiednio wykorzystany.

REKOMENDACJA 14: Przeformułowanie definicji oraz przeformułowanie odpowiadających tematycznie kryteriów wyboru projektów.

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Projekty z sektora przedsiębiorstw wspierane w ramach LSR są innowacyjne **wówczas, gdy:** na obszarze objętym LSR wdrażają nowe lub znacząco udoskonalone produkty, usługi, procesy, technologie lub cechują się nowatorskim sposobem organizacji. Innowacyjność stopniowana jest w odniesieniu do zasięgu oddziaływania – minimalny obszar, za który przyznawane są punkty, to obszar jednej gminy członkowskiej LGD (2 pkt), zaś innowacyjność w skali powiatu (4 pkt) i w skali całego obszaru LGD (6 pkt) punktowana jest wyżej. Wnioskodawca ubiegając się o wsparcie w przypadku deklarowania innowacyjnego charakteru projektu opisuje specyfikę, znaczenie dla jego przedsiębiorstwa (np. udział innowacji w całkowitym świadczeniu usług/produkcji/obrocie towarami) i zasięg oddziaływania innowacyjności we właściwych polach Wniosku o Przyznanie Pomocy oraz Biznesplanu, wraz z danymi lub dokumentami potwierdzającymi zarówno opisywaną specyfikę jak i zasięg oddziaływania (np. wnioski z badania rynku, charakterystyka produktu / usługi / procesu / technologii, opinia o innowacyjności przedstawiciela rejestrowanej i działającej jednostki naukowej itp.).

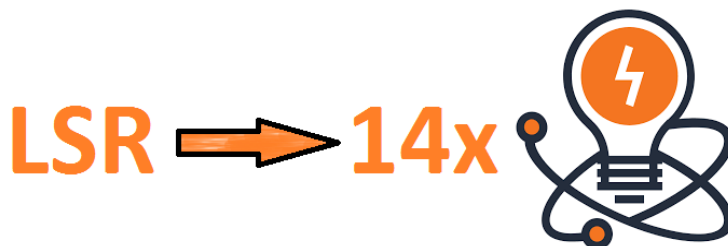
Projekty spoza sektora przedsiębiorczości wspierane w ramach LSR są innowacyjne wtedy, gdy:

- wdrażają nowe lub znacząco udoskonalone produkty, usługi, procesy (w tym zwłaszcza produkty lokalne i produkty/usługi/procesy turystyczne) w skali danej społeczności lokalnej; **LUB**
- mobilizują istniejące zasoby przyrodnicze, historyczne, kulturowe lub społeczne z użyciem nowatorskich sposobów organizacji lub współpracy między różnymi grupami wiekowymi czy też społecznymi; **LUB**
- nawiązują do dziedzictwa historyczno-kulturowego obszaru, poprzez stworzenie lub znaczące udoskonalenie produktów/usług/procesów turystycznych.

Ocena dokonywana jest na zasadzie kryterium binarnego – spełnia/nie spełnia (5 pkt). Dla projektów JSFP punkty przyznaje się wyłącznie za innowacyjność na obszarze przynajmniej własnej gminy członkowskiej. Dla projektów grantowych punkty przyznaje się nawet za innowacyjność w skali miejscowości. Wnioskodawca ubiegając się o wsparcie w przypadku deklarowania innowacyjnego charakteru projektu opisuje specyfikę tej innowacji wraz z danymi lub dokumentami potwierdzającymi (np. opis dotychczasowych rozwiązań / produktów / usług / procesów, wnioski z konsultacji społecznych, wnioski z badania potencjału turystycznego, benchmarking obszaru objętego LSR itp.).

III.5.2 Typy innowacji powstałych w ramach LSR

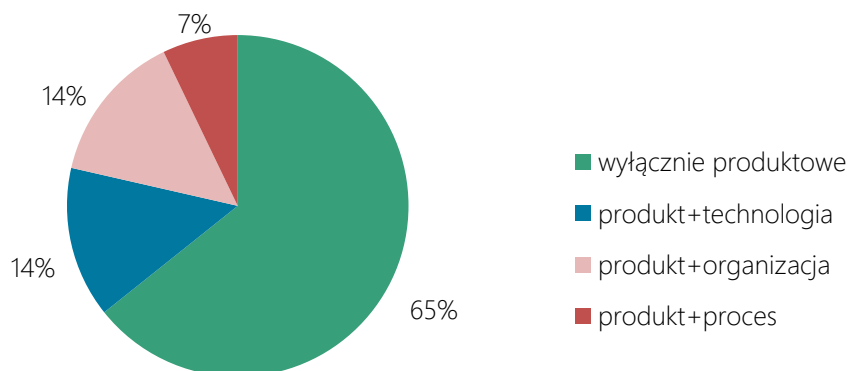
Analiza wykazała, że w obszarze przedsiębiorczości wdrożono (lub są wdrażane) łącznie 14 innowacji, spośród których wszystkie noszą znamiona innowacji produktowej. Oznacza to, że każdorazowo innowacja w ramach LSR

²⁸ Unia Europejska, 2017, Wytyczne. Ewaluacja innowacyjności w programach rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020. Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg.

wiąże się z udostępnieniem nowego produktu/towaru/usługi w skali danego obszaru (dwie w skali miejscowości, sześć w skali gminy, po trzy w skali powiatu oraz całości obszaru LGD). Innowacjom produktowym znacznie rzadziej towarzyszą inne formy – zgodnie z Oslo Manual zdiagnozowano zaledwie po dwie innowacje technologiczne i organizacyjne (w obu przypadkach jedna jest na skalę gminy, a jedna całego obszaru LGD) oraz jedną innowację procesową na skalę powiatu – patrz Wykres 22. W dużej mierze może to wynikać z opisanych powyżej uwarunkowań wspierania innowacyjności w ramach RLKS, takich jak niska kwota wsparcia jednostkowego, przeznaczenie wsparcia na obszary wiejskie, preferencja dla małych miejscowości poniżej 5 tys. mieszkańców, czy też powiązanie w głównej mierze z turystyką. Trudno jednak formułować jakąkolwiek rekomendację na tej podstawie – nie sposób oczekiwać, aby w ramach inicjatywy LEADER w przyszłości były wspierane innowacje o takiej skali, jak chociażby w przypadku Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego, nie wspominając o środkach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój lub z Funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Nie dostrzega się przestrzeni dla częstszego występowania wyżej wyspecjalizowanych typów innowacji niż produktowe przy znanym od lat modelu wsparcia – należy wręcz doceniać, że jakiegokolwiek innowacje powstają na obszarach wiejskich przy obecnych zasobach. Inicjatywa LEADER w swej genezie i historii generalnie nie obierała przedsiębiorstw innowacyjnych jako główne grupy docelowe, a koncentrowała się raczej na reorientacji działalności w kierunkach nierolniczych, dywersyfikacji źródeł dochodów gospodarstw rolnych oraz promowaniu małych przedsiębiorców z obszarów zależnych od rolnictwa. Chociaż przyjęte w obecnej perspektywie finansowej kierunki działań wynikają ze Strategii horyzontalnej – Europa 2020, to w opinii badaczy ta Strategia nie powinna być odzwierciedlona w podejściu LEADER aż w tak znaczącym stopniu.

Wykres 22. Struktura typologiczna innowacji powstałych w ramach wdrażania LSR

Źródło: opracowanie własne

W wyniku dotychczasowej realizacji LSR zostaną wdrożone trzy innowacje na skalę całego obszaru LGD i trzy na skalę powiatu, w którym siedzibę ma dany przedsiębiorca. Sytuacja ta spowodowała naturalną selekcję sześciu potencjalnie najbardziej innowacyjnych projektów z obszaru wsparcia przedsiębiorczości, spośród których wybrano trzy celem analizy studiów przypadku. Zgodnie z Koncepcją badania kryteria delimitacji objęły:

- dostępność produktu/towaru/usługi/infrastruktury/inicjatywy na obszarze LGD przed realizacją LSR;
- ocenę innowacyjności ex-ante wg Oslo Manual w skali regionu (mikroregion – powiat lub obszar LGD);
- subiektywną kompleksowość pomysłu na projekt i jakość dokumentacji na etapie ubiegania się o wsparcie w LGD;
- branże – dążono do tego, aby każde ze studiów przypadku reprezentowało kluczowe obszary wsparcia w ramach LSR ale najlepiej, aby były one odmienne względem siebie;

- e) typy projektów – zdecydowano się wybrać do dalszej analizy projekty zarówno z zakresu tworzenia, jak i rozwoju MŚP.

Wskutek powyższych kryteriów jako potencjalnie najbardziej interesujące z punktu widzenia innowacyjności wybrano następujące trzy projekty, scharakteryzowane w poniższych tzw. „fiskach projektowych”.

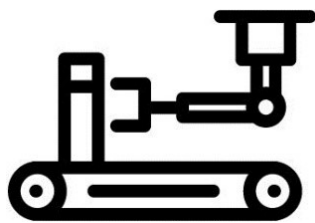
Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstwa Ad First Sp. z o.o. Hotel Wartosław poprzez budowę Miodowej Zagrody tj.: wiaty drewnianej z piecami chlebowymi, zagospodarowaniem terenu zieleni oraz budową i uruchomieniem Apartamentów Mobilnych

typ projektu	rozwój MŚP [nabór 11]
wyniki oceny w naborze	<ul style="list-style-type: none"> • miejsce 8. • w limicie środków • 47 na 60 możliwych punktów
branża wnioskodawcy	usługi turystyczne
sekcja PKD	<ul style="list-style-type: none"> • 55.10 Z – Hotele i podobne obiekty zakwaterowania • 55.20 Z – Obiekty noclegowe turystyczne i miejsca krótkotrwałego zakwaterowania [Seksja I. Zakwaterowanie i gastronomia PKD 2007]
kwota wsparcia z umowy	150 000,00 zł
całkowita wartość projektu	369 000,00 zł
udział wydatków bezpośrednio na innowację	70% wartości projektu
aktualne wykonanie	prefinansowanie z udziału krajowego PROW 2014-2020: 54 555,00 zł, w trakcie realizacji
cele projektu	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie wartości świadczonych usług hotelowych o 26 % w 2020 r. w stosunku do 2018 r., • zwiększenie wartości świadczonych usług gastronomicznych o 39 % w 2020 r. w stosunku do 2018 r., • zwiększenie wartości świadczonych usług eventowych (konferencje, szkolenia, projekty edukacyjne, integracje itd.) o 61% w 2020 r. w stosunku do 2018 r., • zwiększenie udziału w rynku lokalnym o 25 %, • wzrost przychodów przedsiębiorstwa [dane finansowe mogą stanowić istotną wartość gospodarczą]
diagnoza innowacyjności ex-ante wg Oslo Manual	<ul style="list-style-type: none"> • innowacja produktowa na skalę obszaru LGD: wprowadzenie nowego produktu turystycznego do oferty – apartamentów mobilnych, które mogą zapewnić klientom bardziej dopasowane do ich potrzeb miejsce noclegu, beneficjent może płynniej reagować na zmieniające się otoczenie, oczekiwania klientów oraz dostosowywać charakter usług • innowacja organizacyjna na skalę powiatu: projekt wpływa również na możliwość organizowania wydarzeń oddalonych od siedziby beneficjenta, w celu zapewnienia noclegu dla personelu obsługującego te wydarzenia co wpłynie na lepszą, dłuższą i wydajniejszą obsługę oraz jakość pracy pracowników beneficjenta
ocena trafności analizy innowacyjności przez beneficjenta	<p>DOBRA</p> <ul style="list-style-type: none"> • bardzo trafnie oceniona innowacja produktowa poparta wysoce rzetelnym badaniem rynku • brak opisanie w dokumentacji aplikacyjnej występowania również innowacji organizacyjnej (zakwalifikowanie całości projektu jako innowacja produktowa)
ocena kompleksowości pomysłu na projekt	<p>BARDZO DOBRA – pomysł na projekt jako całość został poddany dogłębnej analizie, co odzwierciedla kompleksowa analiza w biznesplanie; dobra praktyka – beneficjent oprócz analizy konkurencji przed złożeniem wniosku wykonał również analizę potrzeb swoich klientów w oparciu o badania ilościowe, trafnie określono grupy docelowe oraz sposoby dotarcia do nich</p>
ocena jakości dokumentacji aplikacyjnej	BARDZO DOBRA
wzrost zatrudnienia	2 etaty, w tym 1 etat bezpośrednio w innowacji

Wykorzystanie potencjału turystyczno-rekreacyjnego obszaru LGD Puszcza Notecka

typ projektu	tworzenie MŚP [nabór 8]
wyniki oceny w naborze	<ul style="list-style-type: none"> • miejsce 4. • w limicie środków • 52 na 60 możliwych punktów
branża wnioskodawcy	usługi turystyczne
sekcja PKD	79.12.Z – Działalność organizatorów turystyki [Sekcja N. Administrowanie]
kwota wsparcia z umowy	100 000,00 zł
całkowita wartość projektu	139 049,44 zł
udział wydatków bezpośrednio na innowację	67,5% wartości projektu
aktualne wykonanie	rozliczanie I transzy: 80 000,00 zł
cele projektu	<ul style="list-style-type: none"> • podjęcie we własnym imieniu działalności gospodarczej • utworzenie jednego miejsca pracy poprzez samozatrudnienie
diagnoza innowacyjności ex-ante wg Oslo Manual	innowacja produktowa na skalę obszaru LGD: wprowadzenie usługi turystycznej w postaci pływów wiosłowych jednostkami pływającymi typu „Smocze łodzie” jako alternatywa dla istniejącej oferty przewozów motorowodnych np. katamaranami, galarami i innymi łodziami motorowymi
ocena trafności analizy innowacyjności przez beneficjenta	PRZECIĘTNA – zdiagnozowana innowacja poparta badaniem rynku (choć nie wzięto jednak pod uwagę konkurencji lokalnej z branży pokrewnej, oferującej inne rejsy) i doświadczeniem w branży, bez konkretnego wskazania typu innowacji
ocena kompleksowości pomysłu na projekt	BARDZO DOBRA – zapewnione są miejsca przechowywania i transportu oraz sposób konserwacji łodzi, beneficjent miał na uwadze środki bezpieczeństwa turystów oraz konieczność zakupu motorowodnego środka transportu dla siebie jako organizatora czuwającego nad bezpieczeństwem (to kwestia najbardziej istotna z punktu widzenia przedmiotu projektu), trafnie określono grupy docelowe oraz sposoby dotarcia do nich
ocena jakości dokumentacji aplikacyjnej	DOBRA – dokumentacja jest kompleksowa, opisy przemyślane, ale bez pomocy w postaci analizy sieciowej nie sposób przeprowadzić pełnej oceny
wzrost zatrudnienia	1 etat bezpośrednio w innowacji (samozatrudnienie)

Rozwój firmy Michał Szymanek Zakład Usługowo Handlowy "AUTO - LECH" poprzez zakup innowacyjnych maszyn do recyklingu dróg lokalnych

typ projektu	rozwój MŚP [nabór 7]
wyniki oceny w naborze	<ul style="list-style-type: none"> • miejsce 4. • w limicie środków • 51 na 60 możliwych punktów
branża wnioskodawcy	budownictwo
sekcja PKD	42.11.Z – Roboty związane z budową dróg i autostrad [Sekcja F. Budownictwo]
kwota wsparcia z umowy	80 000,00 zł
całkowita wartość projektu	246 000,00 zł
udział wydatków bezpośrednio na innowację	100% wartości projektu
aktualne wykonanie	brak informacji – wiadomo jedynie, że projekt jest realizowany
cele projektu	<ul style="list-style-type: none"> • wdrożenie nowoczesnej metody recyklingu dróg gruntowych poprzez stabilizację gruntu w systemie natychmiastowego mieszania na placu budowy • wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwie
diagnoza innowacyjności ex-ante wg Oslo Manual	innowacja produktowa i technologiczna na skalę obszaru LGD: wprowadzenie nowej technologii modernizacji dróg lokalnych (w tym gruntowych i rolniczych) z zastosowaniem metody stabilizacji gruntu w systemie natychmiastowego mieszania zerwanej dotychczasowej podbudowy z wykorzystaniem specjalnego spoiwa bezpośrednio na placu budowy; poprzedzone badaniem laboratoryjnym, które pozwoli dobrać optymalne spoiwo do lokalnego budulca; w uproszczeniu projekt wpływa pozytywnie na ochronę środowiska poprzez zużycie mniejszej ilości surowca wskutek wykorzystania starego surowca do wykonania odnowionej drogi
ocena trafności analizy innowacyjności przez beneficjenta	DOBRA: <ul style="list-style-type: none"> • trafnie zdiagnozowana innowacja poparta badaniem rynku (choć niepełnym – nie wzięto pod uwagę części podmiotów z rynku) i doświadczeniem w branży • nie ma 100% pewności co do skali innowacji z uwagi na fakt występowania dużej liczby konkurentów na obszarze LGD, jednak żaden z konkurentów nie wskazuje w jakichkolwiek dostępnych źródłach (np. marketingowych, sieciowych) na stosowanie omawianej technologii
ocena kompleksowości pomysłu na projekt	BARDZO DOBRA – pomysł na projekt jest kompleksowy, wzięto pod uwagę konserwację maszyn, trafnie określono grupy docelowe oraz sposoby dotarcia do nich
ocena jakości dokumentacji aplikacyjnej	PRZECIĘTNA – dokumentacja nie była kompletna na etapie ubiegania się o wsparcie, opisy przemyślane, ale bez pomocy w postaci analizy sieciowej nie sposób przeprowadzić pełnej oceny
wzrost zatrudnienia	3 etaty bezpośrednio w innowacji

IV Projekty współpracy

W rozdziale zdiagnozowano obecną sytuację dotyczącą realizacji projektów współpracy oraz potrzeby LGD w zakresie przyszłych działań (problemy badawcze: G1 i G2).

IV.1 Sytuacja obecna

Z uwagi na brak realizacji przez Stowarzyszenie projektów współpracy w okresie 17.05.2016 r. – 30.09.2019 r. na obecnym etapie nie było możliwe dokonanie oceny skuteczności i diagnozy efektów wdrażania projektów współpracy. Jak wspomniano w rozdziale III Ocena realizacji LSR sytuacja ta wynika z niewybrania do finansowania strategii LGD Dolina Samy, z którą taka współpraca była zaplanowana oraz z uwagi na jednoczesny brak chęci innych partnerstw do współpracy w tego rodzaju projektach. Informacje uzyskane w ramach badania pozwalają stwierdzić, że inne niż pierwotnie określone w LSR inicjatywy współpracy będą zrealizowane przez LGD latach 2020-2021. Mowa o dwóch projektach: „*Szlakiem ukrytych skarbów*” oraz „*Nasze zasoby*”.

Koncepcja realizacji projektów współpracy została oceniona w badaniu jakościowym bardzo pozytywnie. Respondenci dostrzegli dzięki nim szansę na zdobycie dodatkowych środków finansowych, wymianę doświadczeń pomiędzy grupami, promocję Stowarzyszenia oraz możliwość wzbogacenia społeczności lokalnej o dodatkową infrastrukturę turystyczną. Plusem jest również możliwość wyboru wspólnie z partnerami tematu projektu, zgodnie ze wspólnymi potrzebami obszarów LGD.

IV.2 Przyszłość

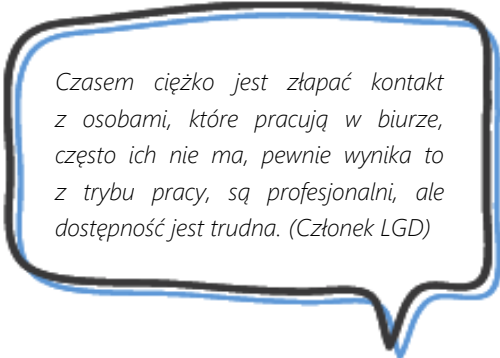
Aby odpowiedzieć na pytanie o zakres i formę projektów współpracy w przyszłości w analizie wzięto pod uwagę dwa projekty realizowane w poprzedniej perspektywie finansowej. Pierwszy z nich pn. Notecki szlak turystyczny dotyczył stworzenia spójnej oferty turystycznej Lokalnych Grup Działania wzdłuż rzeki Noteć oraz Puszczy Noteckiej. Projekt zakończył się sukcesem i został pozytywnie oceniony w badaniu jakościowym. Drugie z przedsięwzięć współpracy pn. *Wielkopolskie wioski tematyczne* dotyczyło promocji walorów turystycznych lokalnych obszarów oraz przeciwdziałania bezrobociu. W badaniu jakościowym projekt został oceniony jako nieskuteczny, z uwagi na niskie zaangażowanie społeczności lokalnej. Od momentu tworzenia zapisów poprzedniej LSR do momentu wdrożenia projektów nastąpił spadek bezrobocia, co spowodowało, że grupy docelowe projektu podjęły pracę i nie były wystarczająco aktywne w podtrzymywaniu wypracowanych efektów. W związku z tym, ważne jest, aby w przyszłości mieć na uwadze przeprowadzenie analizy pod kątem aktualności projektu oraz elastyczność podejścia do zaplanowanych przedsięwzięć. Bieżąca reakcja na zmianę kontekstu w postaci zmiany założeń projektu pozwoli na efektywne wydatkowanie środków. W badaniu jakościowym zidentyfikowano dużą chęć współpracy z województwem lubuskim, która z uwagi na rozwiązanie tamtejszej LGD jest niemożliwa. Rozwiązaniem tej sytuacji może być podejmowanie projektów współpracy z podmiotami innymi niż LGD, np. z organizacjami pozarządowymi. Wówczas w przypadku braku zgody samorządów na realizację projektów współpracy dalej grupy z danego obszaru możliwe będzie podjęcie kooperacji z innym podmiotem tego obszaru, co w przypadku województwa lubuskiego byłoby z pewnością wartościowe dla LGD Puszcza Notecka.

V Funkcjonowanie LGD

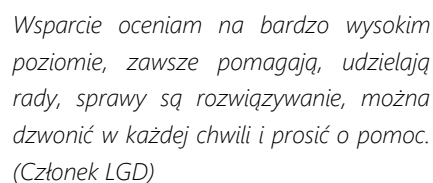
Niniejszy podrozdział zawiera odpowiedzi na pytania dotyczące skuteczności i efektywności działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych biura LGD oraz propozycji usprawnień sposobu organizacji LGD. Tym samym, udzielono odpowiedzi na problemy badawcze: H2-H3.

V.1 Sytuacja obecna

Ogólna ocena funkcjonowania LGD Puszcza Notecka, która wyłania się z badania jakościowego oraz ilościowego ma charakter pozytywny. Respondenci uznali Stowarzyszenie za jeden z najaktywniej działających podmiotów lokalnych, zaś udzielane przezeń wsparcie jako profesjonalne. Dostrzeżono wysokie zaangażowanie pracowników LGD, ale również ich trudną dostępność.

Czasem ciężko jest złapać kontakt z osobami, które pracują w biurze, często ich nie ma, pewnie wynika to z trybu pracy, są profesjonalni, ale dostępność jest trudna. (Członek LGD)

Wsparcie oceniam na bardzo wysokim poziomie, zawsze pomagają, udzielają rady, sprawy są rozwiązywane, można dzwonić w każdej chwili i prosić o pomoc. (Członek LGD)

Respondentów badania jakościowego poproszono również o ocenę skuteczność działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych oraz doradczych LGD.

DZIAŁANIA ANIMACYJNE

Część badanych zauważyła, iż liczba podejmowanych przez Stowarzyszenie aktywności uległa zmniejszeniu w porównaniu do poprzedniej perspektywy finansowej, co – poprawnie – uzasadniono problemami budżetowymi LGD. Realizowane dotychczas działania, m.in. rajdy rowerowe, konkursy (na rękodzieło, nalewki) czy turnieje sportowe uznano za skuteczne i potrzebne na obszarze wdrażania LSR. Pozytywnie oceniono również starania Biura do realizacji zbliżonej liczby wydarzeń w poszczególnych gminach członkowskich. Dostrzeżono także potrzebę animowania sołtysów jako lokalnych liderów oraz większej współpracy z domami kultury.

DZIAŁANIA INFORMACYJNO – PROMOCYJNE

Głównie z uwagi na docieranie do wszystkich grup docelowych, działania informacyjno-promocyjne LGD zostały ocenione bardzo pozytywnie. Dzieje się tak za sprawą aktywnej strony internetowej Stowarzyszenia, aktywnego działania w social media, drukowane materiały, gadżety oraz partycypowanie w projektach realizowanych na rzecz społeczności lokalnych. Szczególnie pozytywną praktyką jest rozpowszechnianie informacji na spotkaniach prowadzonych w każdej z gmin członkowskich LGD, dzięki czemu to nie mieszkańcy (potencjalni wnioskodawcy) przyjeżdżają do Stowarzyszenia, ale to Stowarzyszenie przychodzi do nich. Powyższe działania przełożyły się na otrzymanie w 2016 roku tytułu najbardziej aktywnej LGD w Wielkopolsce, którego następstwem była darmowa kampania reklamowa. Część badanych pomimo

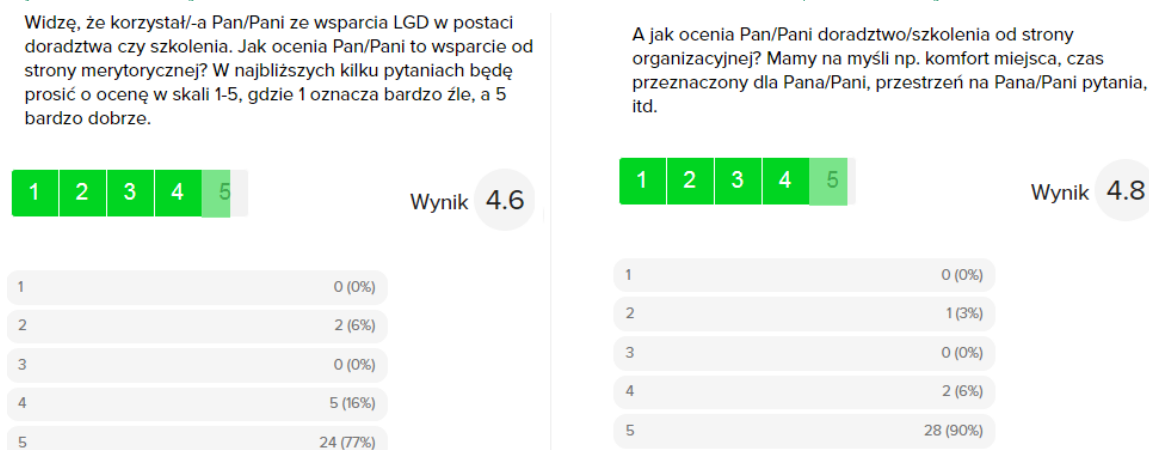
ogólnie bardzo dobrej oceny omawianych działań, zwróciła uwagę na ich zmniejszenie w ostatnim półroczu – co może być następstwem mniejszej liczby działań animacyjnych. W przyszłości warto również zadbać o kształtowanie pokolenia lokalnych liderów, aby zapobiegać sytuacji, w której brak lokalnego lidera wpływa na ciągłość działań LGD.

DZIAŁANIA DORADCZE

LGD do 30.09.2019 r. przeprowadziła łącznie 39 szkoleń, warsztatów oraz spotkań informacyjnych dla potencjalnych beneficjentów (5 szkoleń dedykowanych JSFP, 15 grantobiorcom i 29 rozwojowi przedsiębiorczości). Wzięło w nich udział niemal 700 osób. LGD udzieliła ponadto indywidualnego doradztwa 246 razy dla prawie 200 unikalnych uczestników. Wnioski z analizy skuteczności procesu komunikowania są następujące:

- łącznie **53% umów o przyznaniu pomocy i umów grantowych zostało zawartych po udziale beneficjenta w szkoleniu** i/lub doradztwie (często beneficjenci brali udział w obu formach komunikowania się LGD); udział ten wzrasta do 89% w przypadku grantów i 64% w przedsiębiorczości;
- ocena **jakości form komunikowania** LGD o zasadach wsparcia w ramach LSR przez beneficjentów jest **bardzo wysoka** (Wykres 23);

Wykres 23. Ocena jakości form komunikowania LGD o zasadach wdrażania LSR przez beneficjentów

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=31)

- doradztwo jest 3,5-krotnie skuteczniejsze w przełożeniu na liczbę wnioskodawców** i podmiotów zawierających umowy oraz **3-krotnie skuteczniejsze w przełożeniu na liczbę wniosków** oraz umów (patrz Tabela 11) – głównie wynika to z faktu, że taka sytuacja ma miejsce w sektorze przedsiębiorczości, który dominuje udziałami w formach komunikacji, ale również z charakteru szkoleń i spotkań informacyjnych, gdzie w przypadku MŚP często po uzyskaniu pierwszej informacji firmy rezygnują z ubiegania się o wsparcie;
- skuteczność szkoleń dla przedsiębiorców nie jest zadowalająca**, ale nie przekreśla to tej formy komunikowania – z jednego szkolenia zostaje złożony przeciętnie jeden wniosek, a z co drugiego zostaje zawarta umowa;
- bardzo trafnym i **skutecznym pomysłem było zorganizowanie przez LGD warsztatów z biznesplanu** dla potencjalnych wnioskodawców z obszaru przedsiębiorczości (co potwierdzają wyniki badań terenowych);
- dla JSFP bardziej trafną formą komunikacji są szkolenia** lub wspólne spotkania dedykowane, będące jednocześnie okazją do wymiany informacji na temat planowanych działań;

- g) **skuteczność działań w odniesieniu do JSFP jest bardzo wysoka** – z jednego szkolenia zawierane są przeciętnie dwie umowy, a z doradztwa jedna, ale wynika to w dużej mierze z doświadczenia i kompetencji pracowników JSFP (por. wyniki badania EGO na zlecenie MRiRW²⁹);
- h) **grantobiorcy za rzadko biorą udział w formach komunikowania** i wydaje się, że LGD powinna bardziej ich zachęcać mając na uwadze dążenie do wzrostu jakości kapitału społecznego w ramach LSR, np. poprzez większe angażowanie się w lokalne i gminne wydarzenia kulturalne, sportowe lub społeczne;
- i) **doradztwo jest dla grantobiorców nieporównywalnie bardziej skuteczne w porównaniu do szkoleń** i to właśnie bezpośrednia komunikacja jest najbardziej trafną formą informowania biorąc pod uwagę specyfikę projektów oraz odbiorców;

Tabela 11. Porównanie skuteczności różnych form komunikacji LGD z potencjalnymi beneficjentami

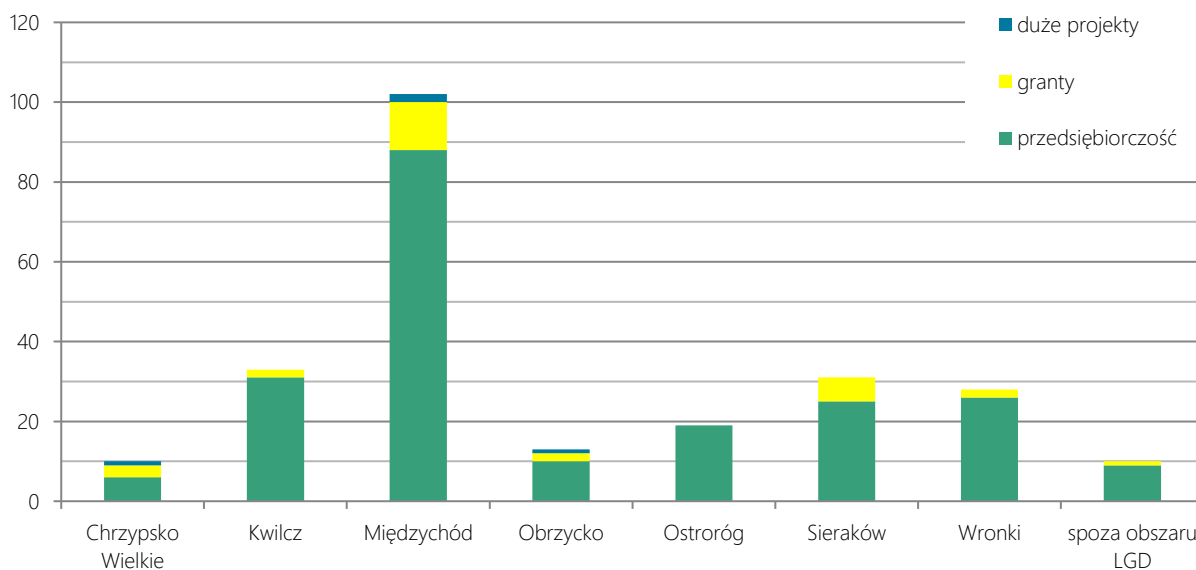
PARAMETR OCENY / STRUKTURA	SZKOLENIA	DORADZTWO	PARAMETR OCENY / STRUKTURA	SZKOLENIA	DORADZTWO
uczestnicy łącznie*	694	246	podmioty z umową łącznie	22	27
w tym JSFP	94	4	w tym JSFP	8	3
w tym granty	76	28	w tym granty	1	9
w tym przedsiębiorczość	524	214	w tym przedsiębiorczość	13	15
wnioskodawcy łącznie	50	60	ilu uczestników potrzeba na jeden podmiot z umową?	32	9
w tym JSFP	9	4	w tym JSFP	12	1
w tym granty	3	13	w tym granty	76	3
w tym przedsiębiorczość	38	43	w tym przedsiębiorczość	40	14
ilu uczestników potrzeba na jednego wnioskodawcę?	14	4,1	umowy łącznie	27	28
w tym JSFP	10	1	w tym JSFP	13	4
w tym granty	25	2	w tym granty	1	9
w tym przedsiębiorczość	14	5	w tym przedsiębiorczość	13	15
złożone wnioski łącznie	65	67	ilu uczestników potrzeba na jedną umowę?	26	9
w tym JSFP	20	8	w tym JSFP	7	1
w tym granty	3	14	w tym granty	76	3
w tym przedsiębiorczość	42	45	w tym przedsiębiorczość	40	14
ilu uczestników potrzeba na jeden złożony wniosek?	11	4			
w tym JSFP	5	0,5			
w tym granty	25	2			
w tym przedsiębiorczość	12	5			

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD oraz Instytucji Wdrażającej, * wartości dla szkoleń i doradztwa nie sumują się, (część uczestników brała udział w obu formach komunikacji)

²⁹ Abramowicz J., Borowczak A., Grabowska I. i in., 2019. Określenie optymalnego modelu funkcjonowania Lokalnych Grup Działania w nowej perspektywie finansowej oraz ocena jakości i efektywności ich funkcjonowania, MRiRW, Warszawa, s. 33.

- j) beneficjenci, którzy korzystali z doradztwa/szkolenia nieco **rzadziej zmieniali wnioski na etapie oceny przez Instytucję Wdrażającą** (wyniki badań ilościowych: wśród korzystających 27%, a niekorzystających 36%);
- k) beneficjenci, którzy korzystali z doradztwa/szkolenia również **rzadziej odczuwali problemy po zawarciu umowy** (wyniki badań ilościowych: wśród korzystających 57%, a niekorzystających 63%);
- l) **94% uczestników szkoleń, którzy wypełnili ankietę poszkoleniową, jest zadowolonych i nie zgłasza żadnych uwag do sposobu organizacji ani jakości przekazywanej wiedzy merytorycznej.** Uwagi dotyczą w głównej mierze jakości materiałów szkoleniowych. Ich analiza prowadzi do wniosku, iż poprawie powinna ulec forma wizualna (skład tekstu, łatwość w poruszaniu się po przekazywanych dokumentach), jak i treść (ułożenie kolejnych etapów przygotowania wniosku i dokumentacji, oceny oraz procesu zawierania umowy i realizacji projektu w jeden ciąg logiczny np. na wzór osi czasu). Części uwag uczestników nie sposób brać pod uwagę – przykładowo jeden z nich „miał nadzieję, że prowadzący naprowadzą na rodzaj działalności, którą powinien podjąć” – wydaje się, że nie jest to celem ani obowiązkiem działań informacyjno-komunikacyjnych;
- m) **szkolenia za rzadko odbywają się poza gminą Międzychód** – biorąc pod uwagę siedzibę LGD, która w naturalny sposób powoduje duży udział w doradztwie mieszkańców i przedsiębiorców z gminy Międzychód (Wykres 24).

Wykres 24. Struktura tematyczna i terytorialna podmiotów korzystających z doradztwa [liczba osób]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych LGD

LGD powinna wyjść na przeciw mieszkańcom innych, zwłaszcza najbardziej oddalonych gmin członkowskich. Potwierdza to również analiza przeprowadzonych szkoleń i spotkań informacyjnych – przeciętna liczba uczestników tylko w Chrzypsku Wielkim, Obrzycku (tu przyczynami mogą być niskie liczby mieszkańców i podmiotów gospodarczych) oraz Wronkach (gdzie było organizowanych dość dużo spotkań) jest niższa niż w Międzychodzie. W pozostałych gminach w szkoleniach uczestniczy przeciętnie więcej osób niż w Międzychodzie (patrz Tabela 12 – średnia dla gm. Międzychód to 19 osób na szkolenie, dla Kwilcza 20, Ostroroga i Sierakowa 21).

Tabela 12. Liczba szkoleń i spotkań informacyjnych w ramach wdrażania LSR [+liczba uczestników]

TEMAT SZKOLENIA	Chrzypsko Wielkie	Kwilcz	Międzychód	Obrzycko	Ostroróg	Sieraków	Wronki	RAZEM
duże projekty	-	-	3 [46]	-	-	-	2 [48]	5 [94]
granty	-	-	2 [34]	-	-	-	1 [12]	3 [46]
granty, duże proj.	-	-	2 [24]	-	-	-	-	2 [24]
przedsiębiorczość	2 [33]	2 [40]	6 [128]	2 [41]	2 [41]	3 [66]	2 [23]	19 [372]
przedsiębiorczość, granty	1 [2]	-	3 [68]	1 [5]	-	1 [18]	4 [65]	10 [158]
RAZEM	3 [35]	2 [40]	16 [300]	3 [46]	2 [41]	4 [84]	9 [148]	39 [694]

Źródło: opracowanie własne, * w tabeli podano łączną liczbę uczestników danego szkolenia / cyklu szkoleń w gminie

V.2 Przyszłość

Główne wnioski w obszarze przyszłych działań odnoszą się do scharakteryzowanych w poprzedniej części działań informacyjno-promocyjnych i szkoleniowych LGD. O ile, w przypadku aktywności LGD na etapie pozyskiwania i informowania wnioskodawców rekomendacja ukierunkowana jest na proste zmiany, które pozwolą podwyższyć jakość świadczonego doradztwa i szkoleń, o tyle kolejna rekomendacja dotyczy już etapu po zawarciu umowy przez beneficjenta i wymaga szczegółowego scharakteryzowania (patrz poniżej).

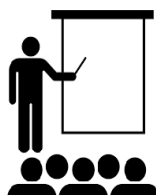

WNIOSEK 15: Skuteczność działań informacyjno-promocyjnych LGD w zakresie wdrażania LSR jest zadowalająca i pozytywnie wpłynęła na osiągnięcie założonych celów Strategii. Trafnym wyborem było rozpoczęcie warsztatów z biznesplanu w obszarze przedsiębiorczości, który stanowi główny kierunek wsparcia obecnej Strategii. Działania informacyjno-promocyjne skupiały się jednak w dużej mierze na obszarach gmin Międzychód i Wronki. Działania te ponadto nieco pomijały potencjalnych grantobiorców.

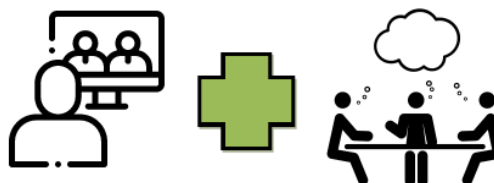
REKOMENDACJA 15: Aby osiągnąć cele LSR w obszarze przedsiębiorczości, rekomenduje się położenie większego nacisku na szkolenia w formie warsztatowej, zaś w przypadku projektów grantowych, gdzie również część celów jest zagrożona, należy podjąć działania zachęcające i promocyjne dla zapewnienia większej aktywności potencjalnych grantobiorców.

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: **Przedsiębiorczość** – przed kolejnymi naborami wniosków rekomenduje się przeprowadzenie większej liczby warsztatów z biznesplanu, aniżeli spotkań informacyjnych. Proponuje się również organizację takich warsztatów nie tylko w Międzychodzie, gdzie mieści się siedziba LGD (tylko jednorazowo warsztaty przeprowadzono we Wronkach), ale także np. w Obrzycku czy Ostrorogu, a więc miejscowościach najbardziej oddalonych od siedziby LGD. Poprawie powinna ulec jakość materiałów szkoleniowych, zarówno w odniesieniu do ich formy wizualnej (składu tekstu, udziału tekstu w widoku strony) jak i treści (proponuje się pokazanie np. w formie osi czasu kolejnych kroków wnioskodawcy od pomysłu na projekt aż do rozliczenia projektu w roli beneficjenta).

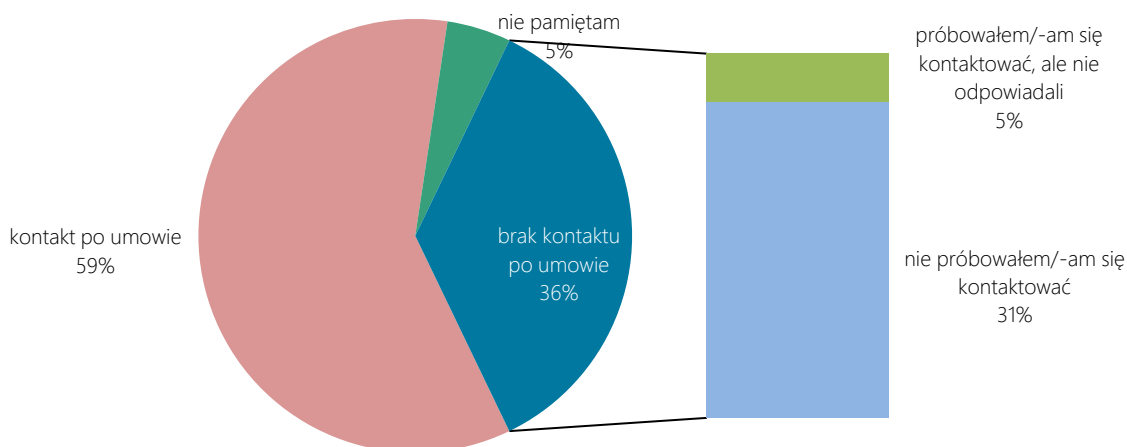

Granty – przed kolejnymi naborami wniosków rekomenduje się przeprowadzenie silniejszej kampanii informacyjno-promocyjnej o możliwości ubiegania się o granty przez organizacje pozarządowe i grupy nieformalne, zaznaczając przy tym dużo większą prostotę procesu (łatwiejszy wniosek, cała procedura wyłącznie w LGD) niż w środkach na przedsiębiorczość czy duże projekty. LGD powinna częściej uczestniczyć w wydarzeniach lokalnych o charakterze społecznym, kulturalnym czy sportowym. Proponuje się pokazanie dobrych praktyk zarówno z minionej jak i obecnej perspektywy finansowej, aby zainspirować stowarzyszenia i fundacje do budowania własnych pomysłów i trafniejszej diagnozy potrzeb w odniesieniu do celów LSR. Finalnie proponuje się również zachęcanie do udziału w doradztwie (które również powinno być organizowane nie tylko w Biurze LGD, ale np. we Wronkach czy Sierakowie, gdzie funkcjonuje duża liczba NGO), pokazując jego skuteczność wykazaną w tym badaniu.

W ramach badania zdiagnozowano kluczowy moment, w którym rola LGD powinna być większa i bardziej odczuwalna dla beneficjentów. Aczkolwiek przedstawiciele organów Stowarzyszenia nie dostrzegali w tym miejscu szczególnego problemu, badania terenowe z beneficjentami pokazują, że potrzebują oni kontaktu z LGD na etapie realizacji projektu. Trzech na pięciu beneficjentów było w takim kontakcie po zawarciu umowy (patrz Wykres 25), ale trzeba wyraźnie zaznaczyć, że z uwagi na specyfikę typu projektu dotyczyło to ośmiu grantobiorców objętych ankietą oraz wszystkich gmin – czyli tylko 10 osób będących w kontakcie ze Stowarzyszeniem po zawarciu umowy to MŚP. Niemal wszystkie spośród 15 odpowiedzi wskazujących na brak kontaktu ze Stowarzyszeniem po zawarciu umowy dotyczą sektora MŚP, przy czym dwóch beneficjentów próbowało kontaktować się z LGD z własnej inicjatywy i twierdziło, że przedstawiciele Stowarzyszenia nie byli wystarczająco dostępni.

Wykres 25. Kontakt beneficjentów z LGD po zawarciu umowy

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=42)

Oczywiście podobnie jak w przypadku wsparcia przed umową pojawiały się opinie skrajnie pozytywne (dotyczące np. kwestii rozliczania wydatków i wypełniania wniosku o płatność), ale z punktu widzenia ośmiu beneficjentów wsparcie okazało się niewystarczające. Kilka osób narzekało na jakość pomocy dotyczącej tablic informacyjnych – nie jest dla nich wystarczające odesłanie do książki wizualizacji PROW 2014-2020, ponieważ zwyczajnie nie rozumieją jej zapisów lub nie są pewni czy interpretacja jest właściwa. Problemem okazuje się wcześniej wspomniana w raporcie wiedza prawno-podatkowa, dotycząca zarówno wykluczeń z finansowania, jak i aspektów podatkowych uzyskiwania dotacji przez MŚP. Co zaskakujące, beneficjenci

oczekują również kontaktu ze strony LGD w sprawie wspólnej promocji ich projektu, w czym dostrzegają szansę m.in. na pozyskanie klientów (czyli takie działanie może pomagać im w osiągnięciu wskaźnika sprzedaży deklarowanego w Biznesplanie).

Z perspektywy Instytucji Wdrażającej beneficjenci po wyborze wniosku o dofinansowanie pozostają bez opieki LGD, co w znacznym stopniu utrudnia poprawne składanie uzupełnień i/lub wyjaśnień na etapie rozpatrywania wniosku przez UMWW. Z kolei z opinii przedstawicieli Biura LGD wynika, że beneficjenci nie wykazują chęci pozostawania w kontakcie z LGD, która ten kontakt inicjuje. Sytuacja ta powoduje, że Stowarzyszenie nie posiada informacji o zmianach wprowadzonych do wniosków na późniejszym etapie. Rozwiązaniem tej sytuacji były powrót do praktyki z poprzedniej perspektywy finansowej, w której uzupełnienia / wyjaśnienia wysyłane do beneficjenta, były wysyłane również do wiadomości LGD. Być może warto zastanowić się również nad podkreśleniem możliwości uzyskania wsparcia na etapie oceny wniosku przez UMWW czy na etapie składania WOP na realizowanych szkoleniach bądź doradztwie.

Działania szkoleniowe oceniam dobrze, nikomu nie odmówiono wsparcia, pomimo rotacji pracowników. (Członek LGD)

Szkolenia zakończone były wydaniem certyfikatów, Puszcza sprowadzała ekspertów, przekazujących wiedzę, czuliśmy się spokojni, że to co robimy, robimy dobrze, prosiliśmy o rady jak to dokładnie wypełnić, te rady były udzielane (Beneficjent)

WNIOSEK 16: Beneficjenci z sektora MŚP nie odczuwają zainteresowania ich projektami ze strony LGD, a w przypadku, gdy kontakt ze Stowarzyszeniem miał miejsce, pomoc jest w ich odczuciu niewystarczająca. Potrzebują wsparcia w zrozumieniu zasad wizualizacji PROW 2014-2020, aspektach prawno-podatkowych dotacji, jak również oczekują wspólnej promocji projektu z LGD, co może wesprzeć ich w osiągnięciu wskaźnika sprzedaży z Biznesplanu. Wszystko to prowadzi do wniosku, że LGD może wykonać pewne działania, aby beneficjenci skuteczniej rozliczali swoje umowy z Instytucją Wdrażającą – co pomoże utrzymać lub podwyższyć poziom wskaźników LSR dotyczących przedsiębiorczości. Częstszy kontakt z beneficjentami zapewni również lepszy przepływ informacji w obliczu braku wystarczającej liczby ankiet monitorujących jak również nieotrzymywania wniosku o opinię LGD w przypadku, gdy zmiany w projekcie nie dotyczą aspektów ocenianych w kryteriach wyboru operacji.

REKOMENDACJA 16: Proponuje się, aby przedstawiciele Biura LGD z własnej inicjatywy podejmowali próby kontaktu z beneficjentami Stowarzyszenia w trakcie realizacji przez nich projektów, ze szczególnym uwzględnieniem sektora przedsiębiorczości.

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA

0. Utworzenie „kalendarza kontaktu z beneficjentami LGD” – może on dotyczyć wszystkich beneficjentów LGD. Kalendarz powinien zawierać informacje na temat:

- daty zawarcia umowy,
- wartości pomocy (łącznie UE+PL),
- dat aneksów do umowy oraz poglądowo tematu/przyczyny aneksu,

- daty wniosku o płatność I transzy (jeżeli dotyczy) i płatność końcową (dotyczy każdego),
- daty złożenia informacji monitorującej z realizacji biznesplanu (kwartał roku następującego po roku płatności końcowej).

1. Próba kontaktu z beneficjentem **po podpisaniu umowy, przed złożeniem wniosku o płatność pierwszej transzy** (jeśli dotyczy). Temat rozmowy: Czy był aneks do umowy? Jeżeli tak, czego dotyczył? Czy beneficjent potrzebuje pomocy w przygotowaniu wniosku o płatność?

2. Próba kontaktu z beneficjentem w okresie **ok. trzech miesięcy od zawarcia umowy** przez beneficjenta z Instytucją Wdrażającą. Temat rozmowy: Czy były aneksy? Jeżeli tak to czego dotyczyły? Jak postępuje wydatkowanie środków i realizacja merytoryczna, czy są jakieś problemy lub potrzeby wsparcia ze strony beneficjenta? Jeżeli projekt jest zaawansowany – propozycja wspólnej promocji.

3. Próba kontaktu z beneficjentem **w miesiącu poprzedzającym miesiąc złożenia wniosku o płatność końcową** (np. jeśli wniosek o płatność ma być złożony do końca marca 2020 r., to należy skontaktować się z beneficjentem w lutym 2020 r.). Temat rozmowy: Czy były aneksy? Jeżeli tak to czego dotyczyły? Jak postępuje wydatkowanie środków i realizacja merytoryczna, czy są jakieś problemy lub potrzeby wsparcia ze strony beneficjenta? Propozycja wspólnej promocji, jeśli nie było jej wcześniej.

4. Próba kontaktu z beneficjentem **w miesiącu, kiedy przypada złożenie informacji monitorującej z realizacji biznesplanu** (np. jeśli płatność końcowa była dokonana w 2020 r., to kontakt w marcu 2021 r.). Temat rozmowy: Czy beneficjent pamięta o złożeniu informacji? Jaka kwota została ostatecznie wypłacona? Jeżeli dużo niższa to jakie wydatki zostały określone jako niekwalifikowalne? Czy zmieniły się wskaźniki z umowy?

Do zmian w sposobie organizacji LGD, które zostały zaproponowane w badaniu jakościowym należą również:

- zadbanie o mniejszą fluktuację kadry (nowe osoby często brakuje odpowiedniego doświadczenia i wiedzy, potrzebują czasu na wdrożenie się w nowe obowiązki),
- nawiązanie współpracy z sołtysami poprzez zapraszanie ich na spotkania, wspólną realizację przedsięwzięć,
- regularne spotkania (minimum raz na pół roku) z przedstawicielami gmin i powiatów, aby wspólnie wypracować rozwiązania dotyczące obszaru LGD

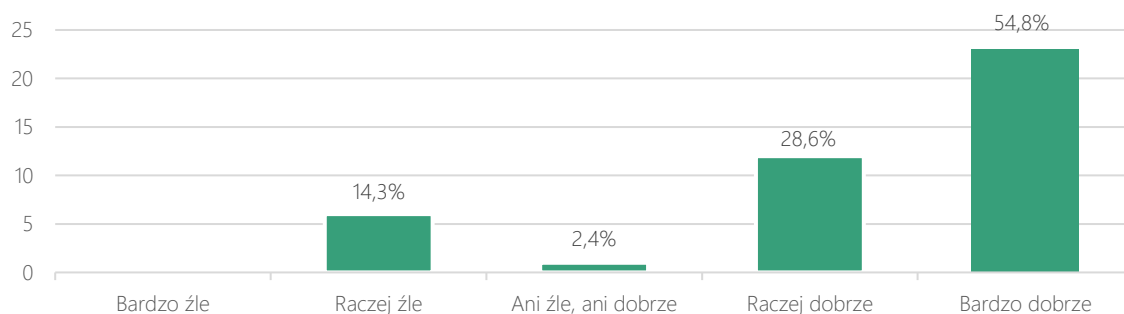
VI Proces wdrażania

W rozdziale dokonano analizy przejrzystości procedur naboru, wyboru i realizacji projektów, kryteriów wyboru projektów oraz systemu wskaźników i procesu monitorowania LSR. Udzielono odpowiedzi na problemy badawcze: I2 – I5.

VI.1 Ocena procedur naboru, wyboru i realizacji projektów oraz kryteriów wyboru projektów

Beneficjenci LGD zostali poproszeni o ocenę przejrzystości, jednoznaczności i obiektywności kryteriów i procedur oceny stosowanych w LGD w skali szkolnej (gdzie 1 oznacza bardzo źle, a 5 – bardzo dobrze). Ponad 83% badanych nie odczuwało żadnych trudności w zrozumieniu kryteriów i procedur, jak również nie czuło braku obiektywizmu w ocenie ich wniosku (patrz Wykres 26, oceny „bardzo dobrze” i „raczej dobrze”). Żadna z objętych badaniem osób nie oceniła kryteriów i procedur jako bardzo źle.

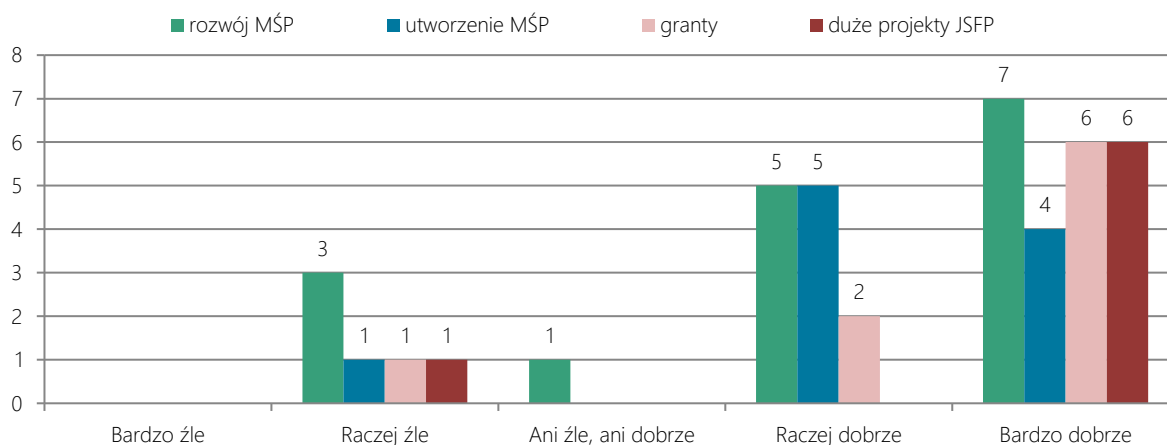
Wykres 26. Struktura opinii beneficjentów o kryteriach i procedurach oceny w LGD (razem)

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=42)

Największa liczba niskich ocen pojawiła się w przypadku MŚP (łącznie 5 razy ocena „2” lub „3”), zaś w przypadku grantów oraz dużych projektów JSFP po jednym respondencie oceniło kryteria i procedury dość nisko (patrz Wykres 27).

Wykres 27. Struktura opinii beneficjentów o kryteriach i procedurach oceny w LGD w układzie typów działań wspieranych w ramach LSR

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=42)

Badanych, którzy wskazali na ocenę „3” lub mniej poproszono o wskazanie kryteriów lub procedur, które okazały się dla nich szczególnie problematyczne. Odpowiedzi beneficjentów wskazują m.in. na:

- a) niedostosowane do sytuacji gospodarczej kryterium dot. zatrudnienia,
- b) ograniczający dla innych jednostek charakter kryterium dot. grup defaworyzowanych,
- c) trudności interpretacyjne dot. produktu lokalnego i innowacyjności,
- d) dowolność interpretacyjną (uznaniowość) części kryteriów utrudniającą możliwość dostosowania projektu celem uzyskania możliwie najwyższej liczby punktów – bez wskazania konkretnych przykładów.

Analizy wykonane w ramach niniejszego badania prowadzą do wniosku, że istnieje realna możliwość zmiany procedur i kryteriów jedynie w zakresie dwóch ostatnich spośród wymienionych problemów. Pierwsze dwa (wymogi dot. zatrudnienia oraz preferencja dla grup defaworyzowanych) wynikają wprost z logiki interwencji RLKS (patrz s. 682-684 PROW 2014-2020) i stanowią jej fundamenty. Zmieniać można jedynie skalę oceny w ramach tych kryteriów.

W ramach badania dokonano kompleksowej analizy kryteriów i procedur związanych z wyborem projektów realizowanych przez podmioty inne niż LGD (sumaryczne podsumowanie analizy kryteriów i wynikających z niej rekomendacji przedstawia Tabela 13). Kluczowym kontekstem dla analizy jest fakt, że duża liczba kryteriów uwarunkowana jest założeniami wynikającymi z logiki interwencji (zapisy PROW 2014-2020 i rozporządzeń wykonawczych). Wywiad przeprowadzony z pracownikiem Instytucji Wdrażającej pozwolił na pozyskanie informacji, że kryteria oceny są generalnie dość podobne we wszystkich 29 LGD z regionu wskutek tego, że dominują wśród nich te wynikające z programowania na poziomie centralnym i istnieje dość niewielka przestrzeń na kryteria specyficzne dla danej LSR. *Procedury oceny i wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD* były przez LGD zmieniane dwukrotnie w okresie realizacji Strategii (przy czym główna zmiana miała miejsce w 2017 r., po IV naborze wniosków), zaś *Lokalne kryteria wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD* – jednokrotnie (również po IV naborze wniosków). Zmiany kryteriów i procedur wynikały m.in. z uwag Instytucji Wdrażającej mających na celu ograniczenie uznaniowości kryteriów i wzrost przejrzystości oceny. Nikt nie spodziewał się jednak (co potwierdzają wyniki badań terenowych), że po zmianie kryteriów będą występować sytuacje, w których nakazuje się LGD uwzględnienie protestu z tytułu nieprzyznania punktów np. za sam fakt stwierdzenia przez wnioskodawcę w dokumentacji, że „projekt jest innowacyjny” lub „nie składał/-a wcześniej wniosku do LGD” (podczas, gdy procedury oceny jasno wskazują, co wymagane jest od wnioskodawców aby można było przyznać im odpowiednią liczbę punktów w tym zakresie). Zdaniem przedstawicieli LGD zmiany kryteriów mają również swoje słabe strony. Z powodu mniejszej uznaniowości, występuje niższa szansa na interakcje i rozmowy członków Rady, opieranie się na własnej eksperckości, znajomości danej branży w celu porównania rzeczywistej jakości projektów itd. Struktura Rady umożliwia korzystanie z takich kompetencji – występują w niej przedstawiciele każdego sektora partnerstwa, a wśród reprezentantów sektora przedsiębiorczości znajdują się osoby z doświadczeniem, wiedzą oraz kontaktami w różnych branżach. W odniesieniu do poniższego cytatu warto dopowiedzieć, że negatywny wpływ rynku firm doradczych na funkcjonowanie Rady jest tendencją ogólnokrajową: *Zdaniem zarówno pracowników LGD, jak i UM najgorsze jakościowo wnioski pochodzą właśnie od zewnętrznych konsultantów*³⁰.

³⁰ Abramowicz J., Borowczak A., Grabowska I. i in., 2019. *Określenie optymalnego modelu funkcjonowania Lokalnych Grup Działania w nowej perspektywie finansowej oraz ocena jakości i efektywności ich funkcjonowania*, MRiRW, Warszawa, s. 35.

Rada jest de facto niepotrzebna, jej sens zanika. Spotyka się wyłącznie po to, aby wpisać punkty za to, co wnioskodawca oświadczył, bo niestety projekty zepsuły też firmy doradcze, które wyspecjalizowały się w takim opisywaniu kryteriów, aby któreś zdanie w końcu trafiło w sedno kryterium i zapewniło maksymalną liczbę punktów. W poprzedniej perspektywie czy w innych programach Rada spotykała się, żeby porozmawiać, wymienić swoje spostrzeżenia na temat wniosków, porównywać te wnioski i na tej podstawie wybierać najlepsze, trafiające w cele Strategii. To było realne partnerstwo. Ocena była bardziej miękka, jakościowa, tylko trzeba było panować nad uzasadnieniami. Dzisiaj przy tych kryteriach, które wymuszają przepisy i wyższe instytucje, nawet odpowiednie uzasadnienia nie obronią LGD przed protestem. My nie mieliśmy żadnej skargi w sądzie, a inne LGD mają. Ale co z tego, skoro Rada nie może wybrać takich projektów, które byłyby najlepsze dla skuteczności Strategii. (Członek LGD)

Głównym wnioskiem z badania jest stwierdzenie faktu, że kryteria i procedury obowiązujące od V naboru wniosków w większym stopniu odpowiadają na potrzeby określone w Strategii i pozwalają na bardziej trafny oraz transparentny wybór projektów. Ocena tych kryteriów w porównaniu do innych LGD z regionu jest dość pozytywna – przedstawiciel Instytucji Wdrażającej podkreślał w wywiadzie, że LGD Puszcza Notecka wprowadziła niestandardowe definicje, a opisy kryteriów i sposoby oceny są bardziej przejrzyste. Wprowadzona w procedurach zmiana sposobu ustalania kolejności na liście w przypadku równej punktacji wielu wnioskodawców (z głosowania Rady zmieniono na ustalenie kolejności zgodnej z kolejnością złożenia wniosków) zdecydowanie podwyższa obiektywność ocen. Premiowanie nowych, mniejszych i bardziej wykwalifikowanych podmiotów do realizacji operacji z obszaru przedsiębiorczości w połączeniu z preferowaniem niższych kwot wsparcia jednostkowego powinny zapewnić wyższy stopień rozliczenia dotacji oraz wyższą liczbę podmiotów objętych wsparciem. Nowe kryteria są również sformułowane w sposób bardziej przejrzysty i obiektywny, aniżeli te stosowane do IV naboru włącznie. W momencie realizacji badania powyższe nie jest jeszcze w znaczący sposób odzwierciedlone poprzez skuteczne rozliczenie projektów z naborów VII, VIII, X, XI z uwagi na ich aktualne wdrażanie oraz czynniki niezależne od LGD (scharakteryzowane w rozdziale II). Wysoka liczba projektów w ramach naboru IV w porównaniu do naborów późniejszych spowodowana jest również faktem, że w kolejnych naborach nie było już możliwości ubiegania się o dotację bez utworzenia miejsca pracy, w kwocie do 25 tys. zł (która stanowi najczęściej występujący typ wniosku w odniesieniu do liczby naborów). Stąd, podsumowując, na moment realizacji badania, efekty zmian kryteriów nie są jeszcze namacalne, jednak należy się ich spodziewać w przyszłości, o ile nie utrudnią ich czynniki negatywne leżące poza wpływem LGD.

Analiza materiału badawczego (w tym wnioski z przeprowadzonych wywiadów indywidualnych, m.in. z przedstawicielem Instytucji Wdrażającej) prowadzi jednak do konkluzji, że nadal istnieje przestrzeń do zmiany tych kryteriów na bardziej klarowne zwłaszcza w zakresie definicji oraz sposobu oceny (patrz Tabela 13) co przyczyniłoby się do większego zrozumienia specyfiki LSR przez wnioskodawców. Relatywnie najwięcej zmian proponuje się w przypadku kryteriów dot. operacji wspierających rozwój MŚP – co niejako odpowiada stosunkowo najczęściej zgłaszanym uwagom przez beneficjentów tego typu działania. W przypadku projektów grantowych, wszystkie nabory były przeprowadzone w oparciu o zestaw „nowych” kryteriów, dla których generalna ocena potencjału w zakresie wpływu na osiągnięcie celów Strategii jest pozytywna. Wysoki stopień dostosowania kryteriów oceny projektów grantowych do specyfiki LSR współgra z najniższą liczbą problemów zdiagnozowanych w realizacji tego typu operacji, jak również z najwyższym stopniem zrozumienia przez beneficjentów celowości i charakteru kryteriów spośród wszystkich typów działań.

Tabela 13. Sumaryczne podsumowanie analizy kryteriów i wynikających z niej rekomendacji

Typ działania	Liczba kryteriów	Liczba kryteriów wzorcowych (brak uwag)	Zmiany generalne (likwidacja lub celowość)	Zmiany – definicja	Zmiany – uznaniowość	Zmiany – skala / sposób oceny
rozwój MŚP	15	4	2	6	2	6
utworzenie MŚP	13	5	0	5	1	2
granty	15	8	1	3	2	4
duże projekty JSFP	12	2	1	6	2	6
suma	55	19	4	19	7	16

Źródło: opracowanie własne, wartości z kolumn 3-7 nie sumują się do wartości z kolumny 2, ponieważ w przypadku niektórych kryteriów mogą występować uwagi dotyczące np. uznaniowości oraz skali czy sposobu oceny

Szczegółowe propozycje zmian *Lokalnych kryteriów wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD* zamieszczono w załączniku do niniejszego Raportu. Odnoszą się one do 2/3 stosowanych przez LGD kryteriów i w większości są to propozycje zmian ulepszających już dość trafne w odniesieniu do LSR sformułowane definicje lub skale oceny. Kierunek proponowanych zmian to jeszcze większe dostosowanie kryteriów do specyfiki Strategii lub rodzaju operacji proponowanych do realizacji przez wnioskodawców. W zakresie kryteriów zaklasyfikowanych do kategorii „zbyt uznaniowych”, w odniesieniu do pojedynczych opinii beneficjentów zwracających uwagę na ten fakt (następczący również pewnych trudności w przygotowaniu projektu) poczyniono propozycje mające zwiększyć przejrzystość oceny. Proponuje się ponadto zmianę generalną dwóch kryteriów wyboru dot. rozwoju MŚP i po jednym występującym w projektach grantowych oraz dużych projektach, wskutek zdiagnozowanego niskiego poziomu powiązania ze specyfiką tych działań lub z celami LSR. Poważne wątpliwości istnieją zatem do jedynie czterech spośród 55 kryteriów (co stanowi 7%). Uwagi czy propozycje zgłoszone w załączniku rozpatrywać można nie tylko w kategorii rekomendacji dla podjęcia działań ulepszających „tu i teraz” ale również jako dobre praktyki dla przyszłej LSR, bazujące m.in. na doświadczeniu Ewaluatorów w ocenie kryteriów takich interwencji jak WRPO 2014+.

WNIOSEK 17: Zdecydowana większość beneficjentów pozytywnie ocenia stosowane przez LGD kryteria oceny. Nowe kryteria stosowane od V naboru są sformułowane w sposób bardziej trafny przejrzysty i obiektywny, aniżeli te stosowane do IV naboru włącznie oraz pozwalają na wybór lepszych projektów z punktu widzenia celów LSR. Istnieje jednak możliwość dopracowania większości z nich w taki sposób, aby jeszcze bardziej odpowiadały celom LSR i specyfice działań planowanych przez wnioskodawców, bądź były bardziej trafnie i przejrzysto zdefiniowane. Dostrzega się w szczególności potrzebę zmian kryteriów dot. produktu lokalnego i innowacyjności.

REKOMENDACJA 17: Zmiana *Lokalnych kryteriów wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD*.

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Zaproponowany w załączniku do niniejszego Raportu.

Zamieszczone wraz z kryteriami *Procedury ustalania i zmiany Lokalnych kryteriów wyboru operacji* są w ocenie Ewaluatorów przejrzyste, logiczne i zrozumiałe, brakuje jedynie wskazania badań zleczanych zewnętrznie jako źródła dla propozycji zmian kryteriów wyboru, co formalnie może stanowić pewną przeszkodę w wykorzystaniu wyników niniejszego badania, jednak wydaje się to być kwestią poboczną

i niewpływającą na realną użyteczność formułowanych wniosków i propozycji (które mogą być również wykorzystane jako rekomendacje Zarządu LGD po akceptacji niniejszego Raportu).

W wyniku badania sformułowano 21 propozycji zmian *Procedury oceny i wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD*, z punktu widzenia ich dostosowania do istniejących regulacji prawnych jak również wzrostu operacyjności procesu oceny. 20 spośród nich adresowano do samej LGD (patrz poniżej), ale w wyniku badania pojawiła się również jedna rekomendacja adresowana do Instytucji Zarządzającej PROW 2014-2020. Jak wcześniej zdiagnozowano, 31% respondentów wymieniło uzupełnienia i wyjaśnienia składane na etapie rozpatrywania wniosku przez Instytucję Wdrażającą jako jedno z głównych utrudnień przed podpisaniem umowy o przyznaniu pomocy. Ponadto dla kilku z nich zgromadzenie koniecznych pozwoleń i decyzji oraz samo opracowanie dokumentacji celem aplikowania było zbyt trudne i czasochłonne. Z kolei 45% wnioskodawców wprowadzało zmiany w projekcie po zawarciu umowy, które w części wynikały z sytuacji dających się przewidzieć na etapie ubiegania się o wsparcie.

Analiza pierwotnych wersji wniosków wskazuje na to, że duża część z nich była niekompletna lub niedopracowana na etapie ich składania w LGD. Wydaje się, że wyprzedzające organizowanie przez LGD kampanii informacyjno-szkoleniowej na kilka-kilkanaście tygodni przed naborem wniosków nie wystarcza na osiągnięcie zadowalającej jakości składanych wniosków – beneficjenci nie byli pewni, jakie wersje dokumentów będą obowiązywać w trakcie naboru (kilkukrotnie wskazali to w rozmowach przedstawiciele MŚP), stąd często nie wypełniają tych dokumentów z dużym wyprzedzeniem. W tym zakresie pomocne byłoby wcześniejsze ogłaszanie naborów powiązane, jak do tej pory z udostępnianiem wzorów dokumentów. Na przeszkodzie staje jednak legislacja – chociaż w art. 40 ust. 1 *Ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020* (j.t. Dz. U. 2018 poz. 1431 ze zm.) nakłada na instytucje organizujące konkurs ogłaszanie go z minimum 30-dniowym wyprzedzeniem (dobre praktyki w ramach polityki spójności to nawet 2-3 miesięczne wyprzedzenie³¹), to jednak art. 30 ust. 3 tej *Ustawy* stanowi, że „Realizacja RLKS odbywa się na zasadach określonych w *Ustawie z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności*”. Ta ostatnia (j.t. Dz. U. 2019 poz. 1167) w art. 19 ust. 2-3 skraca obowiązek wcześniejszego informowania lokalnej społeczności o ogłoszonym naborze do 14-30 dni przed rozpoczęciem naboru (30 dni to maksymalne wyprzedzenie), gdzie obowiązek uzgodnienia terminu naboru wniosków z Instytucją Wdrażającą również przypada na co najmniej 30 dni wcześniej. Ustawodawca w tym zakresie w dość niezrozumiały sposób zlikwidował możliwość wykorzystania przez LGD dobrych praktyk z innych programów operacyjnych. Analiza w ramach niniejszego badania prowadzi do wniosku, że dokumentacja wnioskodawców byłaby dopracowana z większą starannością i bardziej kompletna gdyby LGD dysponowała możliwością ogłoszenia naboru z 2-3 miesięcznym wyprzedzeniem i prowadzenia kampanii informacyjno-szkoleniowej przedstawiając potencjalnym wnioskodawcom wzory dokumentów, które na pewno nie ulegną zmianie oraz realną i z góry znaną perspektywę terminu, w którym podmioty te będą mogły składać wnioski. Wnioskodawcy odczuwaliby, że dyskutują i rozważają na temat realnej wizji przyszłości umiejscowionej w czasie, a nie tylko możliwego naboru, który „kiedyś w przyszłości będzie, może za kilka miesięcy, ale nie wiadomo kiedy na pewno, bo jeszcze nie ogłosili”. Potwierdza się to szczególnie w przypadku osób planujących założenie własnej działalności gospodarczej (co przy obecnej konstrukcji instrumentu RLKS w dużej mierze łącznie się ze wsparciem osób defaworyzowanych na rynku pracy), które planują swoje projekty z minimum półrocznym wyprzedzeniem przed złożeniem wniosku – patrz Wykres 28. W przypadku wdrożenia poniższej rekomendacji przez jej adresata – Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, również LGD

³¹ Źródło: analiza witryn internetowych Regionalnych Programów Operacyjnych.

powinna wprowadzić adekwatne zmiany w pkt. II.2 *Procedury wyboru i oceny operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD*.

Wykres 28. Długość planowania własnej działalności przez beneficjentów LGD

jedna odpowiedź	0%	50%	100%	procentowo	ile głosów
nie planowałem/-am tego dużo wcześniej				10%	1
3-6 miesięcy				0%	0
powyżej 6 miesięcy - 1 rok				60%	6
powyżej 1 roku - 2 lata				20%	2
dłużej niż 2 lata				10%	1
trudno powiedzieć				0%	0

Źródło: badanie CATI z beneficjentami LGD (n=10)

WNIOSEK 18: Art. 19 ust. 2-3 Ustawy o RLKS wpływa negatywnie na możliwość dopracowania przez wnioskodawców dokumentacji na etapie ubiegania się o dofinansowanie, przez co na kolejnych etapach odczuwają oni większe problemy i obciążenia, a niejednokrotnie nie są w stanie zgromadzić kompletu dokumentów. Uwarunkowany ww. Ustawą krótki termin pomiędzy ogłoszeniem a rozpoczęciem naboru w LGD (maksymalnie 30 dni kalendarzowych) wprowadza większą niepewność dot. ostatecznych wzorów dokumentacji, które wnioskodawcy będą wypełniać. Skorzystanie z dobrych praktyk stosowanych w polityce spójności i umożliwienie LGD ogłaszania naborów z 2-3 miesięcznym wyprzedzeniem skutkowałoby realną szansą na lepsze dopracowanie i kompletność dokumentacji projektowych.

REKOMENDACJA 18: Zmiana art. 19 ust. 2-3 Ustawy o RLKS.

ADRESAT: MRiRW

SPOSÓB WDROŻENIA:

„2. LGD występuje o uzgodnienie terminu naboru wniosków o udzielenie wsparcia, o którym mowa w art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013, na operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD nie później niż **90** dni przed planowanym terminem rozpoczęcia biegu terminu składania tych wniosków.

3. LGD zamieszcza ogłoszenie o naborze wniosków o udzielenie wsparcia, o którym mowa w art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013, na operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD, w szczególności na swojej stronie internetowej, nie wcześniej niż **90** dni i nie później niż **30** dni przed planowanym terminem rozpoczęcia biegu terminu składania tych wniosków.”

Co do zasady zmiany *Procedury oceny i wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD*, których adresatem jest sama LGD mają charakter ściśle operacyjny. W ujęciu generalnym procedury te są przejrzyste i zrozumiałe oraz w dużym stopniu zapewniają transparentność procesu oceny i wyboru operacji. Główne zdiagnozowane problemy wynikają z niepełnego dostosowania do uwarunkowań legislacyjnych. W związku z powyższym zaproponowano następujące zmiany:

- 1) wzrost transparentności kwestii ustalania z wnioskodawcą kwoty wsparcia oraz protestów w odniesieniu do obniżonej kwoty wsparcia;

- 2) propozycja wyłączenia członka Rady będącego w grupie interesów wnioskodawcy również z udziału w dyskusji związanej ze złożonym przez tego wnioskodawcę projektem;
- 3) propozycja urealnienia terminu na przedłożenie stosownych korekt bądź uzupełnień formalnych do wniosku – z punktu widzenia wnioskodawcy;
- 4) doprecyzowanie sytuacji, w której konieczne jest wnioskowanie do Rady o opinię w sprawie zmiany umowy beneficjenta;
- 5) kwestia wpływająca na jakość prowadzonego monitoringu i ewaluacji w przyszłości – sformalizowanie składania przez wnioskodawcę części dokumentacji na nośniku elektronicznym.

Szczegółowe propozycje rozwiązań w ww. zakresie, będące wynikiem analizy procedur zamieszczono w załączniku do niniejszego Raportu.

WNIOSEK 19: Niektóre procedury oceny i wyboru operacji, wynikające wyłącznie z regulacji wewnętrznych przez LGD, wymagają dostosowania do istniejących regulacji prawnych oraz w celu wzrostu jakości procesu wdrażania Strategii.

REKOMENDACJA 19: Zmiany *Procedury oceny i wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD*

ADRESAT: LGD Puszcza Notecka

SPOSÓB WDROŻENIA: Zaproponowany w załączniku do niniejszego Raportu

VI.2 Ocena systemu wskaźników

Ocena przyjętego systemu wskaźników skłania ku braku jednoznacznej odpowiedzi na pytanie *Czy przyjęty system wskaźników pozwala na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?* Z jednej strony, analiza stopnia osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego celów szczegółowych pokazuje, że zmienne przyjęte do monitorowania są w 90% trafne, a w 3/4 ich wartości docelowe zostały właściwie określone (Wykres 29).

Wykres 29. Wyniki diagnozy trafności wskaźników realizacji LSR

Źródło: opracowanie własne

Wskaźniki, dla których zdiagnozowano nie do końca właściwie ustalone wartości docelowe zostały szczegółowo scharakteryzowane również w rozdziale II. O ile mierniki, w przypadku których przekroczone już wartości docelowe nie stanowią problemu we wdrażaniu Strategii, o tyle zmienne o zbyt wysoko ustalonym celu mogą nie zostać osiągnięte – w odniesieniu do tych ostatnich zaproponowano szereg działań przyspieszających wdrażanie LSR. Kluczowy w tym miejscu jest fakt, że sześć wskaźników określono jako nietrafione z punktu widzenia celów LSR – są to następujące zmienne:

- a) **produktu 10** – liczba konferencji podsumowujących projekt współpracy; **produktu 21** – liczba uczestników konferencji organizowanych przez LGD; **rezultatu 10** – liczba zorganizowanych konferencji podsumowujących projekt oraz **rezultatu 21** – liczba konferencji organizowanych przez LGD (badania jakościowe z przedstawicielami LGD potwierdzają, że konferencje nie są efektywną formą informowania oraz aktywizacji społeczności obszaru objętego Strategią i być może będą konieczne inne formy komunikowania);
- b) **produktu 24** – liczba osób/podmiotów, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadzonego w Biurze LGD (jak opisano w rozdziale II wskaźnik pomija szkolenia i warsztaty z Biznesplanu, nie wliczając ich jako formy informowania wydatnie wpływające na jakość składanych wniosków, przez co określony cel jest również zbyt wysoki);
- c) **rezultatu 5** – liczba uruchomionych i wyposażonych Centrów Informacji Lokalnej na terenie LGD (z konieczności będzie realizowany inny projekt współpracy z przyczyn opisanych m.in. w rozdziale II i IV).

Z drugiej strony, w ocenie wskaźników LSR warto spróbować dostrzec to, czego nie oddają ustalone zmienne, a jest wynikiem wdrażania Strategii. W tym zakresie dobrym przykładem jest infografika zamieszczona w podrozdziale III.3 – pokazuje ona, że część efektów LSR wykracza poza przyjęty system wskaźników, a są to równie istotne wyniki wdrażania Strategii w zakresie jej wpływu na potencjał turystyczny obszaru LGD. Przede wszystkim kluczowym problemem jest, podobnie jak w minionej perspektywie finansowej, sztuczne podzielenie wskaźników na przedsięwzięcia. W ramach LSR wspiera się powstawanie i modernizację infrastruktury turystycznej nie tylko w ramach typów projektów dedykowanych JSFP czy grantów, ale również udzielając pomocy MŚP na podejmowanie i rozwój działalności. O ile w przypadku działań JSFP i grantów właściwy wskaźnik został ustalony w Przedsięwzięciach II oraz III, o tyle w Przedsięwzięciu I dedykowanym MŚP – już nie. Wskutek tego LSR zakłada wpływ na powstanie lub ulepszenie łącznie 55 obiektów infrastruktury turystycznej – po połowie w wyniku działań JSFP i grantów. Można by rozpatrywać powyższe w kategorii błędu w projektowaniu Strategii jednak wydaje się, że problem wynika już z logiki interwencji PROW 2014-2020 i wymagań w kontekście struktury dokumentu: cele, przedsięwzięcia, wskaźniki. Dlaczego nie można by zakładać wskaźników w odniesieniu do całej LSR lub chociażby w podziale na projekty podmiotów zewnętrznych oraz operacje własne LGD? Takie podejście znacząco uprościłoby zarówno proces projektowania Strategii, jak i jej fazę operacyjną. Obecnie jako zbiorczy efekt LSR należy określić 40 nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej – 28 dzięki działaniom JSFP (przez najszybszy postęp we wdrażaniu), 6 dzięki grantobiorcom i 6 w wyniku projektów MŚP. Podobnie rzecz ma się w przypadku wsparcia miejsc kultury lokalnej – łącznie ujmując efektem LSR jest wsparcie 7 takich ośrodków, a wliczając się w to zarówno świetlice wiejskie i ośrodki kultury (JSFP), budynki OSP i ośrodki parafialne (grantobiorcy).

WNIOSEK 20: Zbyt rozbudowana struktura Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność wprowadza sztuczny podział na wskaźniki w układzie przedsięwzięć, przez co trudniej o łączną identyfikację efektów wdrażania Strategii. Takie Strategie wpływają na zmiany społeczno-gospodarcze na obszarach im odpowiadających w ujęciu sumarycznym – w przestrzeni nie sposób rozdzielić efektów wpływu LSR w działaniach dedykowanych JSFP i tych dla przedsiębiorców oraz grantobiorców. Dobrym przykładem są tutaj inwestycje przy Jeziorze Jaroszewskim w Sierakowie, gdzie zarówno w minionej jak i obecnej perspektywie finansowej realizowanych było kilka inwestycji. Gmina zainwestowała w przebudowę i doposażenie plaży oraz kąpieliska, zaś przedsiębiorca prowadzący działalność hotelarsko-gastronomiczną bezpośrednio przy plaży uzyskał wsparcie z LSR pozwalające na podniesienie jakości jego usług. Finalnie na decyzję potencjalnego turysty – klienta obszaru LGD – o tym czy chce on przyjechać nad Jezioro Jaroszewskie nie wpływa samodzielnie ani jakość kąpieliska, bulwaru i plaży, ani jakość usług ww. przedsiębiorcy, a wszystkie te czynniki i to w sposób wysoce trudno mierzalny. Analogiczna sytuacja występuje w przypadku Jeziora Mierzyńskiego. Odrywanie od siebie efektów poprzez sztuczny podział wewnątrz Strategii okazuje się zatem niepotrzebne i nieco nieżyciowe utrudniając identyfikację efektów, zwłaszcza w kontekście późniejszego wymagania od LGD oceny komplementarności wspartych operacji.

REKOMENDACJA 20: Uproszczenie wymaganej legislacją struktury Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność w zakresie jej celów i monitorowania w kolejnym okresie programowania.

ADRESAT: MRiRW

SPOSÓB WDROŻENIA: W kolejnej perspektywie finansowej należy uprościć strukturę Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (lub innego kontynuatora Inicjatywy LEADER). Diagnoza obszaru powinna przyczynić się do sformułowania celu głównego oraz celów szczegółowych bez podziału na przedsięwzięcia, kwantyfikowanych wskaźnikami najlepiej w odniesieniu do całej LSR. Alternatywnie dobrym rozwiązaniem byłoby podzielenie wskaźników jedynie na te, zależne od operacji własnych LGD oraz na mierniki odpowiadające wyłącznie projektom wspartym pomocą publiczną ze środków Strategii.

Innym aspektem jest fakt braku możliwości dokładnej predykcji tego, jakie ostatecznie projekty uzyskają wsparcie w ramach LSR już na etapie tworzenia tej Strategii. Powoduje to, że część faktycznych efektów wdrażania Strategii może nie zostać ujęta w jej wskaźnikach – w każdym razie przyjęcie pewnych założeń z góry na etapie projektowania LSR mogłoby być dla LGD wysoce ryzykowne. Tutaj jako przykłady można wymienić następujące zmienne z infografiki, obrazujące efekty wdrażania LSR w sektorze turystyki:

- a) 3 nowe ścieżki edukacyjne;
- b) 11 wspartych MŚP w sektorze turystyki, w tym 5 z usługami gastronomicznymi;
- c) 4 nowe wypożyczalnie sprzętu turystycznego;
- d) 1 nowy licencjonowany agent turystyczny.

Na podobnej zasadzie warto przytoczyć również przykład mierników *post factum* zdiagnozowanego wpływu LSR na wzrost jakości kapitału społecznego (pierwsze dwa spośród nich) oraz wpływu Strategii na sytuację sektora przedsiębiorstw (kolejne trzy mierniki):

- a) 8 organizacji pozarządowych, które w wyniku wsparcia ze środków LSR rozszerzyły lub nawiązały współpracę z innymi organizacjami pozarządowymi i społecznymi lub grupami nieformalnymi;
- b) 7 organizacji pozarządowych, które bez wsparcia LSR nie rozszerzyłyby lub nie nawiązałyby współpracy z innymi organizacjami pozarządowymi i społecznymi lub grupami nieformalnymi;
- c) 12 MŚP, których pozycja konkurencyjna na rynku wzrosła w wyniku wsparcia z LSR;

- d) 11 MŚP, które weszły na nowe rynki dzięki realizacji projektu wspartego ze środków LSR;
- e) 2 przedsiębiorstwa oferujące swoje produkty/usługi na nowym rynku zagranicznym po uzyskaniu wsparcia z LSR.

Mimo że ww. mierniki zostały zdiagnozowane jako *post factum*, mogą stanowić pewne inspiracje dla LGD na kolejny okres programowania – o ile oczywiście sektor turystyczny będzie nadal głównym kierunkiem adresowania wsparcia.

VI.3 Ocena procesu monitorowania

Ekspertka analiza procesów pozyskiwania i agregowania danych w ramach LSR prowadzi do poniższej wyszczególnionych wniosków. Układ i ciąg logiczny procedur monitorowania w ogólnym ujęciu nie budzi wątpliwości i zastrzeżeń. Poniższe propozycje to kwestie wysoce operacyjne, polegające na ścisłego typu niuansach, które LGD mogłyby poprawić w procesie monitorowania:

- a) **wzór karty doradztwa ulegał zmianom w czasie**, co wynika z wejścia w życie *Wytycznych nr 5/3/2017 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020*, a następnie Ogólnego Rozporządzenia o Ochronie Danych Osobowych. Najmniej korzystna z punktu widzenia uzyskania odpowiednich danych była wersja pomiędzy wejściem w życie *Wytycznych* a wejściem w życie obowiązku RODO tj. pomiędzy wrześniem 2017 r. a czerwcem 2018 r. Wówczas karta nie zawierała informacji o zakresie i celu planowanego projektu, co okazało się pewnym ograniczeniem w niniejszym badaniu – np. w odniesieniu do diagnozy potrzeb przedsiębiorców z obszaru LGD;
- b) **niejednolity jest proces informowania o przetwarzaniu danych osobowych oraz pozyskiwania zgody uczestnika doradztwa** na przetwarzanie danych osobowych (wymaga to weryfikacji dla roku 2019). Jeżeli LGD podjęła decyzję, że takie zgody są niezbędne [choć w oparciu o obowiązujące przepisy byłoby możliwe odstąpienie od ich pozyskiwania, ponieważ przetwarzanie danych jest niezbędne do wykonania usługi, o którą zwraca się dana osoba – por. Art. 6 ust. 1 lit. b) RODO] – konieczne jest systemowe i konsekwentne podejście;
- c) warto pamiętać o ciągłym i jednolitym sposobie prowadzenia **elektronicznego rejestru doradztwa wynikającego z Wytycznych – brakuje takiego rejestru dla grudnia 2018 r., a dane za lipiec i sierpień 2019 r. wymagają zweryfikowania**. Główną propozycją jest jednak kolekcjonowanie w rejestrze cyfrowym szerszego zakresu danych, np. zapotrzebowanie finansowe, typ lub cel projektu, cele do sfinansowania (środki trwałe, zasoby budynkowe/lokalowe, innowacje, planowane zatrudnienie a dla grantów cele społeczne) i przede wszystkim branża przedsiębiorcy (kod PKD). Znacząco ułatwi to nie tylko proces ewaluacji obecnej LSR na koniec jej wdrażania, ale również mogłoby stanowić jedno ze źródeł danych do diagnozy potrzeb w przyszłej LSR;
- d) analiza kolekcjonowania danych monitoringowych na potrzeby dalszego wdrażania LSR (patrz Tabela 14) pozwala stwierdzić, że ta **jakość wzrastała w czasie** – o ile w pierwszym półroczu roku nie zgromadzono zbyt wiele ankiet oceniających doradztwo, o tyle w kolejnym takim okresie niemal każde doradztwo kończyło się pozyskaniem ankiety od klienta. Niestety, to w pierwszej połowie wdrażania LSR najwięcej osób korzystało z doradztwa (64%). Wydaje się, że wówczas nie położono odpowiedniego nacisku na pozyskiwanie ankiet zwłaszcza w okresach poza naborami wniosków – mniejsza liczba ankiet w trakcie naboru może być uzasadniona czasowo zwiększoną liczbą obowiązków i dużym natężeniem szkoleń, co ogranicza wolny czas pracy Biura LGD. Miesiące te w latach 2016 i 2017 (kolumny 2-3) zaznaczono kolorem czerwonym. Pozyskanie wtedy choćby od połowy klientów LGD ankiet

oceniających doradztwo pozwoliłoby na zwiększenie materiału źródłowego do analiz o ok. 40 szt. Problemem wciąż jest jakość pozyskiwanych danych (brak jednolitego podejścia w zakresie pozyskiwania konkretnych zmiennych od klienta, co wskazano powyżej w odniesieniu do rejestru cyfrowego). Ogranicza to możliwości analizy statystycznej choćby w celu zaproponowania dalszych kierunków LSR;

- e) **poziom pozyskiwania ankiet monitorujących od beneficjentów jest bardzo niski** – nie licząc JSFP do września 2019 r. do Biura LGD trafiło jedynie 5 takich arkuszy. Nie rodziło to większych komplikacji w niniejszym badaniu, ponieważ bez względu na ankiety monitorujące musiały zostać przeprowadzone badania ilościowe, w których pozyskano wystarczającą ilość informacji. Jako problem, który może powodować niską zwrotność ankiet monitorujących dla organów LGD w przyszłości, prognozuje się trudności w kompleksowym nadzorowaniu zmian w projekcie, wpływających na wskaźniki bez zmiany liczby punktów (a więc bez zwracania się po opinię do LGD zwłaszcza jeszcze przed zawarciem umowy z UM) – dotyczy to MŚP. Dla rozwiązania tej sytuacji proponuje się, aby w trakcie kontaktu z beneficjentem wynikającego z rekomendacji w poprzednich podrozdziałach zachęcać beneficjenta również do wypełnienia ankiety monitorującej. Sam wzór ankiety jest wystarczający z punktu widzenia monitoringu;
- f) **pozyskiwanie ankiet od uczestników szkoleń jest na bardzo wysokim poziomie** – ponad 55% uczestników wypełniło ankiety poszkoleniowe, przy czym na ten wynik ma wpływ m.in. fakt przeprowadzenia części szkoleń i spotkań informacyjnych dla JSFP podczas sesji rad gmin. Warto poprawić pozyskiwanie ankiet po szkoleniach i spotkaniach informacyjnych dla potencjalnych grantobiorców;
- g) **badanie rozpoznawalności powinno zostać przeprowadzone w ramach kolejnej ewaluacji zgodnie z zapisami LSR** – dla ograniczenia kosztów badania proponuje się podtrzymanie zapisów LSR w zakresie odpowiedzialności za pozyskanie materiału badawczego, leżącej po stronie Biura LGD.

Tabela 14. Dynamika aktywności a dynamika pozyskiwania ankiet w doradztwie

rok miesiąc	liczba udzielonego doradztwa [aktywność klientów]				udział ankietowanych klientów [skuteczność pozyskiwania danych monitoringowych przez LGD]			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
styczeń	NIE DOTYCZY	6	2	1	NIE DOTYCZY	33%	0%	100%
luty		2	3	1		0%	0%	100%
marzec		0	16	0		ND	94%	ND
kwiecień		5	0	2		0%	ND	100%
maj		9	2	3		0%	100%	100%
czerwiec	8	2	8	2	0%	100%	100%	100%
lipiec	26	16	5	3	0%	6%	100%	100%
sierpień	3	17	6	1	0%	6%	83%	100%
wrzesień	19	1	19	NIE DOTYCZY	0%	0%	95%	NIE DOTYCZY
październik	1	1	10		0%	100%	100%	
listopad	8	12	0		13%	67%	ND	
grudzień	17	6	3		0%	0%	67%	
suma rok	82	77	74	13	1%	19%	88%	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD

VII Wartość dodana podejścia LEADER

W niniejszym rozdziale dokonano analizy dotyczącej komunikacji pomiędzy różnymi aktorami LGD, potencjału rozwojowego obszaru objętego LSR oraz komplementarności zrealizowanych projektów. Odpowiedziano tym samym na problem badawcze H1 oraz J1-J4.

Punktem wyjścia dla identyfikacji i analizy występowania efektu wartości dodanej w wyniku realizacji LSR 2016-22, czy też pojmowanych łącznie obu Strategii LGD na lata 2007-22, jest zdefiniowanie rozpatrywanego zjawiska. W zakresie pojęcia wartości dodanej, choć często stosowanego w kanałach rozpowszechniania informacji o podejściu LEADER przez instytucje UE oraz krajowe (zwłaszcza w poprzedniej perspektywie finansowej), trudno szukać precyzyjnej definicji, w jaki sposób owe podejście jest postrzegane przez ww. instytucje. Aktualne i archiwalne strony dotyczące Funduszy Europejskich dedykowanych na rozwój obszarów wiejskich w pewien sposób informują o tym, z czym wiąże się i z czego wynika wartość dodana, jednak nie informując przy tym jak rozumie się jej występowanie, czy też w jaki sposób powinna być ona identyfikowana. Poniżej kilka cytatów:

„Wartość dodana LEADER jest często wynikiem projektów eksperymentalnych, odnowionych i innowacyjnych elementów, których wdrożenie w zaplanowanym wymiarze byłoby niemożliwe bez zewnętrznego finansowania.”³²

„Wartość dodana tego podejścia wiąże się ze wzmocnieniem lokalnego zaangażowania poprzez rozwój lokalnej strategii, jej realizację i przydział zasobów. Tworząc odpowiednie warunki oraz starannie opracowując nowe i świeże pomysły, LGD mogą osiągać znaczne i trwałe zmiany oraz korzyści dla swoich terytoriów — prawdziwą wartość dodaną, która jest celem podejścia LEADER.”³³

Pojęcie „wartość dodana” nie zostało zdefiniowane w żadnym z kluczowych dokumentów dla wdrażania LSR: Rozporządzeniu ogólnym, PROW 2014-2020, Ustawach dotyczących rozwoju obszarów wiejskich i RLKS, a także dokumentach operacyjnych jak np. *Podręcznik monitoringu i ewaluacji LSR*, czy też *Wytyczne w zakresie monitoringu i ewaluacji LSR*, nakładających na LGD konieczność identyfikacji wartości dodanej Strategii. Zdaniem Ewaluatorów, komunikowanie postrzegania wartości dodanej LSR przez ww. instytucje może być w sposób mylący utożsamiane z założonymi celami Strategii. Taki dokument, jako narzędzie wdrażania instrumentu terytorialnego polegającego przecież na dystrybuowaniu zewnętrznego finansowania celów rozwojowych na obszarze LGD, w swoich założeniach celuje w osiąganie trwałych, pozytywnych zmian w przestrzeni społeczno-gospodarczej. Mówiąc zatem, że wartością dodaną jest w pewien sposób osiągnięcie celów LSR, wprowadza się w błąd odbiorców tej Strategii. Pojęcie wartości dodanej w ekonomii klasycznej oraz rozwijającej ją ekonomii marksistowskiej rozumiane jest jako przyrost wartości dóbr w gospodarce w wyniku procesów wytwarzania produktów i usług oraz obrotu towarami – innymi słowy jako różnicę pomiędzy wartością sprzedaży a wartością wytwarzania³⁴. W odniesieniu do LSR proponuje się, żeby wartość dodaną traktować jako ponadstandardowy efekt udostępnionego finansowania, który nie został objęty celami LSR. **Wartość dodana jest tym, co udało się osiągnąć na obszarze LGD dzięki szeroko**

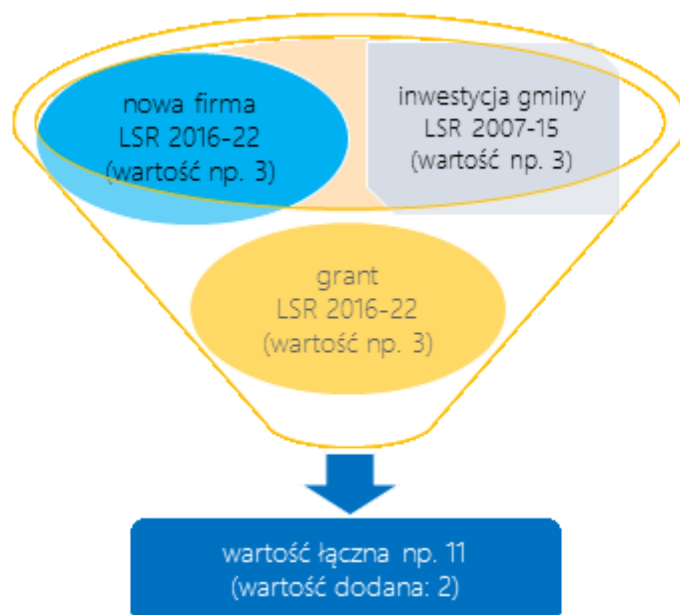
³² Portal Europa – Leader. http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/leader/leader/leader-tool-kit/the-strategy-design-and-implementation/the-strategy-implementation/pl/how-to-get-value-adding-project-applications_pl.html [dostęp: 19.12.2019 r.]

³³ Portal Europejskiej Sieci Rozwoju Obszarów Wiejskich. https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-toolkit/leaderclld-explained_pl [dostęp: 19.12.2019 r.]

³⁴ Begg D., Fischer S., Dornbusch R., 1997. *Ekonomia. Makroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 26, 36; Barro R., 1997. *Makroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 59.

pojętemu wdrażaniu LSR (tj. dystrybucji środków zewnętrznych na cele rozwojowe, ale również działalności organizatorskiej LGD i jej partnerów) i wykracza to poza cele Strategii (schemat poniżej).

Rysunek 1. Zobrazowanie definicji wartości dodanej

Źródło: opracowanie własne

VII.1 Komunikacja

W badaniu jakościowym sposób działania partnerów w ramach LGD oceniono różnie w zależności od sektorów. Najbardziej aktywna jest współpraca podmiotów publicznych i społecznych, najmniej aktywnie angażuje się podmiot gospodarczy.

Tabela 15. Współpraca partnerów LGD

PUBLICZNY I GOSPODARCZY	PUBLICZNY I SPOŁECZNY	SPOŁECZNY I GOSPODARCZY
<ul style="list-style-type: none"> spotkania w ramach forów czy konferencji tematycznych, informowanie; przedsiębiorców o możliwości uzyskania wsparcia w ramach LSR; wzajemne korzystanie z infrastruktury turystycznej. 	<ul style="list-style-type: none"> pożyczki z gminy Sieraków na wkład własny NGO; organizowanie wspólnie z LGD imprez tematycznych, np. dożynek i innych świąt lokalnych; wyjazdy na targi. 	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie projektów społecznych (np. dotyczących wydarzeń sportowo - rekreacyjnych) przez lokalnych przedsiębiorców.

Źródło: opracowanie własne

Zakres współpracy, szczególnie z sektorem gospodarczym, oceniono jako zbyt mały, w stosunku do możliwości. W przypadku niewielkiej kooperacji z sektorem publicznym wynika to z faktu niskiego poziomu zaufania do tego rodzaju instytucji, zaś w przypadku niskiego zaangażowania we współpracę z sektorem społecznym może wynikać to postrzegania tego rodzaju przedsięwzięć jako nieuzasadniony wydatek finansowy firmy, bez dostrzeżenia korzyści, chociażby w zakresie promocji. W wywiadach zaproponowano również utworzenie przez sektor publiczny inkubatora przedsiębiorczości dla organizacji pozarządowych, celem udostępnienia doń miejsca, w którym będą mogli prowadzić spotkania, czy wydrukować potrzebne

dokumenty. Warto przytoczyć również wypowiedzi respondentów badania jakościowego, którzy wskazali na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami LGD.

Bez Grupy komunikacja wyglądałaby inaczej (...) tylko organizacje pozarządowe wychodzą do ludzi, Grupa spaja, bez niej wszystko działałoby się za zamkniętymi drzwiami.

Dzięki Puszczy Noteckiej jest możliwość spotkania się i dialogu, spotkanie jest punktem startowym do pola współpracy, bez Grupy komunikacja byłaby gorsza, nie było by przepływu informacji pomiędzy gminami, nawet w ramach jednego powiatu byłby problem. (Członek LGD)

VII.2 Potencjał rozwojowy

Odpowiedź na pytanie „Czy potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?” należy do kategorii ambiwalentnych. Z jednej strony, traktując to pytanie wprost – LGD podejmuje wiele aktywności na swoim obszarze, arenie regionalnej czy nawet przed audytorium europejskim, aby promować własne potencjały, w tym rozwijane dzięki środkom LSR 2007-15 i LSR 2016-22, w kierunku ich wyższego wykorzystania poprzez zwiększenie świadomości potencjalnych odbiorców. Nadal istnieją przestrzenie do wykorzystania w tym zakresie – zwłaszcza myśląc tutaj o wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu dotarcia do szerszego grona odbiorców, którymi są głównie turyści oraz w mniejszym stopniu potencjalni inwestorzy (mając na uwadze ukierunkowanie Strategii). Wydaje się, że aby wykorzystać w większym stopniu potencjały wypracowane w ramach LSR w odniesieniu do jej celów należy zwiększyć obecność i zasięg LGD w wirtualnej rzeczywistości, pozycjonując i dopasowując treści do potencjalnych odbiorców na szerszą skalę. W tym zakresie generalnie stwierdza się, że potencjał rozwojowy wynikający z LSR jest przez samą LGD w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany.

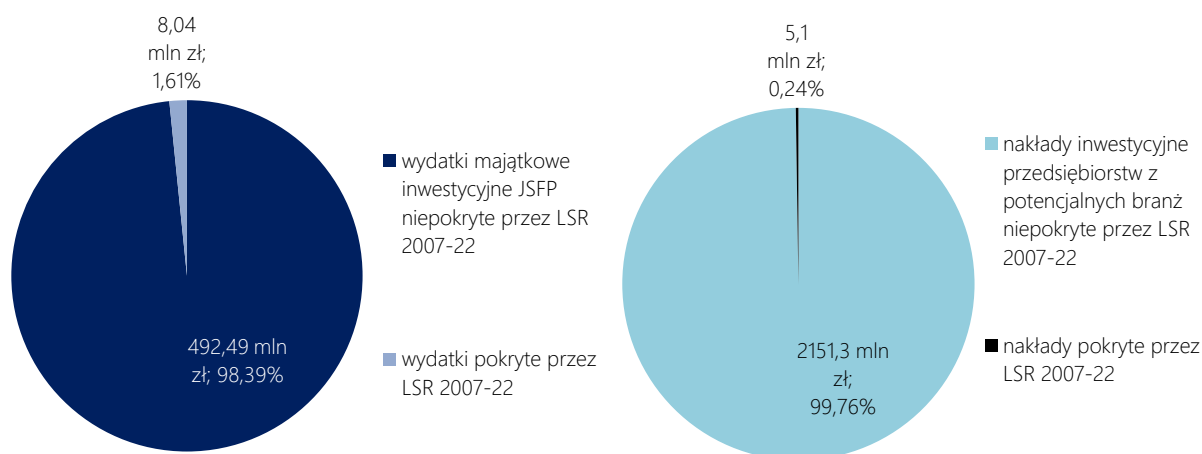
Z drugiej strony, wątpliwości budzi to, że Strategia jest zbyt mało zasobnym finansowo instrumentem terytorialnym, aby realnie wpływać na rozwój społeczno-gospodarczy mikroregionu LGD czy też znacząco stymulować wzrost jakości życia mieszkańców (a tym samym: wzmacniać lub wykorzystywać potencjał rozwojowy, nie mówiąc o jego promocji). Wskazują na to wyniki analizy makroekonomicznej opisane w ramach analizy poziomu osiągnięcia celów. Ujmując łącznie obie Strategie LGD dofinansowane z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, kwota niecałych 19 mln zł nie jest w stanie wyrównać różnic rozwojowych powstających zwłaszcza pomiędzy powiatem międzychodzkiem a głównymi motorami napędowymi rozwoju regionu – aglomeracjami poznańską i leszczyńską. Dla porównania na wykresach poniżej odniesiono ww. kwotę do wydatków inwestycyjnych JSFP w latach 2009-2018³⁵ oraz w tym samym okresie – nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw z tych branż, które są zainteresowane wsparciem w ramach Strategii³⁶. Wykresy te dobitnie pokazują, jak niewielki wpływ na zaspokojenie potrzeb grup docelowych Strategii ma LGD (nawet biorąc pod uwagę oba okresy programowania łącznie). Od 2009 r. ze środków LSR sfinansowano ok. 1,61% wydatków majątkowych inwestycyjnych sektora publicznego oraz ca 0,24% nakładów inwestycyjnych przedsiębiorców z branż

³⁵ Wdrażanie LSR 2007-2015 rozpoczęło się w 2009 r. Dane pochodzące ze statystyki publicznej dostępne są do roku 2018. W przypadku wydatków powiatu szamotulskiego, udział wydatków inwestycyjnych na obszarze czterech gmin zrzeszonych w LGD obliczono proporcjonalnie do stosunku takich samych wydatków na poziomie gmin względem wszystkich gmin powiatu.

³⁶ Sekcje PKD C, F, G, H, I, J, M, N, P, R, Q; patrz: analiza wsparcia przedsiębiorczości. Obliczenia udziału gmin LGD z powiatu szamotulskiego w inwestycjach sektora przedsiębiorstw z obszaru całego powiatu – proporcjonalnie jak wyżej.

zainteresowanych wsparciem. Trudno zatem mówić, aby nawet łącznie ujmowane obie Strategie LGD od 2007 r. w jakikolwiek sposób tworzyły czy odczuwalnie wzmacniały potencjał rozwojowy, nie myśląc jego o wykorzystywaniu i promowaniu. Analiza ta przynosi jedną ważną informację – LSR zaspokaja jedynie kroplę w morzu potrzeb swoich grup docelowych, a wymaganie przez MRiRW identyfikacji i analizy wartości dodanej w tym zakresie jest zatem niecelowe, stąd ocenia się je jako kolejne nadmierne obciążenie nałożone na LGD w obecnej perspektywie finansowej.

Wykres 30. Stopień zaspokajania potrzeb JSFP i przedsiębiorców z obszaru LGD przez Strategie na lata 2007-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD oraz BDL GUS

Sektorowe analizy trafności LSR z punktu widzenia spójności ukierunkowania wsparcia z potrzebami i potencjałami obszaru, powiązane z oceną skuteczności pomocy w zakresie rozwiązywania tych potrzeb i wykorzystywania potencjału rozwojowego obszaru LGD zostały przeprowadzone w rozdziałach poświęconych przedsiębiorczości, turystyce i kapitałowi społecznemu oraz grupom defaworyzowanym. Wnioski z ww. analiz potwierdzają generalną spójność projektów współfinansowanych z LSR zarówno z potrzebami obszaru, jak i jego potencjałami rozwojowymi, co w pewnym stopniu przyczynia się do ich wykorzystywania. Jak wyżej wspomniano, problemem jest bardzo niski udział wsparcia w ogólnym finansowaniu celów rozwojowych przez grupy docelowe Strategii (w przypadku podmiotów o relatywnie najwyższym zaspokojeniu potrzeb nie przekracza on 1,6% w skali dwóch okresów programowania łącznie). LSR nie jest w stanie realnie wpłynąć na wykorzystanie potencjału rozwojowego obszaru LGD, ale nie wiąże się to z wnioskiem, że wsparcie z instrumentu terytorialnego nie jest potrzebne na tym obszarze. Wręcz przeciwnie – korzystający z pomocy UE doceniają możliwość sfinansowania przynajmniej części swoich inwestycji/projektów. Wielokrotnie pobudza ich to do ubiegania się o kolejne wsparcie i/lub zachęca do poszukiwania innych źródeł finansowania. To ostatnie spostrzeżenie wydaje się być kluczowym efektem rozwojowym – dzięki LGD interesariusze (partnerzy z różnych sektorów) nabywają kompetencji pozwalających sprawniej i skuteczniej wpływać na swoją sytuację, w tym realizację celów rozwojowych.

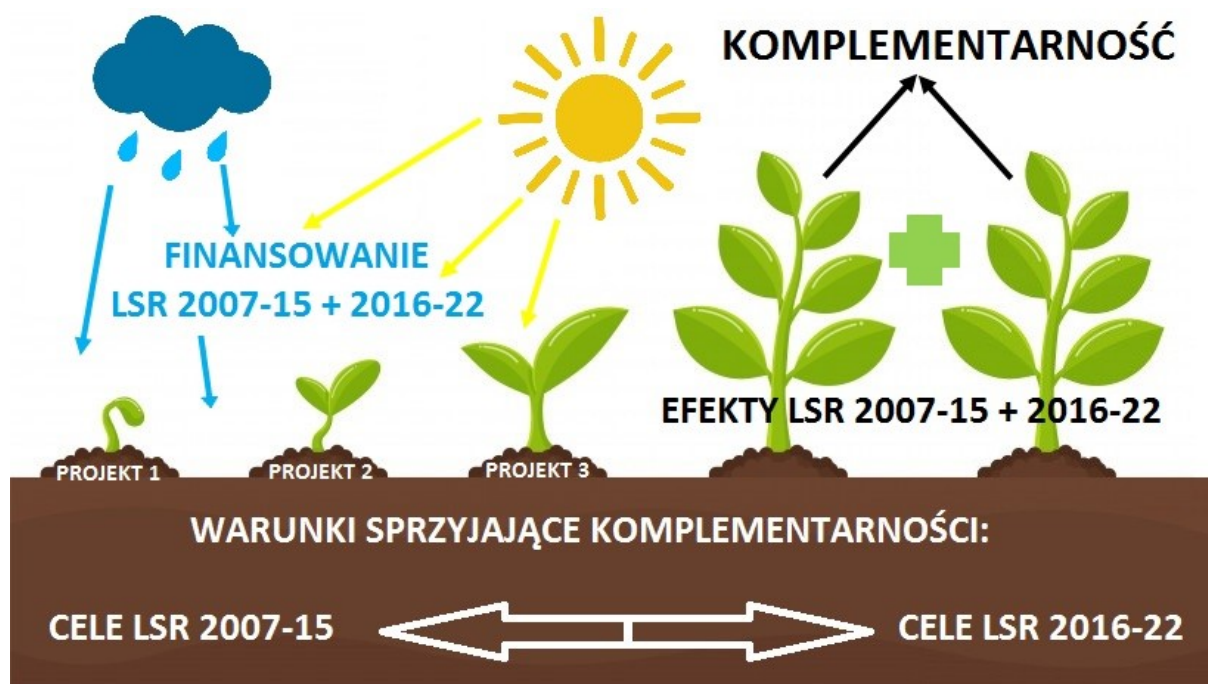
VII.3 Komplementarność

Rozpatrując zjawisko komplementarności obecnej LSR oraz inwestycji i projektów realizowanych z udziałem jej środków w różnych ujęciach, w pierwszej kolejności należy zdefiniować czym jest rzeczona komplementarność. Dostosowując definicje literaturowe na potrzeby niniejszego Raportu, można ująć **komplementarność jako nieskorelowane współwystępowanie zjawisk społeczno-gospodarczym o charakterze celowym, wynikających z zastosowanego bodźca w postaci interwencji publicznej (tu: ze**

środków LSR 2016-2022 i LSR 2007-2015), mogących przyczynić się do wystąpienia w gospodarce lub społeczeństwie tzw. wartości dodanej (patrz schemat poniżej)³⁷. Warto dodać, że pojęcie komplementarności, podobnie jak wartość dodana nie zostało zdefiniowane w kluczowych aktach prawnych dla wdrażania LSR: Rozporządzeniu ogólnym, PROW 2014-2020, Ustawach dotyczących rozwoju obszarów wiejskich i RLKS, a także dokumentach operacyjnych jak np. *Podręcznik monitoringu i ewaluacji LSR*, czy też *Wytyczne w zakresie monitoringu i ewaluacji LSR*, nakładających na LGD konieczność oceny komplementarności działań wspieranych w ramach Strategii. Analizę przeprowadzono na trzech poziomach uszczegółowienia (patrz infografika poniżej), poprzez porównanie:

- celów LSR w poprzednim i obecnym okresie programowania, ukierunkowane na identyfikację, czy istnieją sprzyjające warunki do zaistnienia efektu komplementarności, umożliwiającego występowanie wartości dodanej (*odpowiednio żyzna gleba, by wyrosły z niej rośliny*);
- projektów LSR w poprzednim i obecnym okresie programowania – diagnozujące ogólną skalę spójności działań LGD i jej beneficjentów (*rośliny, które wymagają wody i promieni słonecznych do wzrostu*);
- efektów LSR w latach 2007-15 oraz 2016-19 – diagnozujące szczegółową spójność lub uzupełnianie się współwystępujących inwestycji (*symbioza – protokooperacja, jak np. fotosynteza*).

Rysunek 2. Zobrazowanie definicji komplementarności

Źródło: opracowanie własne

Występowaniu zjawiska komplementarności oraz wywoływaniu wartości dodanej zdecydowanie sprzyja ukierunkowanie LSR 2016-22. Aż 71,4% wskaźników produktu i rezultatu Strategii z poprzedniego okresu programowania w tej samej lub bardzo zbliżonej definicji zostało przyjętych w obecnej perspektywie, przy czym są to niemalże wszystkie mierniki produktu i rezultatu dotyczące sektora przedsiębiorczości. Oczywiście częściowo kierunki LSR uległy zmianie, co wynika z modyfikacji podejścia LEADER na poziomie centralnym ale również przeprowadzonej diagnozy potrzeb różnych grup docelowych z obszaru LGD. Obecna Strategia jest dokumentem dużo szerzej ukierunkowanym i zakładającym większą wariantowość

³⁷ Por. np. Instytucja Zarządzająca RPO WSL 2014-2020, 2017. *Komplementarność w ramach RPO WSL 2014-2020*, Katowice, s. 14.

wsparcia pomimo relatywnie mniejszej liczby typów działań, co odzwierciedlają właśnie cele dokumentu. Podsumowując, wnioskuje się, że instrument RLKS, jak i sama Strategia stymulują komplementarność oraz występowanie wartości dodanej poprzez możliwość kontynuowania przyjętych kierunków interwencji i wspierania podobnych lub uzupełniających tematów projektów.

Schodząc etap niżej, czyli diagnozując rzeczywiste występowanie projektów o zbliżonym ukierunkowaniu (porównując cele i zakresy projektów), omawiana komplementarność również występuje na zauważalną skalę. W minionej perspektywie finansowej ze środków LSR wsparto budowę, modernizację oraz adaptację sieci 56 obiektów pełniących funkcje społeczno-kulturalne na obszarze LGD (świetlice, ośrodki kultury, centra wiejskie itd.), a w ramach LSR 2016-22 – kolejnych siedem obiektów w innych miejscowościach, niż dotychczas. Podobnie w przypadku obiektów infrastruktury turystycznej – do 44 takich obiektów zmodernizowanych lub wybudowanych w poprzednim okresie programowania, LSR 2016-22 „dołożyła” już 40 kolejnych. W sektorze przedsiębiorczości ta komplementarność cechuje się bardziej rozszerzającym niż uzupełniającym charakterem, w wyniku większego ukierunkowania wsparcia obecnej Strategii na ten sektor niż poprzednio. W latach 2007-15 na obszarze LGD powstało pięć nowych przedsiębiorstw w wyniku wsparcia ze Stowarzyszenia, a wsparto w rozwoju 17 kolejnych. Z kolei w latach 2016-19 nowych firm na rynku jest już osiem, zaś uzyskujących pomoc rozwojową – 18. W dużej mierze przedsiębiorcy ci funkcjonują w branżach powiązanych z turystyką co sprawia, że wartością dodaną interwencji w obu okresach programowania jest stworzenie uzupełniającej się i w zdrowy sposób konkurującej sieci turystycznej, w tym – co nie było zakładane w LSR – wykorzystującej potencjał wód śródlądowych obszaru. Wartość dodana samej LSR 2016-22 to również zdobycie nowych rynków zbytu dla produktów, usług i towarów wspartych przedsiębiorców, dzięki czemu uzyskują oni dodatkowe przychody ze zdywersyfikowanych źródeł. LGD w latach 2007-15 była również instytucją finansującą małe projekty 19 stowarzyszeń oraz instytucji kultury lokalnej. W obecnej Strategii w ramach grantów wsparto już 10 kolejnych tego typu organizacji, a w momencie oddawania w ręce odbiorców niniejszego Raportu zawierane są umowy grantowe z 10 kolejnymi grantobiorcami. Wartość dodana to w tym przypadku wymiana doświadczeń mieszkańców różnych miejscowości wpływająca na umiejętność pozyskiwania funduszy na lokalne aktywności nie tylko z UE, wzajemne inspirowanie się i wspieranie się w działaniu (co zostało przez badaczy dostrzeżone np. w ramach wywiadów grupowych z NGO). W obszarze kapitału społecznego szeroki wachlarz działań własnych LGD podjętych w okresie 2007-15 został obecnie nieco zawężony, jednak w większym lub mniejszym zakresie kontynuowane są dobre praktyki poprzedniego okresu programowania (takie jak imprezy sportowe, wsparcie wydarzeń promujących lokalne dziedzictwo kulturowe oraz aktywizacja młodzieży, kobiet ze wsi i seniorów). Wartością dodaną podejścia LEADER w przypadku działań własnych LGD jest pozyskanie przez Stowarzyszenie środków na aktywizację społeczności lokalnej z innych źródeł, jak np. Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności – program Działaj Lokalnie. Dodając do tego oczywisty fakt, że LSR 2016-22 stanowi kontynuację programu inwestycji gminnych i powiatowych realizowanych przez ten sam skład członków LGD z sektora publicznego, w zakresie turystyki i kapitału społecznego – Strategia ta jest w pełni komplementarna z poprzednim tego typu dokumentem dla okresu 2007-15.

Najniższy, ale najważniejszy etap analizy komplementarności stanowi konkurencyjny i generyczny benchmarking efektów osiągniętych w obecnej i poprzedniej perspektywie finansowej ze środków pozyskanych przez LGD. Wynikiem analizy na tym szczeblu jest odpowiedź dotycząca występowania bądź braku występowania wartości dodanej podejścia LEADER, która może występować dwuwymiarowo, a więc poprzez:

- a) realizowanie inwestycji/projektów uzupełniających się lub stanowiących rozwojowy ciąg logiczny przez te same oraz powiązane osobowo lub kapitałowo podmioty;
- b) współwystępowanie inwestycji/projektów realizowanych przez odrębne podmioty osobowe oraz kapitałowe, tożsamy lub podobnych tematycznie albo stanowiących wzajemne uzupełnienie oferty produktowej/usługowej na obszarze objętym LSR.

W przypadku PROW 2014-2020, jak i innych funduszy publicznych istnieje zwykle wysokie ryzyko, że środki trafiają finalnie do wąskiego kręgu tych samych albo powiązanych osobowo lub kapitałowo podmiotów (oczywiście ryzyko to nie dotyczy JSFP, bo ich stałość jest zdecydowanie pozytywnym czynnikiem wywołującym wartość dodaną). Zagrożenie to jest nieporównywalnie wyższe w stosunku do funduszy prywatnych – łatwiejszych do pozyskania, ale biznesowo i społecznie wymagających dywersyfikacji w lokowaniu kapitału.

W pierwszej kolejności zgodnie z powyższym wyszczególnieniem zestawiono podmioty, które otrzymały wsparcie w poprzedniej i obecnej perspektywie finansowej ze środków pozyskanych przez LGD. W przypadku łącznie sześciu stowarzyszeń oraz instytucji kultury z obszaru powiatu międzychodzkiego, jak również dwóch przedsiębiorców LSR 2016-22 przyczyniła się do kontynuacji projektów podjętych przez nich kilka lat wcześniej ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Są to zarówno projekty związane z wykorzystywaniem lokalnego potencjału turystycznego czy zachowaniem dziedzictwa kulturowego, jak i kolejnymi etapami rozwoju działalności gospodarczej. Z kolei JSFP zainwestowały w zwiększenie zasobów turystyczno-rekreacyjnych i kulturalnych ze środków LSR 2016-22 w siedmiu kolejnych miejscowościach, na terenie których nie były realizowane projekty publiczne w perspektywie 2007-15 (w tym trzy kolejne miejscowości wyposażone w zasoby turystyczno-rekreacyjne są efektem kompleksowego projektu gminy Chrzypsko Wielkie). Pozostałe projekty JSFP dofinansowane w ramach LSR 2016-22 obejmowały albo kolejne etapy inwestycji w tych samych miejscowościach jak kilka lat wcześniej albo też tworzenie zupełnie nowych rozwiązań, jednak niepozostających w sprzeczności z tymi wcześniejszymi. Podsumowując, wnioskuje się, że wartość dodana projektów sektora publicznego w LGD to wykorzystywanie przez mieszkańców warunków stworzonych w poprzedniej perspektywie. Mieszkańcy mogą dzięki temu rozwijać lokalne stowarzyszenia i grupy nieformalne ukierunkowane na integrację społeczną i wiekową, kultywowanie tradycji czy organizowanie życia społecznego obszarów wiejskich. Biorąc pod uwagę grantobiorców obecnej perspektywy finansowej, niemal wszyscy ci, którzy nie skorzystali samodzielnie w okresie 2007-15 ze wsparcia LGD, działają w miejscowościach lub nawet w budynkach, gdzie ich gmina przeprowadziła inwestycję (nie dotyczy to tylko jednego grantobiorcy). Oznacza to, że istotną – być może najważniejszą z punktu widzenia podejścia LEADER – wartością dodaną, wywołaną przez komplementarność jest wykorzystanie przez mieszkańców kilkunastu miejscowości z obszaru objętego LSR, warunków do budowania przez nich kapitału społecznego stworzonych przez gminy w obecnej i minionej perspektywie finansowej.

IX Spis tabel

Tabela 1. Obszary i problemy badawcze	11
Tabela 2. Postęp wdrażania LSR w okresie od zawarcia umowy ramowej do 30.09.2019 r. w liczbach	16
Tabela 3. Aspekty rozwojowe i mierniki uwzględniane w modelowaniu makroekonomicznym zmian w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich	17
Tabela 4. Regres rozwojowy obszaru LGD PN (ogółem) na tle woj. wlkp. w latach 2005-2018	18
Tabela 5. Trendy rozwojowe gmin obszaru LGD PN na podstawie okresu 2005-2018	19
Tabela 6. Zbiorcza informacja o stanie realizacji wskaźników LSR, dla których źródłem danych jest monitoring lub ewaluacja LSR	21
Tabela 7. Sytuacja osób 50+ na rynku pracy na obszarze LGD Puszcza Notecka we wrześniu 2019r.	62
Tabela 8. Sytuacja osób do 25 lat (Chrzypsko Wielkie, Kwilcz, Sieraków, Międzychód) oraz do 30 lat (Miasto Obrzycko, Gmina Obrzycko, Ostroróg, Wronki) na rynku pracy na obszarze LGD Puszcza Notecka we wrześniu 2019r.	64
Tabela 9. Aktualność grup defaworyzowanych uwzględnionych w LSR	67
Tabela 10. Porównanie innowacji deklarowanych oraz innowacji zdiagnozowanych jako faktyczne wg Oslo Manual – obszar przedsiębiorczość, zawarte i realizowane umowy o przyznaniu pomocy	69
Tabela 11. Porównanie skuteczności różnych form komunikacji LGD z potencjalnymi beneficjentami	80
Tabela 12. Liczba szkoleń i spotkań informacyjnych w ramach wdrażania LSR [+liczba uczestników]	82
Tabela 13. Sumaryczne podsumowanie analizy kryteriów i wynikających z niej rekomendacji	89
Tabela 14. Dynamika aktywności a dynamika pozyskiwania ankiet w doradztwie	96
Tabela 15. Współpraca partnerów LGD	98

X Spis wykresów

Wykres 1. Struktura budżetu LSR 2016-2022 Stowarzyszenia Puszcza Notecka [zł]	13
Wykres 2. Odczuwanie trudności/obciążeń administracyjnych przez beneficjentów LGD na etapie aplikowania	29
Wykres 3. Oś czasu obrazująca przyczyny znacznego obciążenia beneficjentów LGD	30
Wykres 4. Czy beneficjent odczuwał problemy/obciążenia realizując projekt, po zawarciu umowy?	31
Wykres 5. Problemy, utrudnienia i obciążenia dla beneficjentów po zawarciu umowy	32
Wykres 6. Wpływ wsparcia LSR na kapitał społeczny obszaru – nawiązywanie i rozszerzanie współpracy pomiędzy NGO i grupami nieformalnymi	41
Wykres 7. Struktura potrzeb w zakresie rozwijania kapitału społecznego – JSFP oraz grantobiorcy	42
Wykres 8. Liczba MŚP na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym na obszarze wiejskim Polski, woj. wielkopolskiego i LGD Puszcza Notecka w latach 2014 i 2018	45
Wykres 9. Struktura przedsiębiorców realizujących projekty z udziałem środków LSR (wyżej) i potencjalnych wnioskodawców korzystających z doradztwa (niżej) w układzie sekcji PKD 2007	46
Wykres 10. Ocena zmian pozycji konkurencyjnej po wsparciu w ramach LSR – rozwój MŚP	48
Wykres 11. Pozyskiwanie nowych rynków przez MŚP po wsparciu w ramach LSR	49
Wykres 12. Przyszłościowe cele rozwojowe wykazywane przez MŚP	49
Wykres 13. Przyszłościowe cele rozwojowe wykazywane przez MŚP	50
Wykres 14. Korzystający z efektów projektów	53

Wykres 15. Struktura odpowiedzi na pytania „Jaka liczba odbiorców korzysta z efektów P. projektu grantowego?” oraz „Czy ta liczba jest zgodna z oczekiwaniami sprzed realizacji projektu?”.....	53
Wykres 16. Potrzeby JSFP w zakresie turystyki i lokalnego dziedzictwa	56
Wykres 17. Zmiana liczby osób bezrobotnych na obszarze LGD w latach 2015-2018 ogółem	59
Wykres 18. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym ogółem	60
Wykres 19. Udział bezrobotnych kobiet zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	60
Wykres 20. Zmiana liczby kobiet bezrobotnych na obszarze LGD w latach 2015-2018	61
Wykres 21. Liczba pracujących na 1000 mieszkańców na obszarze LGD w latach 2015-2018.....	65
Wykres 22. Struktura typologiczna innowacji powstałych w ramach wdrażania LSR.....	72
Wykres 23. Ocena jakości form komunikowania LGD o zasadach wdrażania LSR przez beneficjentów	79
Wykres 24. Struktura tematyczna i terytorialna podmiotów korzystających z doradztwa [liczba osób].....	81
Wykres 25. Kontakt beneficjentów z LGD po zawarciu umowy.....	83
Wykres 26. Struktura opinii beneficjentów o kryteriach i procedurach oceny w LGD (razem)	86
Wykres 27. Struktura opinii beneficjentów o kryteriach i procedurach oceny w LGD w układzie typów działań wspieranych w ramach LSR.....	86
Wykres 28. Długość planowania własnej działalności przez beneficjentów LGD	91
Wykres 29. Wyniki diagnozy trafności wskaźników realizacji LSR	92
Wykres 30. Stopień zaspokajania potrzeb JSFP i przedsiębiorców z obszaru LGD przez Strategie na lata 2007-2022	100

XI Spis map

Mapa 1. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gmin LGD na tle gmin woj. wlkp. w 2018 r.	20
Mapa 2. Struktura przestrzenna wnioskodawców i beneficjentów w ramach LSR – przedsiębiorczość (tworzenie i rozwój MŚP).....	47
Mapa 3. Zróżnicowanie przestrzenne inwestycji turystycznych objętych projektami oraz umowami w obszarze „turystyka i dziedzictwo kulturowe” w ramach LSR.....	54

XII Załączniki

XII.1 Koncepcja realizacji badania zawierająca opis przedmiotu badania, cele i zakres ewaluacji, opis metodyki, opis sposobu realizacji badania

XII.2 Szczegółowe propozycje zmian Lokalnych kryteriów wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD

XII.3 Szczegółowe propozycje zmian Procedury oceny i wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD

XII.4 Zbiór wniosków i rekomendacji

RESEARCH BREATH MAGDALENA URBAN CONSULTING

Magdalena Urban

500 238 738

 [linkedin.com/in/magdalena-m-urban](https://www.linkedin.com/in/magdalena-m-urban)

 magdalena.m.urban@gmail.com

Jan Wojciechowski

608 256 552

 jan.wojciechowski1@gmail.com